GUSTAV SUNDBÄRG

DET SVENSKA FOLKLYNNET

FJÄRDE UPPLAGAN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

Pris: häft. 1 kr. 50 öre; inb. 2 kr. 75 öre

DET SVENSKA FOLKLYNNET

AFORISMER

AF

GUSTAV SUNDBÄRG

FJÄRDE UPPLAGAN

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM
KUNGL. HOFBOKTRYCKERIET. IDUNS TRYCKERI-A.-B.
1911.
[111963]

FÖRORD.

I Emigrationsutredningens Bilaga XVI ha nyss offentliggjorts en del »aforismer» om det svenska folklynnet, afsedda äfven att i någon mån belysa sammanhanget mellan folklynnet och utvandringen. I här föreliggande särskilda upplaga — hvarigenom jag på uppmaning velat göra arbetet mera tillgängligt för den stora allmänheten — har jag, som försäkrat mig om att från civildepartementets sida däremot icke göres någon erinran, i hufvudsak oförändradt återgifvit nyssnämnda häfte, med undantag af att ingressen uteslutits, i hvilken framhöllos några synpunkter med afseende å förhållandet till Emigrationsutredningens publikationer i öfrigt.

Redan undertiteln »aforismer» antyder, att här icke kan blifva fråga om någon systematisk och allsidig behandling af det rika ämnet. Jag har endast försökt framhålla några hufvudsynpunkter, som synts mig vara också af aktuellt intresse för ögonblicket, och det skulle glädja mig mycket, om härigenom anledning kunde gifvas till en mera allmän diskussion af frågan, hvilken ju i och för sig måste tillerkännas både teoretisk och praktisk betydelse för vårt folk.

Förf.

I en tillfällighetspublikation under 1890-talet offentliggjorde jag efterföljande kortfattade skildring, som upptogs senare i »Sveriges land och folk» och här må ännu en gång återgifvas såsom en inledning till behandlingen af »det svenska folklynnet»:

»Det svenska folket är af oblandadt germanskt ursprung, och svenskens *utseende* vittnar ock härom. Han är i regeln lång och välväxt, har ljust hår, bred, hög panna samt blå eller grå ögon. Hufvudskålens bildning är dolikocefal — ehuru äfven brakycefala bildningar förekomma — samt ortognat.

Svenskarna äro en af de *resligaste* nationer i världen. Möjligen stå de i detta hänseende icke tillbaka ens för något annat af de civiliserade folken. Medellängden för en svensk man vid uppnådda trettio à trettiofem år utgör enligt nyaste beräkningar 170·8 centimeter.

Hvad *folkupplysningen* angår, torde vara allmänneligen kändt, att samtliga de skandinaviska folken härutinnan intaga en mycket fördelaktig ståndpunkt. För Sverige egendomligt är, att konsten att läsa innantill i bok hos oss varit allmänt utbredd *redan under flere generationer*. Häraf har hos Sveriges folk åstadkommits en andlig mognad, som erbjuder en ovanligt solid grundval för fortsatt utbildning. Å andra sidan saknas kanske till följd häraf understundom den ungdomliga entusiasm för kunskapers inhämtande, som ofta träffas hos

nationer, där de stora massorna först nyligen hunnit fram till den bokliga bildningens källor.

Generationer af vårt folk ha alltså redan införts i det uppfostrande tankearbete, som läskunnigheten alltid medför. Gentemot detta står, att landets vidsträckthet och glesa befolkning, väl också mångenstädes fattigdomen, medfört, att lifvet själft ej hos oss lämnar så många tillfällen till andlig utbildning som i rikare och mera tätt befolkade länder. Häraf sker, att den själiska utvecklingen ofta hos vårt folk förefaller ojämn och ej har full förmåga att göra sig gällande i det praktiska lifvet. En viss råhet i sinnet ligger ock ännu mångenstädes kvar såsom ett arf från flydda seklers oupphörliga krig — och kanske äfven från den period af starkt utbredd dryckenskap, som karakteriserade förra delen af det nyss tilländagångna århundradet.

De egenskaper, som åstadkomma en duglig *krigare*, hafva i alla tider varit skarpt utpräglade hos vårt folk, och utan öfverdrift kan sägas, att Sveriges krigshistoria är bland de vackraste, som något folk äger. Att dessa egenskaper ännu alltjämt fortlefva, till trots för en åttioårig fred, är af många tecken tydligt. Knappast föres äfven i våra dagar någonstädes ett krig, där ej af egen drift deltager ett betydande antal svenskar, och sällan händer väl, att ej dessa frivilliga stridsmän göra sitt folks gamla rykte heder.

Man må om kriget tänka hvad man vill: det kan ej förnekas, att det uppkallar den mänskliga kraften till en utomordentlig höjd, och i självfva verket gifver hvarje folk i denna situation ett ovanligt klart vittnesbörd om sitt innersta kynne. Hvad vårt svenska folk angår, framträder härvid tydligt den öppna, klara, så att säga *ljusa* beskaffenheten af dess naturell: ett oförväget mod, ståndaktig tapperhet, oegennyttig självfuppoffring och ädel ridderlighet — allt egenskaper som fira sin största triumf under öppen strid på slagfältet. För svensken mera främmande är däremot den mörka fanatism, som låter Numantias och Zaragozas borgare begrafva sig självfva under sin hemstads ruiner. Lika främmande är ock för svensken

det dystra hatet. Gentemot en öfvervunnen fiende är han alltid skonsam och beredd till försoning — ej sällan i högre grad än som med ett klokt tillgodoseende af egen fördel är förenligt.

Otvifvelaktigt framgår af det nu sagda, att en utpräglad *humanitet* ingår såsom ett hufvuddrag i det svenska lynnet. Den roll vårt folk i historien spelat gentemot andra folk gifver äfven härom otvetydiga vittnesbörd.

Ej många exempel har historien att omförmäla — kanske ej ens något — liknande det, då Sverige af det eröfrade Finland skapar ett med sig jämbördigt broderfolk, gifver det full delaktighet af sin kultur och bokstafligen *uppfostrar* detsamma, — såsom i det enskilda lifvet den äldre uppfostrar den yngre, men såsom folken emellan förhållandet annars nära nog undantagslöst *icke* är. Och hvarhelst ett svenskt välde en gång utöfvats — såsom i Östersjöprovinserna, Pommern och annorstädes — lefver det i godt minne såsom ett rättvisans och humanitetens välde, det där aldrig sökt för egen fördel *undertrycka* men väl, såvidt möjligt, utveckla och höja. Ett betecknande litet exempel härutinnan gifver den enda af svenskar grundade kolonien i främmande världsdelar eller det s. k. Nya Sverige. Ensamt af alla de europeiska folken lefde svenskarna här i fullständig fred med de indianska urinbyggarna och läto sig i allt sitt förhållande till dem ledas af mänsklighet och rättvisa, hvarför ock Nya Sveriges folk af indianerna alltid benämndes blott »våra hvita *bröder*».

Äfven inom eget land utöfvar svensken gärna denna nobla rättrådighet, som är en af samhällets fastaste grundvalar och mången gång bryter udden af en i och för sig ofullkomlig samhällsordning. Utan kännedom om detta faktum gör man sig ofta om Sveriges sociala tillstånd i både äldre och nyare tider en ofördelaktigare föreställning, än det i själfva verket förtjänar.

En yttring af samma humanitet är svenskens utpräglade *motvilja mot rätthafveri* af hvarje slag. Ingenstädes mötes med så ringa sympati som i Sverige försöket att ensidigt häfda egen juridisk rätt med åsidosättande af andras på billighet grundade anspråk.

En högt utvecklad *organisationsförmåga* är ett annat karakteristiskt drag för Sveriges folk och förklarar säkerligen till stor del den fasthet och stadga, som Sveriges samhälls-

skick genom århundraden ådagalagt. I samband härmed står en ovanlig förmåga att kunna underordna sig utan åsidosättande af personlig värdighet och en lika ovanlig förmåga att kunna befalla utan öfvermod eller öfversitteri. Mångenstädes inträffar i våra dagar i aflägsna länder, att unga svenska ingenjörer såsom arbetschefer kommendera arbetarskaror af hundraden eller tusental och göra det med den lugna hofsamhet, den kraft i förening med rättvisa, som gör lydnaden till en självskrifven sak, icke till ett tvång, och som åstadkommer på en gång det bästa förhållande mellan öfver- och underordnade och det bästa resultat af arbetet.

Svenskens höga uppskattande af ett artigt och tillmötesgående *umgängessätt* är väl bekant, liksom ock hans gästfrihet. Vid högtidliga tillfällen älskar svensken glans och ståt och skattar därvid ofta alltför mycket åt retoriken. En viss böjelse för det teatraliska kan icke heller förnekas men blott i fråga om det yttre uppträdandet och vid tillfällen af mindre betydelse i och för sig. Att i allvarets stund vårt folk är i ovanlig grad mäktigt af flärdlös pliktuppfyllelse, af tyst försakelse och hjältemodig självuppoffring, därom vittnar tillräckligt hela vår historia.

Det i svenska folkets lynne djupast nedlagda draget och hvilket till stor del förklarar vårt folks naturell i öfrigt, är den starka *kärleken till naturen.* Det är denna varma hängifvenhet, som skapat våra stora naturforskare, våra uppfinnare och våra forskningsresande; det är också denna, som skänkt oss våra lyriska skalder, våra härliga folkmelodier och den svenska sången, ja, som gifvit den svenska *fantasien* dess egendomliga flykt. Men detta utpräglade sinne för naturen har i viss mån vändt vår blick *ifrån* det psykologiska området, hvarför svensken, på samma gång han är stor naturvän, ej sällan är svag människokännare. Därför hafva vi naturvetenskapsmän och ingenjörer af rang men icke diplomater och köpmän, och vi ha en rik lyrisk litteratur men nästan ingen dramatisk.

Svenskens kärlek till naturen kommer af att hans land är alldeles särskildt ägnadt att ingifva en dylik känsla. Sveriges natur är i allmänhet icke

majestätiskt imponerande men därför ej heller frånstötande och beklämmande såsom den norska, ej heller förvekligande såsom ofta i rikare länder eller afvisande såsom öknen eller stäppen: den är, i sin egendomliga förening af friskhet och idyllisk fägring, i ordets egentligaste mening *inbjudande*. Känslan häraf är lika varm hos både hög och låg — om ock ej lika medveten — och detta starka vidhängande vid naturen, som i vissa fall kan tillföra själslifvet yttringar af obändighet och råhet, är å andra sidan den djupaste förklaringsgrunden till den svenska nationens oförstörbara kraft och hälsa — bevisade så många gånger under de svåraste pröfningar och trotsande äfven det sorglösa lättsinne, hvarmed svensken icke så sällan förslösar både kroppens och själens krafter. Denna lätta *sorglöshet* är i själfva verket vårt folks största svaghet. Å andra sidan kan ej förnekas, att historien ofta ådagalägger en större lifskraft hos folk af dylikt kynne än hos de nationer, som förtorkas under det enda sträfvandet att samla och bevara.

Sveriges rike är det äldsta nu bestående i hela Europa, och det har aldrig, så långt historiens vittnesbörd räcker, varit underkastadt främmande folks herravälde, liksom det ock genom sin aflägsenhet från det mera centrala Europa har i ovanlig grad hållit sin samhällsutveckling fri från främmande tillsatser. Sverige har hvarken känt det ärftliga feodalväsendet eller någon lifegenskap för befolkningens lägre klasser; det har i sin lagstiftning blott obetydligt rönt inflytandet af den romerska rätten, det har mindre djupt än något annat folk påverkats af den romerska kyrkan, och det har slutligen blott för mycket korta perioder gjort bekantskap med ett kungligt envälde såsom styrelseform. Då härtill kommer, att vårt folk behållit sin ariska härstamning renare än kanske hvarje annat, kunde man vänta sig att i Sverige finna en i hög grad *originell* kultur; på samma gång kunde man dock äfven befara den stagnation, som en dylik isolerad utveckling så gärna för med sig.

Den närmare bekantskapen med vårt folk låter dessa föreställningar i ej obetydlig grad modifieras. Hvad angår originaliteten i vårt samhällsskick, är densamma obestridligen tillstädes, men den är dock icke fullt så utpräglad, som man kunde vänta, eller ligger åtminstone mera i djupet än i öppen dag. Å andra sidan är den befarade stagnationen icke till finnandes alls — med undantag möjligen för en viss social konservatism, som Sverige har gemensam med England.

Att isoleringen alltså icke burit alla de frukter man kunde vänta — hvarken af godo eller af ondo — förklaras utan tvifvel af det hos svensken medfödda lifliga *intresset för allt främmande*, något som står i närmaste samband med fantasifullheten i det svenska lynnet. Detta intresse, som i alla tider gjort svensken böjd för att öfverskatta hvad som kommer från främmande land men att underskatta sitt eget, har i många fall varit ödesdigert för vårt folk och hindrat en full utveckling af den svenska folkindividualiteten. Men å andra sidan kan ej betviflas, att det är detta starka intresse för allt mänskligt, som har räddat oss från kulturell förstening och afvärjt de faror, som den långt drifna isoleringen annars kunnat föra med sig.

Och därför erbjuder Sveriges folk i våra dagar bilden af en man, som visserligen ännu icke hunnit till full utveckling af sina djupaste anlag men dock, i stort sedt, förmått bevara både den andliga och lekamliga hälsa, som äro den säkraste borgen för en lång och lyckosam framtid.»

Det kortfattade försök, som här återgifvits, till en skildring af det svenska folklynnet, skall i det följande kompletteras hufvudsakligen genom en något utförligare behandling af *vissa punkter* i detsamma, särskildt för så vidt de kunna anses stå i sammanhang med utvandringsfrågan.

Denna behandling har väsentligen aforismens form, hvilket naturligtvis är en svaghet. En ursäkt må ligga uti ämnets egen vansklighet och bristen på tillräckligt omfattande förarbeten. Att gifva en systematisk och fullständig öfverblick öfver en nations »lynne» är väl ett af de anspråksfullaste företag, någon kan inlåta sig på, och i all synnerhet gäller detta ett så ytterligt kompliceradt och så litet studeradt »folklynne» som det svenska. Författaren har dock trott sig icke kunna undgå att göra föreliggande försök, med hänsyn till den utomordentligt stora betydelse de svenska lynnesdragen äga för utvandringsfrågan.

Emigrationsutredningens uppgift är ju att söka utfinna orsakerna till utvandringen. Orsakerna till en samhällsskadlig företeelse kunna naturligtvis icke vara andra än *brister* hos samhället i fråga, och under sådana förhållanden har ock för Emigrationsutredningen väsentligen förelegat den mindre angenäma plikten att så mycket som möjligt lysa upp i fråga om skuggsidorna inom det svenska samhället. Förhållandet blir naturligtvis enahanda, äfven när behandlingen skall afse det svenska folklynnet. Om det alltså skall synas, som om man i det följande alltför öfvervägande sysselsatt sig med ogynnsamma yttringar af svensk folknaturell, så beder författaren att, för bedömande åtminstone af hans egen uppfattning, städse tages i betraktande den inledande skildringen här ofvan. Det torde knappast kunna förnekas, att sagda allmänna öfverblick gör vårt folk full rättvisa — man må sedan tvifla huru mycket som helst om berättigandet af de anmärkningar, som i vissa punkter göras i det följande.

Det lärer näppeligen kunna bestridas, att en gynnsam jordmån för utvandringen förefinnes hos vårt folk redan i den instinktiva känsla af politisk, social och kulturell vantrefnad, som torde vara allmännare här än i många andra länder och hvilken man alltså är tvungen att söka så långt möjligt för sig *förklara.*

Författarens uppfattning häraf är — det må sägas först som sist —, att denna vantrefnad vida mindre har sin grund i brister inom det svenska samhällets inrättningar och tillstånd än just uti vissa egenskaper inom det svenska *folklynnet.*

Af dessa egenheter åstadkommes, att den dagliga och allmänna beröringen *människor emellan* fått öfver sig i vårt land en tyngd och en sträfhet som knappast någonstädes annars, något som ju i högsta grad måste bidraga till den ofvan berörda, omisskänneliga »vantrefnaden».

Det måste då vara en frestande uppgift att söka i någon mån utfinna, hvaruti dessa egenheter i folklynnet bestå.

Bristen på psykologi.

Två fakta gifva förnämligast det svenska folklynnet sin karaktär i våra dagar. Det ena är, att vi svenskar älska och intressera oss för naturen men icke för människor. Det andra: att vi sakna nationalkänsla.

* * *

Kärleken till naturen är djupt rotad hos vårt folk. Den fick en oerhörd väckelse genom Linné. Säkerligen har man alldeles för litet uppmärksammat detta faktum. Linné har bestämt riktningen af vårt folks intresse för århundraden. Men i sig själf är denna naturdyrkan nog äldre än så, ja ligger i vårts folks lynne från begynnelsen. Före Linné var den enklare och naivare, men knappast mindre stark. Den klingar oss gång på gång till mötes från våra folkvisor. Den möter oss i sådana enkla kväden som det mycket senare:

»Långt bort i fjällarna
hörom vi skällorna,
falivilom.
Ljufliga sommartid!
Farom vi glada dit!
falivilom.»

Eller djupare, djupt som en orgelton i de underbara orden:

»Om sommaren sköna
när marken hon gläds
vid Dala två älfvarna vida.»

Och från sin egen barndom minnes författaren än, huru gripna vi voro, när under härliga sommardagar sången brusade från Leksands kyrka:

»Den blomstertid nu kommer
Med lust och fägring stor.
Du nalkas, ljufva sommar,
Då gräs och gröda gror.»

Alltid är det *sommaren* det är fråga om. Men detta är ju så naturligt för oss nordbor.

* * *

Många smådrag vittna om denna varma naturkänsla hos vårt folk. Ingenstädes annars möter man väl ett så *allmänt* behof att under den varmare årstiden fly bort från stadslifvets kvalm och tillbringa tiden så mycket som möjligt i naturens sköte. Då händer till och med, att svenskens *stelhet* någon gång försvinner — o, under! Och alldeles gifvet skänker svensken då efter mycket af den *bekvämlighet*, som också är en af hans svaga sidor. Såsom en ny Antevs hämtar han kraft af beröringen med jorden — och finner därmed bot också för de synder han rikligen gör sig skyldig till mot ett hygieniskt lefnadssätt i öfrigt. I den varma kärleken till naturen ligger säkerligen en god del af förklaringen till vårt folks ännu obrutna fysiska styrka.

Ett litet, men betecknande faktum är också, att nästan alla svenska *familjenamn* äro hämtade från naturföremål. Om man gifver närmare akt därpå, skall man finna, att vi härutinnan skilja oss från nästan alla andra Europas folk.

Först under de senaste åren har man äfven i Sverige begynt något allmännare skapa släktnamn af en annan typ. Detta har till stor del skett genom påverkan från Norge och den norska litteraturen.

* * *

Ett af de allmännaste uttryck, den starka naturkänslan tagit hos vårt folk, är böjelsen för *mekaniska* undersökningar och hågen att göra tekniska uppfinningar.

Här, såsom så ofta annars, råder en bestämd motsats mellan svenskt lynne och danskt.

Dansken studerar hellre *människor* än naturen. Svensken är alltid ointresserad för människostudium.

Tänk oss, till exempel, en svensk pojke som sättes att sköta en maskin. Efter fjorton dagar skall han ha hela konstruktionen på sina fem fingrar och vara färdig att själf uppfinna förbättringar. Råkar maskinen i olag på något sätt, skall felet vara bra svårt, om inte pojken till sist skall lyckas afhjälpa detsamma själf.

Sätt en dansk pojke till samma befattning. Han skall snarast känna en viss motvilja mot sin maskin, och näppeligen skall det falla honom in att ägna den något mera ingående studium. Går maskinen sönder, står pojken där handfallen och liknöjd och väntar blott på att den skall ställas i ordning igen af någon yrkesman.

Men tänkom oss en svensk beväringspojke, som blir kalfaktor hos sin löjtnant. När mötet är slut, skall han intet annat intryck ha fått än att »löjtnanten är en dj-a hygglig karl», eller också att »löjtnanten är en dj-a fähund». Om hans lynne och egenskaper i öfrigt skall han ha en mycket oredig föreställning.

Tag åter en dansk beväringspojke, som kommit i samma ställning. Efter fjorton dagar skall han känna sin löjtnant utan och innan — hans goda sidor och i all synnerhet hans dåliga; och han skall vara i full färd med att söka draga fördel så väl af de ena som af de andra.

* * *

Jämför ock en svensk *naturskildring* och en dansk.

Svensken är i första rummet *öfverväldigad* af det skådespel han har framför sig, och hans beskrifning skall ock framför allt vittna om huru imponerad eller hänförd han är. Gärna blir framställningen härigenom något oartikulerad.

Dansken är aldrig imponerad af ett naturskådespel. Hvad

han känner behof af att uttrycka är först och främst de känslor och föreställningar, hvilka uppstå hos honom själf: dem underkastar han en minutiös granskning. Naturen är för dansken knappast någon självständig verklighet: han ser den alltid »genom sitt eget temperament». Och så kan dansken lämna en mycket spirituell skildring, men det är icke sagdt, att den blir så objektivt tillförlitlig.

Läs igenom Georg Brandes tjugu volymer samlade skrifter och räkna efter, om där finnes lika många *sidor* naturbeskrifning!

Svensken *intresserar sig icke för människor.*

Han vill visserligen gärna ha sällskap, men blott för att vinna *förströelse.* Något annat söker han sällan.

I min skoltid fingo vi i antropologien läsa om ett stadium af uppfattning, där man »skiljer endast mellan behag och obehag och grader af dessa».

Detta är svenskens ståndpunkt i fråga om människouppfattning.

I det fallet skiljer han blott mellan »trefliga» människor och »otrefliga». De förra uppsöker han instinktivt, de senare undviker han lika instinktivt.

Hvarför nu den ena människan är treflig, den andra otreflig — det faller honom aldrig in att undersöka. Han nöjer sig fullkomligt med ett omedelbart och oreflekteradt intryck.

Och den »trefliga» människan ger han efter för i allt. Den lånar han t. ex. pengar.

I andra länder är det, i fråga om affärer, en merit i första rummet att vara flitig och skötsam, — i Sverige åter att vara »treflig», ge goda middagar o. s. v. För en sådan står all äfven ekonomisk hjälp öppen.

* * *

Ett dråpligt exempel på äkta svensk psykologi ha vi i efterföljande lilla humoresk af Fröding:

»Fäll taler di ille ôm patron, men d'ä itnô te rätt sä ätter.

Nock ä de fäll sannt, att han va ett rent rykränn ätter kvennfolk, satt dä va falitt för jäntan te gå på vägan, når patron va i sockna. D'ä nock sannt.

Söp gjord'en d'ä åg sannt.

Å int va'n just så gömmenheli i affärder nô. En vet'el hvalls han va immot handelsharrkäran i Götebôrg, når di feck allt dä rôtne byggnationsverke tå'n. Å att'en klådd bönnra å sög ut stattôrpan, d'ä neker'a int häller för. Ett hällvätt va dä ve bruke, d'ä fäll sannt mä.

Å fäll kan dä var nôa sanning i att han plåg ihjäl frua si, för ja såg sjôl, når'n ga'a en sinkadus, å att dotra ble veli tå hanses årninger mä'a, d'ä fäll mä sannt.

Men på dä hel tage va patron en go å rejäll kär. En kunn int kom e'n på kantore, utta att en feck en sup äller två tå'n, å allti hadd'en nô rolitt te säj ôm jänter å friing. Nä, kunjak dä spard'en allri på, å lessen dä va'n allri. Nä', satt patron va ingen dåli kär, d'ä sönn te säj.»

* *
*

Svensken intresserar sig aldrig för att *studera* människor. Försök i ett sällskap — icke att förtala en person, som är illa omtyckt: detta skall naturligtvis ta skruf; ej heller att oartikuleradt höja till skyarna en populär person: detta skall följas af lika oartikulerade instämmanden. Men försök att lungt och opartiskt, något mera ingående *analysera* en persons karaktär, hvilken alla i sällskapet känna, — försök att utfinna både hans goda och hans svaga sidor och huru man skall kunna förklara deras förhållande till hvarandra. Resultatet skall ofelbart blifva: allmän tystnad. Och efter några ögonblick skall någon af sällskapet taga upp ett annat samtalsämne.

* *
*

I allmänhet är svensken icke hågad för intensivt *tankearbete*, — utom när det gäller mekanik eller annat naturstudium.

Svensken har varma känslor och en mycket liflig föreställningsförmåga, men han *tänker* för litet.

Äfven här är motsatsen påfallande mellan svenskar och danskar.

I ett samtal vill svensken helst höra *händelser* relateras,

som sätta hans *föreställningsförmåga* i verksamhet, — dansken åter vill helst höra problem framkastas, som uppkalla hans tanke- och kombinationsförmåga.

* * *

Därför kommer svensken oftast till korta i tankeutbyte, ej blott med danskar utan äfven med norrmän. Hvilket som helst ämne, som kommer före, har dansken vanligen tänkt igenom många gånger förr, och hans hjärna och hans tunga arbeta med precisionen af en liten ångmaskin. För svensken är ämnet — om det skall behandlas något djupare — nästan alltid nytt. Och hvad han skulle säga, det finner han säkrast — efteråt.

* * *

Och dock: när svensken blir *tvungen* att tänka sig in i en sak, slutar det oftast med att han ser den både djupsinnigare och mångsidigare än dansken. Ty egentligen är svensken mycket ofta rikt begåfvad såsom tänkare, och nästan alltid äro hans vyer *större* än danskens. Se blott dessa i Sverige så vanliga stora, höga pannor, — verkliga tänkarepannor. Men de representera (möjligheten af) ett tänkande i stora, rena linier, ej i danskens konstmässigt snirklade spiraler. Huru aftecknar sig ej detta senare tänkande i danskens alltid — man skulle nästan kunna säga smärtsamt fårade och förvridna drag!

Trots sitt utomordentliga skarpsinne hinner dansken i själfva verket sällan fram till epokgörande nya tankar. Den småaktiga *kritiken* har gått honom för mycket i blodet och förlamar hans andes flykt.

I detta fall är svensken lyckligare. Med sin sorglösa fantasi finner han icke så sällan »Lampans ande».

Här är det svensken, som är den ljuse Aladdin, dansken den mörke Nureddin.

* * *

Svenskens bristande öfning i tankearbete sammanhänger med den motvilja han i grunden känner för *allt* arbete, alltså: med hans lättja. Därför är det vi i Sverige ha så mycket tanklöst folk och så få tänkare, — äfven om vi ha en hel del grubblare.

* * *

En uppöfvad tankeförmåga och en högt uppdrifven psykologi skapa ett ledigt och lättflytande språk.

Jämför danskarnas förmåga af en enkel och lättfattlig framställning med svenskens tröga, tunga och omständliga språkbehandling.

I all synnerhet gör sig denna skillnad märkbar inom lärobokslitteraturen, men äfven inom tidningsspråket.

I det sedvanliga svenska skriftspråket spårar man ännu allt för ofta något af — John Chronschough.

Vill man hafva ett riktigt storslaget intyg om svensk brist på psykologi och svensk oförmåga att skrifva ett enkelt och naturligt språk, så skall man studera Folkskolans läsebok. Här härskar John Chronschoughs ande ännu inom hela stora afdelningar så godt som ostörd.[1]

* * *

I en polemik med danska och norska tidningar kommer den svenska pressen till korta redan genom språket.

Å ena sidan ännu ofta nog den stela, högtidliga, tungrodda, akademiska språkbehandlingen; å andra sidan ett språk, utbildadt till fullkomlighet af smidighet, udd och insinuation.

* * *

Svenskens bristande intresse för människor yttrar sig också däri, att han ej har något intresse af att utforska sig själf.

---

[1] Efteråt har förf:s uppmärksamhet blifvit fäst därå, att för närvarande af Folkskolans läsebok utgifves en ny, helt och hållet omarbetad upplaga. Ofvanstående omdömen hänföra sig alltså till de äldre upplagorna.

Ingen är mera rädd för självreflexion än (den hvardaglige) svensken. Hans högsta åstundan är *att fly sig själf.*

Till och med när svensken är inåtvänd — hvilket är mindre vanligt, — flyr han sig själf genom att blifva *mystiker.*

Ty mystik är inåtvändhet utan självreflexion.

* *
*

Ett utåtvändt lynne kan vara starkt i handling, — romare, engelsmän och äfven svenskar.

Ett inåtvändt lynne kan vara starkt i lidande, — judar, ryssar.

* *
*

Svenskens *utåtvändhet* ligger *kanske* i hans ursprungliga lynne men förklaras i mycket också af hans land och hans historia.

Inåtvända blifva endast de folk, som varit underkastade *ett starkt tryck.* Detta tryck — eller förtryck — kan komma från beroende af andra folk, från den ena samhällsklassens eller samhällsmaktens underkufvande af den andra, eller slutligen från en öfvermäktig natur.

Sveriges folk har kanske mindre än något annat — åtminstone nu lefvande — varit underkastadt andra folks tryckande ok. Lika obetydliga äro — jämförelsevis — vår historias minnen om ett den ena samhällsklassens förtryck mot den andra; och vår politiska ofrihet gentemot den styrande makten representeras blott af några korta episoder. Och slutligen är vårt lands natur af den art, att den icke verkar tryckande på människosinnet och stänger det inom trånga gränser. Sveriges natur är tilldragande och lyftande, icke frånstötande eller beklämmande.

Knappt något folk har därför så föga som vårt lidit af *yttre tryck.* Det är då mindre underligt, att hela vårt lynne fått förblifva utåtvändt.

En jämförelse med andra folk gör detta förhållande tydligare. Vår tids största psykologer äro ryssarna, — tack vare århundraden af ett fysiskt och psykiskt tvång, hvarom vi ej kunna göra oss en föreställning. I Skandinavien har norrmannen blifvit psykolog, därigenom att hans land är så »knugende, tærende trangt». I bottnen på de norska fjorddalarna och uppe under »de høie Fjælde» ha människorna lärt sig att tänka öfver sig själfva. Dansken blef psykolog, om ej förr så när hela nationen låg bunden i en nästan gränslös politisk ofrihet och nationens flertal i en månghundraårig lifegenskap. — I Tyskland är det icke en tillfällighet, att det var *Mecklenburg*, som frambragte en psykolog sådan som Fritz Reuter.

* *
*

I fråga om allt som heter människokunskap äro svenskarna i själfva verket de minst utvecklade af alla germaner. Hvilket bevisar — hvad man också af andra grunder vet, — att svenskarna äro germanernas adelsfolk. Ty *Jeppe* kan nog blifva människokännare, men *baronen* — aldrig! (Om ej när den tid kanske kommer, att rollerna blifva ombytta).

* *
*

Svenskens brist på intresse för människor har skapat en underlig stelhet och hårdhet i det dagliga umgänget. Engelsmannen är visserligen ännu stelare än svensken, men man ser, att hans egentliga önskan är att få vara i fred, och att han respekterar andras frihet lika väl som sin egen. Svenskens stelhet förråder däremot nästan alltid en liknöjdhet, som verkar förolämpande. Öfversitteriet i det svenska umgängeslifvet är häpnadsväckande.

Här, såsom i nästan allt annat, är svensken den rena motsatsen emot dansken. Svensken är human såsom förman och i arbetet, men öfversittare i umgänget. Dansken blir öfversittare, så fort han får någon myndighet, men i umgänget är han enkel och gemytlig.

Gemytlighet är hvad som fattas svensken kanske mer än hvarje annan nation. Det är tillräckligt betecknande härutinnan, att svenskan är det enda språk i världen, som saknar ett gemensamt tilltalsord. Härigenom blir allt närmande mellan obekanta ytterligt försvåradt, och äfven tankeutbytet mellan bekanta ofta otympligt och trögkördt.

Någon skillnad äger dock rum i detta fall mellan olika delar af Sverige. Sydsvensken har något mera gemyt, i synnerhet skåningen. Nordsvensken kan visserligen förefalla mycket rättfram och okonstlad. Men detta innebär egentligen att han reklamerar för sig själf friheten att få vara som han vill; med toleransen mot andra är det klent, och vid minsta anledning till missnöje blir han lätt grof.

* *
*

Öfver hufvud är det svenska umgängeslifvet icke af större intresse. Och huru skulle det kunna vara annorlunda? Svensken intresserar sig icke för politik, knappast för konst, en obetydlighet för litteratur Han är öfver hufvud icke mycket road af att resonera. Och minst af allt intresserar det honom att studera de människor han har framför sig. Hvad under då, att i det svenska umgängeslifvet en så stor roll spelas af — anekdoten och punschen!

* *
*

Det bristande intresset för människor gör också umgänget hos oss så trögt *mellan olika samhällsklasser*. Man har att lära af *alla* människor, om man endast har intresse för det rent mänskliga. Men där detta fattas, står i hvarje ögonblick klass mot klass, icke människa mot människa.

Vi tala här om det *dagliga* umgänget, — icke om den beröring som äger rum t. ex. vid dryftande af allmänna angelägenheter. Såsom offentlig person är svensken alltid human

och hänsynsfull, — jämfördt med andra folk. Blott i det enskilda lifvet är han stel och liknöjd.

* *
*

I många hänseenden har vår svenska brist på psykologi varit af en ödesdiger betydelse i vår historia. Hvilken roll den spelat i vårt ekonomiska lif, skall visas längre fram. Här må framhållas den omständigheten, att vi så ytterst sällan haft *diplomater* af någon högre rang. Nästan vid hvarje fredsslut, där Sverige varit den besegrade parten, hafva Sveriges underhandlare genom oskicklighet och vårdslöshet hemburit ofördelaktigare villkor än som skulle varit nödvändigt.

Och i våra dagar: huru många äro ej de fredliga underhandlingar, där Sverige dragit det kortaste strået! Huru många förhandlingar med Norge, huru många trafiköfverenskommelser med Danmark, huru många handelstraktater och fördrag med det ena landet och med det andra!

Huru ofta har ej i vår historia inträffat, att hvad vi vunnit med svärdet, gått förloradt igen vid diplomaternas gröna bord!

I sanning, om till någon, kan det sägas: Vincere scis, Svecia, victoria uti nescis!

* *
*

Svenskens brist på psykologi yttrar sig också däruti, att han är värnlös mot oförskämdhet. Vid hvarje mera oväntad och ovanlig situation af människa mot människa blir han förbryllad. I äldre tider löstes en hel del dylika problem mycket lätt: när oförskämdheten gick för långt, slog man helt enkelt till. Men i våra dagar, när man inte får slåss!

Nu antydda egenskap hos svensken är en af dem som ligga allra klarast för våra grannfolk. Och i rikt mått ha de vetat begagna sig däraf.

Vill man göra sig reda för, huru det svenska folkets naturell gifvit sig uttryck i kulturarbetet, så säger det sig självt, att det är *naturvetenskapen*, som varit vår yppersta valplats.

I fråga om den botaniska, zoologiska, geologiska, fysikaliska och kemiska forskningen och de flesta öfriga grenar af naturens studium, liksom i fråga om tekniska uppfinningar och geografiska forskningsresor, har vårt folk också lämnat så storartade bidrag, att de öfverträffas blott af nationers, hvilka äro oss mångdubbelt öfverlägsna i numerär.

Vi skulle blott önska, att icke botanister och geologer m. fl. så alldeles öfverskyggade och undanträngde den humanistiska forskningen som mer och mer börjar blifva händelsen i vårt land. Allt förtryck och tyranni är af ondo, — inom kulturens och vetenskapens värld ej mindre än inom politikens.

Vi vilja *hoppas*, att det är en tillfällighet, men från den senaste tiden föreligga ett par indicier vittnande om att *möjligen* forskningsdriften icke längre hos våra unga teknici och naturvetenskapsmän är så lifaktig som förut under några generationer varit händelsen. Inom tvenne den *nyaste* tidens stora forskningsgebit: den trådlösa telegrafien och aviatiken, ha svenska forskare *icke* spelat någon större roll, ej ens hållit sig i nivå med de främste, utan först tämligen sent ryckt in i ledet. När man erinrar sig vår roll inom telefonien, blir detta faktum något nedslående. Men, såsom sagdt: detta *kan* ju vara en tillfällighet, och det är ju omöjligt för ett så litet folk att hinna till öfverallt.

Inom öfriga vetenskaper hafva svenskarna tvifvelsutan lyckats bäst i samma mån som det varit möjligt att begagna metoder, som ligga naturvetenskapen nära. I främsta rummet torde detta gälla om språkforskningen, som därför också i Sverige har förts längre fram än öfriga humaniora.

I någon mån gäller detta också filosofien, — nämligen för så vidt det kosmologiska problemet angår. Här har svenskens håg för öfverblickar och hel-syner, hans djärfva, världsfam-

nande fantasi och konstruktionssinne kommit till sin rätt på det andliga området; och såsom filosofiskt *världssystem* är väl det boströmska ett bland de vackraste och djupsinnigaste som någonsin uppbyggts.

Men i samma mån som ämnet vänder sig mera uteslutande mot det mänskliga själslifvet, i samma mån krymper det svenska tankearbetet ihop. Till etiken, estetiken och det kunskapsteoretiska problemet ha Sveriges bidrag alltid varit ringa — åtminstone till senaste tid.

* *
*

Inom litteraturen ligger Sveriges storhet på *lyrikens* fält. Väl må sättas i fråga om inom hvilket som helst land någonsin en så inspirerad lyriker framträdt som Gustaf Fröding — vårt lands otaliga »dii minorum gentium» i detta fall att förtiga.

Men lyriken rör sig också egentligen inom känslans och föreställningens värld, där det svenska lynnet aldrig förnekar sin rikedom. Fröding visserligen var lika stor som reflexionslyriker, men detta är något i vår litteratur högeligen sällsynt.

Också inom den svenska lyriken spelar för öfrigt *naturen* en större roll än kanske inom hvarje annat folks. Man jämföre den t. ex. äfven här med den danska. Den danske lyrikern återgifver nästan uteslutande den värld, som gömmes i hans eget bröst. Den svenske lyrikern fördjupar sig i *åskådningen* af den natur, som ligger utanför och omkring honom. Särskildt härutinnan har ju Fröding frambragt verk af rent oförgänglig skönhet.

* *
*

Det område af litteraturen, där Sveriges bidrag äro obetydligast, är, såsom vi alla veta, *dramatiken*. Och detta synes oss så fullkomligt begripligt, efter hvad vi i det föregående sökt göra gällande. Ty *här* är det *människostudium*,

det i första rummet kommer an på, och i det fallet ha vi svenskar aldrig varit med. Till utforskningen af jordklotet och dess aflägsnaste nejder hafva svenske män lämnat oförvanskliga bidrag. Vid studiet af människosjälens geografi, — i utforskandet af dess haf och öknar, dess djup och höjder, ha vi nästan helt och hållet lyst med vår frånvaro.

Huru barnslig är ej, i stort sedt, den vida öfvervägande delen af vår dramatiska litteratur från psykologisk synpunkt! Hafva vi verkligen allt som allt ett par dussin verk af bestående värde? Om nästan hvarje svenskt drama, åtminstone af äldre datum, är det stående omdömet, att »de *lyriska* partierna äro af stor skönhet». Om den dramatiska kompositionen, om genomförd karaktärsutveckling talas helst icke alls

* *
*

Knappast någon vetenskap har i vårt land varit så litet företrädd som litteraturhistorien. För ungefär ett årtionde sedan voro till och med *samtliga* våra universitetslärare i detta ämne af främmande börd. Och ännu i dag: huru svagt är ej det mesta som hos oss produceras inom litteraturkritiken! Det torde vara längesedan erkändt, att, rent estetiskt, Bellman är mera uppskattad i Danmark än i Sverige. Och äfven det bästa som skrifvits om Fröding är af dansken Harald Nielsen; därnäst kommer väl hvad som skrifvits i Finland.

Det är ju *möjligt*, att härutinnan under de senaste åren tecken framträdt, som varsla om bättre tider. Men hittills åtminstone får väl sägas, att svenskarnas intresse för ett djupare studium af litteraturen — och främst af den egna litteraturen — varit utomordentligt ringa. Ligger ej förklaringen härtill uti den liknöjdhet, som hos oss möter öfverallt, när det gäller en mera ingående psykologisk forskning?

Det må erkännas, att *en* förklaringsgrund ligger äfven därutinnan, att åtminstone vår *äldre* skönlitteratur — ett försvinnande fåtal arbeten frånräknade — erbjuder så föga

af intresse i fråga om människoframställning. I flertalet af våra äldre romaner har författaren lyckats bäst med en eller annan bifigur, — någon enkel, osammansatt karaktär, som kunnat ses så godt som uteslutande från *en* sida. Försöken att skildra mera komplicerade karaktärer hafva nästan alltid misslyckats.

* *
*

För att taga blott ett exempel från vår nyare litteratur: tänkom oss »Den stora vreden».

I kulturhistoriskt hänseende är väl detta Olof Högbergs arbete ett af de mest storslagna och gripande dokument, som vår litteratur har att uppvisa.

Men huru svag är ej människoskildringen! Och detta i synnerhet beträffande hufvudpersonerna. Hjältinnan krymper till sist ihop till den rena banala obetydligheten, och äfven hjälten är det omöjligt att få fullt lefvande för sig.

Den bäst lyckade rent psykologiska skildringen i detta arbete är, karakteristiskt nog, Lapp-Manel. Ty skall man i Sverige intressera sig för människor, så skall det åtminstone vara för lappar. Där har man strax ett litet grand af den främmande, exotiska doften, som ensam kan draga till sig svenskens intresse.

Det är också karakteristiskt, att den kanske mest gripande händelseskildringen i »Den stora vreden» är beskrifningen af *finn*-byns brand. Så fort det gäller orätt mot främlingar, är svenskens medkänsla städse öm och vaken på ett helt annat sätt än när det gäller svenskar.

* *
*

Huru oerhördt rik är ej den populära *religiösa* litteraturen i Sverige under de båda senaste mansåldrarna! Och huru oerhördt ringa del häraf har något verkligt *psykologiskt* värde!

Här stå vi väl sist af alla folk i Europa. Äfven engelsmannen hör visserligen icke till de psykologiskt djupare begåfvade nationerna, men i Englands religiösa litteratur möter man dock alltid en god del humor och en rikedom af träffande iakttagelser åtminstone inom själslifvets mera *yttre* sidor.

Men hos oss är nästan allt lika jämnstruket och banalt Samma allmänna *schema*, aldrig något som tager sikte på *individen*.

* *
*

Bristen på psykologiskt intresse visar sig också uti de knapphändiga lefnadsteckningar, som vanligen är allt som bestås vårt folks stora personligheter, när de skilts hädan.

När i England en stor man går bort, utpekas i regeln af den allmänna meningen någon honom närstående, som liksom anses självskrifven att författa den aflidnes biografi. Och den blifvande biografen ägnar så åratal, kanske årtionden af sitt lif att samla allt som kan belysa den bortgångnes karaktär och lifshistoria.

I Sverige kan man nog ägna årtionden af sin lefnad åt att studera insekter och snäckor och alger och lafvar, — men att ägna så mycken tid åt att studera *en människa?* Bort det! Det vore förspilld möda.

Också ha vi näppeligen mer än *en* svensk personlighet, bland våra många store, som bevärdigats med en uttömmande biografi af den art som nämnes här ofvan. Denna enda är Jenny Lind, och hennes biografi är skrifven af — ett par engelsmän!

Möjligen kan sägas, att äfven åt en eller annan af våra skalder ägnats samma uppmärksamhet i våra dagar; men författaren till dessa biografier är icke af svensk börd.

* *
*

Inom den svenska *konsten* är det säkerligen landskapsmålningen som står högst.

Carl Larsson har sina odödliga förtjänster — det är ej meningen att bestrida det. Men jämför hans teckningar till Fältskärns berättelser med Edelfelts!

Och öfver hufvud: människoframställningen i *vår* konst med Danmarks, Norges och Finlands!

* *
*

Vi hafva nyligen af vår största författarinna fått en läsebok för Sveriges barn, — ett arbete som i många hänseenden är af enastående värde.

Men är det ej betecknande att »Nils Holgersson» gifver oss så godt som uteslutande *naturens* Sverige och Sveriges *djurvärld?*

Hvar blifver människornas Sverige och Sveriges människor?

* *
*

Vi svenskar ha verkligen under senaste tid begynt i någon mån älska vårt *land.* Därtill har Turistföreningen i ej ringa mån bidragit.

Men när skola vi lära oss älska vårt *folk?*

* *
*

»Lyssna till den granens susning,
Vid hvars rot ditt bo är fäst.»

Ja väl, detta kunna nog svenskarna lära sig.

Men att lyssna till de *mänskliga* rösterna, till stämmorna från den svenska *kulturen*, vid hvars rot vårt bo sannerligen också är fäst?

* *
*

Öfver hufvud, när man i Sverige någon gång träffar en person med något litet intresse för att studera det rent mänsk-

liga, — någon som ej nöjer sig med att dela upp människor i »trefliga» och »otrefliga», någon som finner nöje uti att syssla också med djupare litterära och estetiska frågor — så kan man våga tio mot ett på, att han bär ett främmande namn. Och skulle hans namn verkligen lyda med rent svensk klang, så bör man icke underlåta att taga reda på hvilket familjenamn som bars af hans — mor.

* *
*

Möjligt är, att de senaste årens svenska litteratur antyder en begynnande utveckling också hos oss. Fröding, Selma Lagerlöf och Strindberg representera ju psykologiska värden af högsta rang. Men åtminstone hos Selma Lagerlöf är allt ännu *intuition*, ej reflexion. Och till och med Strindberg är större som iakttagare än som tänkare.

* *
*

Att Selma Lagerlöf framför allt drifves af intuitionen framgår tydligast af hennes ställning till det religiösa. Hon har en djupare känsla af mänsklighetens *urreligion* än någon annan nu lefvande diktare, — och. äfven af katolicismen. Hennes legender höra väl till det vackraste som i vår tid sett dagen.

Den reflekterande protestantismen däremot spelar icke hos henne någon större roll. Bristen i hennes »Jerusalem» är att hon ej förmår tydliggöra de *religiösa* motiven hos sina underliga pilgrimer. I de oskattbart sköna slutkapitlen af första delen se vi den våldsamma kraft, hvarmed jorden och hembygden hålla kvar. Men om den andliga kraft, som dock till sist blir den förra öfvermäktig, förnimma vi ganska litet.

* *
*

För öfrigt är icke att undra öfver, om ett psykologiskt uppvaknande först skulle göra sig gällande inom *intuitionens* gebit.

Skulle så vara, att äfven för oss »kunskapens träd» i detta fall börjar bjuda sina frukter, är detta icke *odeladt* glädjande. I all omedelbarhet ligger också en viss *styrka*, och svenskens psykologiska naivitet har kanske icke varit utan sin betydelse för den svenska folksjälens hälsa. Den danska estetiken och psykologien ha nått ett raffinement, som starkt lutar åt degeneration.

Men härutinnan är ju för oss intet annat att göra än att iakttaga historiens gång. »Förargelse *måste* ju komma.»

* *
*

Ett varsel om blifvande folkkunskap också i vårt land var Artur Hazelius. Han sysselsatte sig visserligen endast med utanverken, men det är naturligt, att början måste blifva sådan. Fortsättningen kommer kanske att gå inåt.

Bristen på nationell instinkt.

När vi tala om patriotism i våra dagar, föreställa vi oss vanligen, att denna känsla alltid förefunnits och alltid varit af ungefär samma natur som nu.

Åtminstone det sista är säkerligen ett misstag. Hos antikens folk t. ex. var visserligen den enskildes förmåga af uppoffring för det allmänna nästan obegränsad, men — såsom Fustel de Coulanges visat — var denna underkastelse väsentligen af *religiös* natur och hade knappast någonting gemensamt med våra dagars nationalkänsla.

I alla tider har funnits ett slags patriotism, som egentligen varit den mer eller mindre medvetna *sammanhållningen för själfbevarelse.* I tider, när fredsåren voro lättare att räkna än krigsåren, var det *allvar* med frågan om ett folks tillvaro eller icke. Det gällde ens eget lif och ens närmastes, det gällde allt hvad man ägde på jorden. Wallenstein stående med en armé inom Smålands gräns, — det skulle helt enkelt för hvarje smålänning ha betydt, att han just inte hade mycket mera att hoppas här i världen. En dylik situation var ju den kraftigaste tänkbara maning till *sammanhållning*, men detta är ännu långt ifrån den alldeles specifika andliga kraft, som under 1800-talet fick namnet nationalkänsla.

Se vi särskildt till vårt svenska folks så mycket — och med rätta — prisade fosterländskhet under 1600-talet, få vi

ock komma ihåg, att hvad som dref den tidens svenskar till storverk var för en ej ringa del *religiös* entusiasm, — visserligen olika stark vid olika tider. Härtill kom — och kanske framför allt — *pliktkänslan*, trohetseden mot Sveriges konung, skyldigheten att försvara hem och härd, hvilken skyldighet stod så mycket klarare i denna farofyllda tid och hvilken det för öfrigt var mycket svårt att — undandraga sig. Sveriges folk var *bundet* till lydnad, af tidens hela samhällsskick. Äfven en dylik bundenhet kan sannerligen uträtta storverk — i synnerhet hos *vårt* folk, om den begagnas af en öfverlägsen ledning. Men man har ej rätt att innanför dessa strama band dikta sig till vår tids uppfattning och känslor. Af fosterlandskärlek i vår tids mening fanns nog på 1600-talet åtskilligt mindre än man vanligen föreställer sig — med *ett* undantag, hvarom mera här nedan. Och denna tids så ofta beundrade uppoffring för det allmänna bästa är svår att bedöma, emedan vi ej veta huru den skulle ställt sig om den ej varit framtvingad.

I själfva verket finna vi ännu under den nyare tidens första århundraden bland alla Europas folk endast sällan spår af någon slags patriotism i modern mening. Den som fanns framträdde mestadels i *nationalstolthetens* form. Den förekom därför nästan endast hos folk, som följdes af en lysande framgång: spanjorer, portugiser, senare fransmän, engelsmän, svenskar och holländare. Det är lätt att se, att detta är något annat än våra dagars nationalkänsla. Denna senare är nästan starkast hos underkufvade och tillbakasatta folk, hvilkas historiska minnen icke gifva mycken anledning till förhäfvelse gent emot andra. Också är i våra dagar stoltheten blott en enstaka, ej alltid ens befintlig stämma i den stora symfoni, som återljuder från ett i verklig mening patriotiskt folk. I denna symfoni gifvas ofta stämmor som ljuda mycket högre än stoltheten.

Slutligen ha vi att erinra oss den ingrediens i nationalkänslan, som består uti en viss nästan hvarje människa medfödd *hemkänsla*. Denna är uråldrig, men den är icke till-

räcklig att ensam konstituera hvad som i vår tids mening kallas nationalkänsla.

* *
*

Nationalkänslan, i ordets moderna betydelse, vaknade till lif egentligen under de napoleonska krigen. Huru litet man inom världens styrande kretsar då ännu anade dess tillvaro, visar det sätt, hvarpå Wienerkongressen efter uteslutande dynastiska och »jämviktspolitiska» hänsyn redigerade Europas karta. Den nya folkanda, som bröt fram, skapades icke af krigsnöden; den låg redan beredd, ehuru slumrande. Napoleons tyranni var den yttre stöt som *väckte* den, och med ens steg den upp och tog härskaresätet i besittning såsom tidens ledande idé.

Denna känsla, som gifvit gestalt och innehåll åt 1800-talets hela historia i Europa, var *ett hos folken vaknadt behof att i hvarje lifsyttring gifva uttryck åt sitt eget innersta väsen.*

Första villkoret för att detta skulle kunna ske var, att hvarje nation finge själf bestämma sina öden, — icke blott oberoende af andra folk utan äfven löst från den absoluta statsmakt, som då fanns i konungadömets form. Kamp för yttre och inre frigörelse blef därför för hela Europa det väsentliga innehållet af det nya seklets historia.

* *
*

Det finnes åtskilliga tidehvarf i världshistorien, som i alla sina företeelser *behärskats* af en enda idé. Mycket af detta slag gömmer sig för våra blickar, men ibland är förhållandet så påtagligt, att det icke kan undgå vår uppmärksamhet.

Ett sådant fall bilda 1500- och 1600-talen, med det religiösa afgörandet såsom den allt dominerande faktorn. Ett annat dylikt fall är 1800-talet, behärskadt af nationalitetsidén.

När en idé på detta sätt bestämmer öfver ett tidehvarfs hela historia, tager den tidens alla krafter i sin tjänst. Vi

kunna erinra oss Luther, huru alla hans samtids framsteg — inom vetenskap och konst, inom upptäckter och forskning — fingo lämna honom vapen i hand för den strid han förde. Skillnaden är uppenbar, om vi jämföra detta med vår tid, när den religiösa idén spelar en mycket mera undanträngd roll i det offentliga lifvet. Vår tids kyrka *fruktar* mången gång för vetenskapens och forskningens framsteg: den känner att den icke har förmåga att taga dem i *sin* tjänst.

På samma sätt som Luthers reformationsarbete stod 1800-talets nationalitetsrörelse i förbund med tidens alla framsteg, det månde vara inom hvilket område som helst, materiellt eller andligt. Hvarje nyupptäckt sanning gaf tidens härskande idé ny styrka, och hvarje uppriktigt sanningssökande följdes af tidsandan med hopp och sympati. Ett tidehvarfs härskande idé förhåller sig nämligen icke endast mottagande till tidens gärning. Den är tvärtom själf en af de drifvande krafterna därtill, och till och med den starkaste af dem alla. Nationalitetskänslan gaf nytt lif och sin säregna stämpel åt allt både andligt och materiellt arbete under 1800-talet, liksom reformationen hade gjort under tidrymden 1517—1648.

* *
*

Medan under 1500-talet reformationsstriden upprörde alla Europas kulturfolk och tvang dem till en medveten afgörelse för eller emot, förblef *ett* land i stort sedt oberördt af denna rörelse. Detta land var Italien. Här var den rent yttre omständigheten att landet inrymde påfvemaktens residens ett faktum af den betydelse, att afgörelsen gaf sig af sig själft, utan att egentligen väcka och uppröra folksjälen. Italien blef, i det närmaste, oberördt af detta tidehvarfs härskande idé. Historien vittnar tillräckligt om, hvilken kulturell förlust detta blef för Italien. Sextonhundratalet är ingen lysande tid i de italienska folkens historia.

När vid 1800-talets begynnelse nationalitetsidén i sin ordning redde sig att gifva Europas alla folk en ny andlig

väckelse, blef det åter *ett* folk, som kom att stå utanför hela tidsrörelsen. Och detta folk var, tyvärr, *Sveriges.*

Liksom för Italien under reformationstiden voro äfven här orsakerna i främsta rummet af *yttre* natur. Sveriges folk behöfde icke kämpa för att tillvinna sig konstitutionell frihet: den hade det tillkämpat sig långt förut. Och efter 1814 kände Sverige icke heller någon allvarligare fruktan för sin yttre frihet; en hundraårig fred har i viss mån styrkt det i denna sorglöshet. Sveriges folk var ej splittradt under olika herradömen — om vi frånse svenskarna i Finland, som knappast någonsin betraktats såsom ett »Svecia irredenta». Inom Sverige självt funnos icke olika nationaliteter representerade, som kunde under inbördes kamp göra nationalitetsfrågan aktuell.

Alla yttre omständigheter bidrogo alltså till att gifva Sverige en i och för sig lycklig undantagsställning bland Europas folk. Men denna undantagsställning förde den olyckan med sig, att vi gingo miste om den pånyttfödelse, som tidens härskande idé, nationalitetskänslan, skänkte de öfriga folken.

Detta är ett faktum, som icke blifvit tillräckligt uppmärksammadt i vårt land. Alla ha väl haft ögat öppet för, huru svag den svenska fosterlandskänslan varit under de senaste hundra åren, men man har icke gifvit akt på, att här ej varit fråga endast om en skillnad i grad utan i *art.*

Den lilla patriotism, som vi kunna igenfinna hos vårt svenska folk, har varit af den *gamla* arten, från 1600-talet: nationalstoltheten. *Däremot har vårt folk helt och hållet gått miste om hvad man under 1800-talet menat med nationell väckelse.* Denna folkens instinktiva sträfvan att i hvarje lifsyttring gifva uttryck åt sitt eget innersta väsen, har varit något för oss obekant.

* *
*

Man skall kanske invända att »Götiska förbundet», om hvars instiftande en eller annan tidning nyligen erinrat, vittnar

om en nationell väckelse vid 1800-talets början äfven hos oss. Men Götiska förbundet var en estetiserande öfverklassrörelse, — eget nog varslande mera om tjugonde seklet än om det nittonde, — och dess inflytande nådde aldrig ner till nationen i dess helhet. För 1800-talets nationalitetskänsla är det tvärtom ett utmärkande drag, att den behärskar äfven de stora massorna. Den uslaste galizier på de skånska betfälten besjälas af en nationell instinkt, som saknas hos Skånes både herrar och bönder, — att ej tala om dess arbetare.

* *
*

Under förra delen af det nittonde seklet *märktes* icke bristen på nationell väckelse lika mycket som senare och i våra dagar. Inom den bildade klassen var den *äldre* patriotismen ännu ganska allmän, och om den stora mängden än var nationellt likgiltig, så fanns dock ännu icke någon medveten ofosterländskhet.

Men efter hand föll täckelset bort, och det verkliga förhållandet trädde i dagen. Hos den bildade befolkningen trängdes 1600-talets patriotism undan af skandinavism och kosmopolitism, och bland folkets djupare lager skapades rent antinationella stämningar genom Amerikabrefven och ungsocialismen. Den isolerade ställning vårt folk intog genom sin brist på nationell instinkt kunde ej längre döljas.

* *
*

Att Sverige kommit att stå utanför 1800-talets mäktigaste tidsrörelse har haft en afgörande betydelse för vårt folks historia under det århundrade som nu gått till ända.

Hvad vi gått miste om i detta fall är en ovärderlig andlig *kraft*, som kommit andra folk till del, icke oss.

Häraf har allt vårt svenska arbete blifvit så mycket *tyngre*. I sanning är det ett storartadt bevis på styrka, att vårt folk *likaväl* kunnat, i stort sedt, under dessa hundra

år hålla jämna steg med de öfriga folken i kulturutveckling, — ja, att vi i vissa fall till och med kunnat tillkämpa oss hedersrum. Vi hafva icke blifvit efter på vädjobanan, fastän vi — jämfördt med de öfriga folken — löpt med en black om foten.

* *
*

Nationalkänslan i egentlig mening, tidens härskande idé, har stått i förbund med alla tidens uppåtsträfvande samhällsrörelser. Vår svenska patriotism — en gengångare från 1600-talet — har nästan endast kunnat se *tillbaka;* den har icke förmått känna någon hänförelse för tidens egna idéer och uppgifter.

Men på samma gång vårt patriotiska parti alltså nästan städse varit *konservativt*, har vårt liberala parti — som ville se framåt — varit i afsaknad af nationalkänslans lifgifvande ande, — därför att denna saknats hos vårt folk i dess helhet.

Därför är Sverige ett af de få länder, där det liberala partiet icke varit det fosterländska partiet, — såsom annars har varit regel öfverallt i världen.

Och detta är i sin ordning förklaringen till, att det liberala partiet hos oss alltid varit så *svagt.* Det har *icke* hos oss, såsom annorstädes, burit inom sig tidens egen lifgifvande kraft, ett entusiastiskt nationalmedvetande.

Och när valet då skulle stå mellan ett liberalt parti utan nationalkänsla och ett konservativt parti, som dock hade kvar åtminstone den nationella självbevarelsedriften, så har sistnämnda parti af sig självt haft en fördel, som icke rättfärdigats af graden af dess politiska upplysthet. Och därför är det som detta parti nästan alltid suttit inne med makten i vårt land.

* *
*

Äfven i yttre politiskt och kulturellt hänseende har denna vår svenska isolering varit oss till stor skada. Rent instinktivt

ha de öfriga folken känt, att vi ej drifvits af samma anda som de, och detta har i viss mån undandragit oss deras sympati. Redan häraf förklaras, hvarför t. ex. i våra konflikter med Norge den europeiska opinionen städse, utan all undersökning af förhållandena, ställt sig på Norges sida. Man har ej förstått vår ställning; den har alltid verkat *föråldrad* — äfven där detta alls ej varit fallet; och det har gått så ytterligt lätt för våra fiender att ställa oss i en ogynnsam dager inför Europa. Så mycket mer, då vår brist på nationell instinkt därtill gjort oss synnerligen tröga att afvärja dylika angrepp.

* *
*

Liksom hvarje folk under nationalismens tidehvarf känt ett obetvingligt behof att göra sin egen individualitet gällande, så har det ock i fråga om andra folk skänkt sitt intresse endast åt det, som burit en verkligt nationell prägel. Folken hafva hvart och ett gifvit sitt bästa och gladt sig åt den rikedom och mångfald, som härvid kommit till synes. Här har återigen det svenska arbetet blifvit öfversedt, därför att det så sällan burit prägeln af nationell individualitet.

För att taga ett exempel! Det är visst icke omöjligt, att vår August Söderman var ett lika stort musikaliskt geni som norrmannen Grieg. Men Grieg, hvars hela verk är prägladt af den starkaste norsk-nationella instinkt, ja liksom gifvit Norges hela natur och folklynne i toner, — Grieg är världsberömd. Söderman — som dock *jämförelsevis*, jämfördt med våra andra kompositörer, var i viss mån nationell — är än i dag okänd ute i den stora världen.

* *
*

Den nationella hänförelsen, i förbund med tidens alla bärande tankar, har därute i Europa framtvungit stora afgöranden, som i sin tur inneburit ett nytt tillskott af kraft till folkandan.

Huru oändligt trögt och omständligt ha ej däremot de stora reformerna släpat sig fram hos oss! Representationsfrågan kräfde femtio år, försvarsfrågan trettio, den allmänna rösträtten fyrtio år. Och när till sist en lösning framtvungits, huru ofta har den ej skett »i trötthetens tecken», utan att väcka någon segerns entusiasm hos de segrande!

Ett tidehvarfs härskande idé gifver nytt lif åt hvarje utvecklingsduglig sträfvan; »andarna vakna, och det är en fröjd att lefva». Afsaknaden hos oss af tidens bärande tanke, bristen hos oss på nationell instinkt är det som gjort hela 1800-talets historia i vårt land så färglös, så *»grå»*.

Att vi stått utanför tidens starkaste rörelse är det, som så af sig själft gifver detta alltjämt återkommande intryck, att vårt folk *sofver*. Detta till trots för, att vi nog arbetat, vi också — i många fall väl så mycket som andra folk.

I själfva verket ha vi svenskar *sofvit öfver* nationalismens tidehvarf. Hela vårt arbete under denna tid bär prägeln af att hafva så att säga skett i sömnen.

* *
*

»Kan en kvinna älska en annans barn högre än allting annat?» frågar konung Skule Jatgejr skald. »Ja», säger skalden, »men endast den kvinna som inga egna barn har.»

Sverige, under det tidehvarf som nu håller på att gå till ända, har icke haft någon nationell instinkt, icke någon egen nationell uppgift, — eller om dylika uppgifter funnits, så ha de sannerligen fått sköta sig själfva. Huru ha vi ej i stället svärmat för *andra* folk och deltagit i *deras* öden: greker, polackar, ungrare, italienare, danskar, sönderjutar, norrmän, finnar!

Sannerligen är det inte den största orätt, när Ellen Key år 1899 förebrådde Sveriges ungdom likgiltighet för Finlands sak. Visa oss något annat folk, som *så* sörjt med i andras sorger som det svenska!

Men tyvärr har detta varit mera ett svaghetssymtom än ett tecken till hälsa och styrka.

* *
*

En lefvande nationalkänsla innebär alltid en tendens att, åtminstone i någon mån, se saker och ting från *större* synpunkter. Hos oss äro de små synpunkternas män — som finnas hos alla folk — beröfvade också denna sista möjlighet att höja sig till en vidare utsikt.

Och därför är det vi hos oss ha så godt om »praktiska» män — ända uppe bland spetsarna af vårt samhälles styrelse och förvaltning — män, hvilkas »praktiskhet» egentligen består uti att de se klart i småsaker och — ohjälpligt skeft i alla stora frågor.

* *
*

Entusiasmen öfvervinner alltid en mängd små och futtiga synpunkter. I ett land med stark nationalkänsla blir därför mycket uträttadt, som i vårt land strandar på högmod, fåfänga, afundsjuka, tröghet m. m. m. m.

* *
*

Huru bred materialismen än kan göra sig, finnes bland andra folk dock alltid *ett* för alla gemensamt *ideellt* intresse: fosterlandet.

I Sverige saknas äfven detta. Och därför är det som man hos oss så ofta möter till och med bildade människor, som sakna ända till hvarje spår af ideella syften, — den typ som af en spirituell skriftställare döpts till: »Jonsson».

* *
*

Den moderna nationalkänslan innebär en omedveten, alltid lefvande känsla af välbefinnande vid att, så att säga, andas den egna kulturens luft. Rent automatiskt beröres den

därför och reser sig till försvar, när detta land, denna kultur angripes eller förnärmas.

Hvad ha *vi* af detta?

* *
*

Ett af vårt folks mest utmärkande drag är *den starka fantasien.*

Den gör sig gällande på en mångfald områden. Här skola vi blott undersöka dess betydelse för den svenska nationalkänslan.

Fantasien ställer för svensken i en lysande dager allt som är *aflägset.* Hvad som ligger alldeles framför honom, *ser* han icke.

Svensken är långsynt. På nära håll ser han dunkelt och oredligt. Dansken — i allt hans motsats — är närsynt. Dansken *ser* och *älskar* och *undersöker* allt som ligger honom nära och är hans eget. Däremot är han full af fördomar och skefsynthet mot allt som *icke* är hans eget utan ligger honom fjärran.

Svensken är likgiltig för sitt eget, hänförd af allt som ligger långt borta.

Här skulle nu *den nationella instinkten* ha inneburit en högeligen önskvärd och hälsosam motvikt.

Men denna nationella instinkt existerar icke.

Och sålunda har svensken fritt fått utveckla sin ringaktning för allt svenskt, — sin kärlek och beundran för allt som är främmande.

* *
*

Bristen på *instinkt* i något fall inom själslifvet motsvarar på det lekamliga området afsaknaden af något af de fem sinnena. Och därför gäller så ofta om personer utan instinkt det gamla, fruktansvärda ordet: »Alltid fara de vill.»

* *
*

Naturen tål intet tomrum. Där den välvilliga instinkten saknas, där insmyger sig nästan af sig själf dess motsats. Och i självfva verket är det omöjligt att förneka, att en viss instinktiv *motvilja* mot allt svenskt hör till de mörka makter, mot hvilka en 1800-talets svensk haft att kämpa. Den har dolts, den har trängts tillbaka, men dess tillvaro har förrådt sig i obevakade ögonblick, och den bär skulden till mycket, hvaröfver vi skulle rodna — om vi verkligen *kunde* rodna öfver något sådant som liknöjdhet och åsidosättande af vårt lands väl.

En svensk, som skall uppträda mot en Sveriges fiende, har först att hos sig själf öfvervinna en viss hemlig sympati för mannen. Gäller det att uppträda för en Sveriges vän, måste först öfvervinnas en viss inneboende motvilja.

Exemplen äro otaliga — om vi erinra oss vårt förhållande till Norge och äfven Danmark.

* *
*

Hvarje egendomligt svenskt drag, allt som är särskildt utmärkande för svenskar, göres strax till ett fel.

Det är ett *fel* hos svensken, att han ifrigare än hvarje annan sträfvar att få tillbringa nordens korta sommar så mycket som möjligt under ett obundet friluftslif i naturens sköte. En närmare eftertanke måste säga, att detta är en af vårt folks yppersta hälsokällor — till kropp och själ. Men emedan det är något som utmärker oss svenskar mer än andra, så *måste* det vara ett fel.

Det är ett fel hos vårt *språk*, att det i långt högre grad än t. ex. det franska tillåter sammansättningar. Visserligen får vårt språk härigenom en uttrycksfullhet, en klangrikedom och en smidighet, som är oändligt förmer än franskans oerhördt prosaiska ständiga uppradade: de... de... de. Men i skolan fingo vi naturligtvis lära oss, att det är svenskan, som härutinnan är den underlägsna parten. »Kom ihåg, att franskan inte kan *fösa* ihop orden såsom vi göra i vårt outvecklade språk.»

Ja, hörom året fingo vi läsa, att — när de moderna svenska *tidningarna* verkligen bjuda sina läsare en innehållsrikedom, som täflar med, ibland öfverträffar hvad som åstadkommes äfven i de stora kulturländerna — så berodde detta helt enkelt på svenskens — *lättja.* Den lät honom nämligen hela timmar hänga öfver avisorna, när den flitige fransmannen och tysken ej kunde ägna sin tidning mer än några flyktiga minuter!

O. s. v., o. s. v. i oändlighet.

Detta ligger oss så i blodet, att vi acceptera allt som kan tydas som klander, utan att ens göra oss tid till den flyktigaste eftertanke. För några år sedan blef Sverige af en fransk tidskrift kalladt »la terre classique des explosives» (sprängämnesteknikens klassiska land). En svensk tidning, som fick sikte på detta, hade naturligtvis genast klart för sig, att här återigen var något galet, som vi gjort oss skyldiga till. Och så öfversatte den »explosives» med »explosioner» och höll en lång föreläsning om, huru bedröfligt det var, att explosioner vore så notoriskt mycket vanligare i vårt land än annorstädes; här måste bli en ny lagstiftning, o. s. v.

* *
*

Om i främmande land det sker en svensk någon orätt — vi mena ej nu, om han blir direkt bestulen på pengar eller skadad till lif eller lem, — så gör han klokast i att icke vänta sig någon hjälp af sina landsmän. Han kan i regeln ej ens räkna på deras sympati och bör vara nöjd, om han ej snarast hälsas af skadeglädje.

En orätt mot en svensk af en främling upprör aldrig Sveriges folk, — blott orätt mot en främmande.

En svensk i våra dagar är den skyddslösaste varelse på jorden.

* *
*

Svenskens hänsynsfullhet och finkänslighet mot *främlingar* är utomordentlig.

I en svensk novell för några år sedan lästes följande vackra ord: »Han hade alltid tyckt, att svenskar, som foro till Köpenhamn och dödade sig på de finaste hotellen, buro sig illa åt.»

Vi äro öfvertygade om, att denne svenske författare aldrig ägnat ens en tanke åt de hundratals svenska män och kvinnor, som plågats och fördärfvats, stundom till döds, på de danska herrgårdarna.

Se sådant går ju ut blott öfver svenskar.

* *
*

Det talas i våra dagar mycket om de tappra skandinaverna vid Maggersfontein; man har till och med rest ett monument öfver deras graf.

För min del misstänker jag starkt, att af dessa »skandinaver» minst 70 eller 80 procent, kanske flere, voro *svenskar*. Ty hade endast t. ex. 50 procent varit svenskar, så hade vi nog länge sedan fått höra, att där voro inga svenskar alls.

Men sådant *undersökes* aldrig i Sverige. Man delar kritiklöst med sig af Sveriges ära till hvem som helst, som vill vara med och rycka till sig. Än i dag är icke ovanligt, att om en svensk vinner framgång i utlandet och röner erkännande härför, saken i svenska tidningar meddelas under rubriker sådana som »Hyllning åt den nordiska idrotten», »Erkännande åt en skandinavisk vetenskapsman», o. s. v. Sådant är visserligen något sällsyntare nu än före år 1905. Men det finns tidningar, som ännu hålla fast vid den gamla vanan — man är understundom frestad att tro: med full afsikt.

* *
*

Vi ha haft nöjet i *svenska* tidningar läsa artiklar, där det förordats, att den svenska gymnastiken hädanefter borde kallas den *danska*. Detta därför — att danskarna begynt göra så i utlandet!

Och för något tiotal år sedan gingo notiser genom svenska tidningar, som meddelade, att i Köpenhamn begynt utgifvas ett stort konversationslexikon, af Salmonsen. Och så tilllades: Hädanefter behöfva vi svenskar alltså ej köpa Nordisk Familjebok(!).

* *
*

Svensken, som är utan all nationell instinkt, är icke synnerligen tacksam mot främlingar, som någon gång visa vårt land välvilja och hjälp.

Många gångar har det händt, att i våra tidningar meddelats, att den och den mannen afgått med döden, och så har det tillagts: »Han var en stor vän af Sverige och visade alltid svenskar mycken välvilja.» Och mer än ofta frapperas man af, att detta är första gången man hör hans namn. Om han var en stor vän af Sverige, hvarför ha våra tidningar aldrig nämnt honom medan han lefde? Har han fått någon uppmärksamhet igen för sin välvilja? Eller skola vi alltid reservera vår aktning och våra vördnadsbetygelser endast för våra fiender?

För några år sedan skänkte den ryktbare »stålkungen», Carnegie, 180,000 kr. till Göteborgs högskola för upprättande af en professur i engelska. En notis på några rader var allt hvad våra tidningar kostade på denna affär; jag tror ej, att ens i Göteborg bestods den en »ledare». Några dagar senare kom Carnegie personligen hit till Stockholm för att besöka en vän. Icke ett spår af uppvaktning, icke en offentlig tacksägelse frambars till honom. Och lika litet nu ägnades honom af tidningarna någon annan uppmärksamhet än ett meddelande på ett par rader, att han var här.

Under de tunga dagarna år 1905 var det icke många främlingar, som stödde Sveriges sak. Men några få gjorde det dock. De gjorde det af rättskänsla och väntade kanske ingen särskild belöning. Men deras *vänner* häpnade öfver den likgiltighet och otack, hvarmed de bemöttes. Och naturlitgvis

äro de nu fullständigt glömda. Det *var* i alla fall det året ett par eller tre utlänningar, som modigt ställde sig i breschen för Sverige. Fråga i denna dag en bildad svensk hvad de hette!

* *
*

Nej, vi svenskar äro icke tacksamma för välgärningar mot vårt folk; de lämna oss i det närmaste oberörda.

Vår tacksamhet spara vi för vårt lands *fiender*. Mot dem äro vi alltid i viss mån sympatiskt stämda. Skulle någon af våra belackare någon gång låta undfalla sig ett ord, som med god vilja kan tolkas såsom vänlighet mot vårt land, då känner vår tacksamhet inga gränser.

* *
*

»Det bor oväld uppå framtids tunga,
och all förtjänst till slut sin krona har.»

Detta är sant — i ett fall på tusen. I Sverige i ett fall på tiotusen.

* *
*

Att hafva gjort sitt folk någon nytta är i andra länder åtminstone i någon mån ett skydd mot förtal och hätskhet.

I Sverige är förhållandet snarast motsatsen.

Öfver en mycket stor del af vårt folks bästa män är den rätta grafskriften: Hatad i lifvet, glömd i döden.

* *
*

Huru oändligt mycket är ej *glömdt* af hvad svenska män och kvinnor uträttat af gagnande storverk, — saker som skulle vara med tacksamhet ihågkomna hos hvarje annat folk.

Någon gång griper man sig an med att väcka något minne till lifs, — såsom i våra dagar Svedenborgs.

Men man får komma ihåg, att initiativet härtill har utgått från främmande håll, — engelskt och amerikanskt.

Då kan det nog vara förnämt att arbeta på ett svenskt minnes återupprättande äfven i Sverige.

* *
*

Intet annat folk har väl någonsin sjungit en annan nations folksång såsom sin egen.

Men vi sjunga *Finlands* folksång såsom vår. Och vi sjunga: »Vårt land är fattigt, skall så bli» — hvilket aldrig är sagdt om *vårt* land och ej passar in därpå.

Så har vår uppfattning förryckts. Verkliga förhållandet kan nog vara, att vårt *folk* är fattigt; men vårt *land*, det är rikt.

* *
*

Aldrig är svensken så skarpsinnig, som om han råkar få höra något fördelaktigt yttras om Sverige. Han skall då uppbjuda den klyftigaste slutledningskonst för att ådagalägga, att det gynnsamma omdömet är osant eller blott skenbart riktigt: i själfva verket är det påstådda företrädet, rätt besedt, ett intyg om motsatsen.

Säges något ondt om Sverige, accepteras det ögonblickligen utan ringaste tvekan. I så fall behöfs aldrig någon granskning; beskyllningen är sann, därom kan ej råda något som helst tvifvel.

* *
*

Svensk kosmopolitism är en sak för sig. Den består uti en fullständig okänslighet för hvarje orätt och förnärmelse som drabbar Sverige, men en sällsynt vaken rättskänsla i allt hvad som angår hvarje annat folk.

Ja till och med *nationalitetssträfvandena* skänker den kosmopolitiske svensken ofta sin lifliga beundran och sympati.

De må blott ej understå sig att sticka upp hufvudet också i Sverige.

* *
*

Med fullständig liknöjdhet åsågo under årtionden våra norrländska myndigheter, huru det öfversta Norrland förfinskades, och i mångfaldiga hänseenden hjälpte man själf till.

Detta är ett särskildt träffande uttryck för, huru främmande vi äro för 1800-talets nationalkänsla, ty just *språket* har för denna varit självfva inbegreppet af nationens väsen, hvars skyddande i oförminskadt omfång varit en verkligt *helig* uppgift.

För oss har det varit fullkomligt likgiltigt, om våra landsmän där uppe i Norden glömt det svenska språket och öfvergått till det finska.

Och än i dag: om man vill gifva *svenska* namn åt järnvägsstationer och andra nyuppståndna bebyggda orter i det svenska Lappland, så stöter man strax på ett fanatiskt motstånd af vetenskapsmän och lapplandsentusiaster. De finska och lappska namnen äro naturligtvis — för svenska öron — så oändligt mycket vackrare än de svenska. Och att det kan vara rent af ett *politiskt* intresse att *på allt sätt* befästa och *markera* den svenska kulturen i Lappland och i möjligaste mån binda Lappland vid det öfriga Sverige, — hvilken upplyst svensk kan bry sig om dylika barnsligheter?

* *
*

Vi svenskar förforo under 1800-talet med Torneådalen och Lappland på samma sätt som danskarna under flydda tider med Slesvig.

Skall också slutresultatet bli detsamma?

* *
*

I allt sitt arbete har en 1800-talets europé — utanför Sverige — städse haft ett *stöd* i sitt folks nationalmedvetande, en *hjälp* i sina landsmäns deltagande och sympati.

En 1800-talets svensk har oftast fått undvara båda.

Hvarje nationellt arbete har i andra länder haft ett afgjordt stöd i den allmänna opinionen.

Huru har förhållandet varit i Sverige?

* *
*

Äfven inom den svenska *vetenskapen* gör sig bristen på nationell instinkt och nationell solidaritet på ett oförmånligt sätt märkbar. Det ligger alltid en fördel uti att *fortsätta* en forskning, som har en lång inhemsk tradition bakom sig: metoden är funnen och pröfvad, erfarenheten ligger nära och är lätt gripbar. Men detta tilltalar sällan det svenska lynnet. Man väljer hellre *nya* ämnen, som ha kurs för dagen, i synnerhet i främmande land.

Framställer en svensk vetenskapsman en ny teori, ställa sig de svenska fackmännen i regeln tviflande. Man har ej ens nog intresse för saken att närmare *undersöka* den. Man fortfar helt enkelt att tvifla, så länge man lefver — eller tills den nya teorien är erkänd i utlandet.

* *
*

Vårt folk har många framstående egenskaper, som annars pläga utmärka endast *större* folk: ridderlighet, storsinthet, förmåga af stora öfverblickar och många andra. Allt *smått*, all den futtighet, som icke kan undgås hos ett så litet folk som vårt, har samlat sig på *en* punkt: i *den svenska afunden.*

Att afundsjukan fått växa och frodas så ohejdadt i Sverige, beror nog till en stor del på saknaden af en lefvande nationalkänsla. En sådan skulle i många fall hafva verkat åtminstone såsom en motvikt — och gör så bland andra folk. Hos oss

får afunden skjuta förtjänsten tillbaka, till och med där nationens ära fordrade något helt annat.

*   *
*

Svensken har nog intet emot att Sverige blir äradt och ansedt — blott det kan ske utan att någon enskild svensk, i synnerhet bland ens egna bekanta, blir berömd och ansedd.

Och svensken ser nog gärna, att Sverige blir rikt — om det blott kunde ske utan att någon enskild svensk blefve rik.

*   *
*

En svensk kan länge och väl, kanske i åratal, göra sig ett svenskt arbete till godo och — om han blir tillfrågad — erkänna, att han finner det förträffligt, men det faller honom icke in att uttala detta af sig själf. Han *ser* icke, bokstafligen taladt, ett arbetes värde, när det är svenskt.

Hjärtat är tomt, och munnen är stum.

Finner han ett utländskt arbete, som gör honom nytta eller glädje, då löses däremot med ens hans tungas band.

I andra länder behandlar man *främmande* arbeten just så som svensken behandlar svenska.

Och svensken kommer i en underlig ställning. Han är främling i Sverige och främling i främmande land.

*   *
*

Man framhåller numera så ofta svenskens oförmåga att göra reklam för sitt land. Man talar om försynthet och brist på företagsamhet, men detta räcker icke till. Äfven här är den innersta förklaringen bristen på nationell instinkt. Äfven här gäller: *hjärtat är tomt*. Och då blir också munnen stum.

*   *
*

Aldrig vågar svensken tro något vara af verkligt värde, om det är uträttadt af svenskar. Det glömmes eller förringas.

Låt oss taga några exempel bland de otaliga.

Svenske män hafva grundlagt det ryska riket, men ej en rad därom har till oss öfverlämnats af någon svensk man. Vi veta det uteslutande af ryska källor. Och till och med dessa ryska meddelanden vågade vi ej tolka såsom gällande *oss*, förr än det skedde af främmande historieskrifvare.

Sergels storhet ha vi aldrig här i Sverige vågat göra fullt gällande, förr än det skedde genom dansken Julius Lange.

Frans Berwald var i det närmaste glömd i Sverige. I våra dagar har skett honom rättvisa på initiativ af — främlingen Marteau.

Linnés minne har nedsatts på allt sätt i vårt land, — icke på grund af vetenskapliga *skäl*, då vore därom intet att säga, utan helt enkelt *därför att han var svensk*.

Wargentins statistiska arbeten nedsattes i årtionden — fullkomligt orättvist, såsom numera erkännes — i Tyskland Från den officiella svenska statistikens målsmän har aldrig gjorts det ringaste för att skaffa hans minne rättvisa.

Sällan nämnes i en viss del af vår press den boströmska filosofien utan bifogande af något glåpord. Hegelianismen är också numera en öfvergifven filosofisk ståndpunkt, men den nämnes dock städse med aktning, — ty den är ju tysk.

Vid internationella kongresser och dylikt referera andra länders representanter hvad i deras länder *är uträttadt;* svenskarna — åtminstone förr, någon gång ännu — klaga öfver huru *litet* som är uträttadt i Sverige.

Inom sakkunniga kretsar säges allmänt, att redan flere svenska vetenskapsmän skulle haft Nobelpris, om de blott vore utlänningar.

* * *

Gustaf af Geijerstam yttrar i någon af sina reseskildringar, att det är tungt att komma till länder och orter, som en gång varit svenska: det är som att återkomma till en plats, där ens närmaste ej gjort rätt för sig.

Det är svårt att tänka sig en mera *blind* underskattning af ens egen nation än den som ligger i dessa ord. Om någonsin ett folk har rent samvete gentemot andra, så är det väl vårt. Allt mänskligt vidlådes af svaghet och ofullkomlighet, men hvilket annat folks välde har varit så verkligen hänsynsfullt och äfven i sann mening civiliserande som det svenska? Detta *erkännes* till och med än i dag af de främmande landsdelar, som lydt under svenskt välde, — där ej rent partipolitiska hänsyn föranleda motsatsen. Det skall vara *vi själfva*, som på detta sätt skola skymfa våra fäders minne.

* *
*

En *vacker* sida af den svenska nationalitetslösheten är vår frihet från fanatism gentemot andra folk.

Detta motsvarar i vår tid om någon gång på 1500-talet kunde spåras tolerans mot olika troende i religiöst hänseende.

* *
*

Emedan vi stå utanför tidehvarfvets lifgifvande idé, nationalismen, få vi i detta hänseende en annan måttstock än andra folk.

På 1500-talet var det att vara irreligiös i tidens mening — frånsedt några få stora andar, som måste dömas efter andra grunder — verkligen ett uttryck för ondska eller åtminstone för sjuklig öfverspändhet.

Att ej vara nationell innebar under 1800-talet detsamma. Att vara slö för sitt folks ära och välfärd var liktydigt med infami.

Med undantag för Sverige. Hos oss ha vi många hyggliga människor, som icke äro nationella, därför att saken hos oss aldrig blifvit aktuell. För att begå synd mot den helige ande fordras först och främst att verkligen hafva känt honom.

* *
*

För några år sedan fick man i Sverige till stånd ett monument, afsedt att uppsättas vid Pultava.

När monumentet var färdigt, uppstod tvekan om hela företagets lämplighet.

De mest olika uppfattningar kommo till synes; för somliga var det en ovansklig heder att på detta sätt pryda de fallna hjältarnas grafvar, för andra var det lika tydligt, att Sverige på detta sätt skulle göra sig löjligt.

Ingen bestämd öfvertygelse kunde stadga sig. Man stannade till sist vid det gamla: in dubiis non est agendum.

Hvad är nu detta om ej *brist på instinkt?*

* * *

Bristen på nationell instinkt är det som gör, att våra svenska utvandrare, förr än några andra, släppa den svenska nationaliteten och blifva amerikanare.

Intrycket häraf är så starkt på andra folk, att man fått den föreställningen, att svensken öfver hufvud är oförmögen att hålla på någonting, som är hans eget. I en amerikansk novell låter författaren en irländare utbrista: »En svensk är inte ämnad för att behålla någonting; han är skapad för att man skall ta det ifrån honom.»

* * *

En svenska, som gifter sig med en främling, förlorar i regeln all känsla af samhörighet med Sverige, — åtminstone där någon konflikt uppstår mellan hennes forna och närvarande fäderneslands intressen eller ära.

I början af år 1895 blef en ung stockholmska förlofvad med en norrman. Som bröllopet ej skulle hållas med detsamma, fortfor hon tillsvidare att bo hos sina föräldrar i Sverige. Men längre fram på året uppstodo, såsom vi alla minnas, stora farhågor för krig mellan Sverige och Norge. Då kunde vår unga svenska ej längre hållas: skulle *något sådant* inträffa, då ville hon vara i sitt *rätta* fädernesland.

För några år sedan afled här i Stockholm en norsk dam, gift med en svensk man. I dödsrunan öfver henne lästes i Verdens Gang: »For sit gamle Fædreland var hun i vide Kredse en god og trofast Repræsentant.»

Jämför ock härmed hvad som för ett par år sedan berättades om drottning Elena af Italien, född prinsessa af Montenegro. En allvarlig fara hotade Montenegros folk — det var i samband med afgörandet af Bosniens och Herzegovinas öde. Intrycket var djupt hos alla montenegriner, och om drottning Elena telegraferades äfven till våra tidningar ett yttrande: »Säg mitt folk, att om en sådan olycka skulle drabba mitt fädernesland, då kunnen I vara förvissade om, att jag ej en dag längre skall bära Italiens krona.»

* * *

Det var i en valstrid i Norge vid — vill jag minnas — slutet af 1880-talet eller i början af 1890-talet. Såsom man torde erinra sig, höllos stortingsvalen i Norge då indirekt, med val af elektorer i hvarje kommun för sig, och till följd af detta system kunde utgången af valen för hela Norge hänga på några få röster i en enda kommun.

Bland de amt, där utgången ansågs osäker, var Smålenene. Där bodde då, såsom än i dag, flere tusental svenskar, i Fredriksstads sågverksdistrikt och trakten däromkring. En stor del af dem hade bott där så länge, att de ägde valrätt, men med vanlig svensk brist på politiskt intresse hade de aldrig deltagit i några val. Och bägge de norska partierna hade dragit sig för agitation ibland dem; — man kände sig ej säker om utgången och ville helst låta den slumrande björnen fortfara att sofva.

Då föll en genialisk norsk agitator på den tanken att mobilisera dem för — Norges sak emot Sverige!

Och se: det lyckades alldeles utmärkt! Svenskarna gingo mangrant upp och afgjorde utfallet för Smålenene. Jag minns ej nu, men jag tror, att härigenom afgjordes resultatet för Norge i dess helhet.

* * *

Hos skalden är medfödd en entusiastisk beundran för mänsklig *kraft* — det gäller om alla folk.

Men 1800-talets skalder ha dock alltid fordrat, att denna kraft skall i någon mån bära en nationell prägel, — äga åtminstone någon *nyans*, som är hans folk egen. Annars har den skaldiska hänförelsen haft svårt att komma till utbrott.

Blott *våra* skalder besjunga den mänskliga kraften i och för sig, hvar helst den yttrar sig — och varmast om den röjer sig hos våra *fiender*. Omisskänneligt trögt och svagt åter, om det gäller våra egne.

* * *

En af mina jämnåriga hörde jag nyligen säga: »När man blir äldre, blir man patriot.»

Det är så. Men detta innebär, att *ungdomens* patriotism är något som Sverige fått undvara. Hvilken oändlig underlägsenhet i utvecklingsmöjlighet har ej detta inneburit för vårt folk, jämfördt med andra!

* * *

»Kärleken hoppas allting.» Därför ha vi i vårt land så oändligt mycken nationell — *pessimism*.

* * *

Det är egendomligt att se, huru *ointresserad* svensken är för allt svenskt, i motsats till våra grannfolks alltid vakna sinne för hvad som är deras eget.

Från en af våra otvifvelaktigt mest fosterländska kretsar utgafs för några år sedan en samling nordiska småskrifter. Det har roat oss att undersöka den första seriens innehåll (om någon ytterligare serie utkom, vet jag ej). Frånse vi de allmänt hållna, filosoferande häftena, finna vi en norrman

med en uppsats om Wergeland; en dansk med en uppsats om Dalgas (den danska »hedesakens» upphofsman); en annan dansk med en skrift, betitlad helt enkelt: »Danmark»; en finne med skriften »Finlands ställning i nutiden». Svenskarna åter skrefvo om: »Florens»; »Det ryska samhället»; »Neckardalen»; »Faustsagan». Därtill kom ändtligen ett häfte om »Trettioåriga kriget», där Sverige fick vara med åtminstone på ett hörn.

När detta kan ske på det färska trädet, hvad skall man då vänta af det torra?

* * *

Med hvilket hån mötes ej hvarje svenskt initiativ, som i något hänseende uppträder i originella, från det hvardagligt fastställda afvikande former!

Tänkom oss att Good-templarordens storståtliga ceremonier eller Frälsningsarméns bizarra arbetsmetoder uppfunnits i *vårt* land. Inom några veckor skulle de ha drunknat i det allmänna åtlöjet.

Men *nu* kommo de till oss från Amerika och från England. Och hvar hafva alla dessa originella »tricks» mötts med djupare vördnad och efterhärmats med större allvar än i Sverige?

* * *

För oss svenskar är det den enklaste sak i världen att sätta andra folks stormän *före* våra egna, — det bjuder ej emot alls.

Detta är däremot nära nog omöjligt för en dansk. När helst han måste berömma en främmande storhet, letar han genast upp en dansk att ställa vid hans sida — eller öfver honom.

* * *

När man ställer vår svenska opera i alla riktningar under *främlingars* ledning, tror någon att detta väcker indignation? Har någon sett spår af någon dylik?

Åh, visst inte! Vår publik kommer och går såsom förr, och kritiken tager saken »sakligt» såsom förr, och i Sverige kan man förolämpa Sverige så mycket man vill — det är det ofarligaste af allt.

* * *

Den svenska målarekonsten anses stå synnerligen högt i våra dagar och äfven vara nationellt svensk. Den, som är något äldre, erinrar sig emellertid, att det var direkta påstötningar från konstnärskretsar i Frankrike, som åtminstone bidrogo till att föra våra målare hem igen, att måla svenska ämnen i stället för franska.

Just i dessa dagar offentliggöres ett uttalande af Ernst Josephson, så lydande: »Kanske det i närvarande stund [på 1870-talet] sett lyckligare ut för den svenska konsten, om man följt Mandelgrens råd och anbefallt stipendiaterna att studera mera i Sverige och mindre i utlandet. Tänk hvilken olycka för en ung artist att på sex år icke med sin fot beträda sitt fäderneslands område . . . I stället att under denna tiden studera och införlifva sig med sitt hemlands bruk och vackra minnen plockar man smulor från främmande bord och blir litet tysk, litet fransman, litet italienare och minst af allt svensk.»

Orden äro, såsom sagdt, af Ernst Josephson. Och de äro ett af de *många* exemplen på, att inom litteratur och konst svenska judar haft varmare intresse för det nationellt svenska än svenskarna själfva.

* * *

Bristen på nationell instinkt visar sig också uti den utomordentliga *politiska slöheten* hos massorna af vårt folk under

de senaste årtiondena af 1800-talet. Trots folkbildningens höga ståndpunkt stod Sverige jämnhögt med Irland och Galizien i fråga om procenten valmän, som brydde sig om att taga del i riksdagsmannavalen. I alla andra länder var denna procent bortåt dubbelt högre eller mera.

Och hvad den politiska *upplysningen* beträffar, var tillståndet ännu bedröfligare. Först när de ekonomiska frågorna kommo med i spelet — tullfrågan, socialdemokratien, — begynte härutinnan en långsam förändring till det bättre.

Visar ej detta, hur fullkomligt främmande den stora mängden stod för alla verkligen *nationella* spörsmål?

Ett exempel härpå i stort erbjuder våra bönders politiska historia under den tidrymd, som dock med rätta blifvit kallad den svenska allmogens andra storhetstid.

I själfva verket var 1800-talet en beundransvärd tid i den svenske bondens historia. Betänker man de ogynnsamma förhållanden, under hvilka den unge bondesonens uppfostran och bokliga utbildning då kom till stånd, och huru så godt som alla våra stora bonderepresentanter i denna tid voro helt och hållet »själflärda» män, så kan man ej annat än gripas af beundran öfver den lysande rad af verkligen öfverlägsna begåfningar, som den svenska bondeklassen då i oafbruten följd sände fram till vårt politiska lif. Fråga är, om ej dessa våra stora bondehöfdingar i intelligens betydligt öfverträffat de norska och danska. Man kan tillåta sig betvifla, att en Carl Ifvarsson, en Liss Olof Larsson hos oss skulle, såsom dansken J. C. Christensen, ha låtit dupera sig af en Alberti.

Och dock, med all sin storhet: hvad vårt landtmannaparti just under sin mest lysande tid saknade, det var *nationalkänsla*. Det är orätt att säga, att det är socialisterna, som infört den *klassmedvetna* politiken i vårt land: aldrig har väl ett parti drifvit en så genomförd och utpräglad klasspolitik som landtmannapartiet under 1870- och 1880-talen.

Man brukar säga, att landtmannapartiet äfven under denna tid alltid ställde sig välvilligt åtminstone mot den andliga dlingen. Det är svårt att tro, att detta påstående motsvarar

verkliga förhållandet. En hvar vet, att under sagda tid ett mycket stort antal af de mera specifika kulturanslagen genomdrefvos antingen först vid gemensam votering eller i alla händelser mot en mycket betydande minoritet i Andra kammaren. Tager man detta i betraktande, så framträder såsom ganska sannolikt, att *en stor del* af våra landtmän under 1870- och 1880-talen röstade nej till så godt som hvarje kulturanslag, som under deras tid kom före.

Om landtmannapartiets sätt att behandla vår försvarsfråga, är väl numera historiens dom så godt som afgjord. Vi mena ej härvid så mycket de förslag, som afslogos, och de förslag, som framställdes, som fastmer hela den *anda*, som gjorde sig gällande under denna vår lifsfrågas behandling.

Landtmannapartiets historia ligger sammanfattad i Carl Ifvarssons ryktbara ord: »Vi följa vår ministerpresident till statsrådsdörren, ej längre.» Dessa ord hafva blifvit mycket beundrade, och från *en* sida sedt äro de beundransvärda. De visa, att under hela denna tid af lysande maktutveckling våra bönder förmådde fasthålla att vara *bönder;* de läto ej besticka sig af makten och af allt fjäsk och all underdånighet, som kom dem till del, att blifva något annat än representanter för den klass, hvars intressen de voro satta att bevaka. Äfven härutinnan hafva de äldre svenska riksdagsbönderna på ett fördelaktigt sätt skilt sig från de norska och danska.

Men Carl Ifvarssons ord innebära på samma gång den sorgligaste begränsning. »Vid statsrådsdörren» — vid inträdet till de verkligen *stora*, riksvårdande uppgifterna, *där* ville ej bönderna vara med längre. *Rikets* angelägenheter skänkte de icke något omedelbart och positivt intresse: gentemot dem ville de fortfarande sätta hela sin ingrodda klass-misstro. Carl Ifvarsson *ville* icke blifva något annat än en svensk bonde; han ville icke blifva helt enkelt — svensk.

* * *

Hvarje ideellt intresse har under 1800-talet trädt i nationalismens tjänst, och nationalismen har i sin ordning verkat väckande och lifgifvande på hvarje ideell sträfvan.

I Sverige däremot har det varit så, att en hvar som vaknat till hänförelse för en idé, han har vaknat till — kosmopolitism.

Alla de stora ideella rörelserna i vårt land ha varit fosterlandslösa. Det gällde om de religiösa rörelserna, åtminstone så länge religionen verkligen för dem var den nästan enda drifkraften: då fanns för »de väckte» intet medvetande om något som hette Sverige. Detsamma gäller om den moderna nykterhetsrörelsen; dess ideal och metoder äro alla hämtade utifrån, och när folkens fanor ställas upp, händer det mycket lätt, att den svenska blir uteglömd.

Ja, den som har litet godt minne, vet, att i Sverige behöfver man inte bli mera idealist än att man blir *vegetarian* — för att man strax skall glömma, att man har ett fosterland.

* * *

Äfven klasser och samhällsgrupper, som vaknat i vårt land, hafva vaknat till fosterlandslöshet.

Vi ha nyss betraktat vårt bondestånds historia från denna synpunkt; under 1800-talet var det *denna* samhällsklass, som vaknade *först.* Så vaknade arbetareklassen i våra dagar. *Dess* fosterländskhet är, som bekant, icke att anslå synnerligen högt.

Utvecklingens gång är densamma för enskilda grupper inom samhället. Knappt någon af dessa grupper i vårt land är för närvarande besjälad af ett så påtagligt och lifaktigt uppåtsträfvande — i snart sagdt alla riktningar — som folkskolelärarekåren.

Men det nationella sinnet lämnar nog inom denna kår mångenstädes mycket öfrigt att önska.

* * *

När en svensk blir entusiast för en *idé*, försvinner för honom hans land och hans folk.

Detta innebär, att för honom försvinner också den *realitet*, som han har sig närmast och som skulle erbjuda honom den nödvändiga *proberstenen* för hans idés förverkligande. Vore hans nationella instinkt vaken, skulle han mången gång säga sig själf: »Den eller den tillämpningen skulle leda till skada för mitt land, — det ser jag på grund af den noggranna kännedom jag har om *dess* förhållanden. Alltså måste det vara något fel i min teori.» Och härigenom skulle han ofta nog ledas rätt. Men svensken är okänslig för, om något länder hans folk till skada. Hans valspråk är alltid: fiat theoria mea, pereat Svecia.

* * *

Ett bevis i stort på, huru oförmögna vi svenskar äro att befordra vårt eget lands bästa, ligger i handhafvandet af *Nobelstiftelsen.*

Först själfva stiftelsen. Det torde icke vara för många bekant, att Danmark har en fond, Carlsbergfonden, som är lika stor som Nobels. Men af den danska stiftelsen går hvarje öre till Danmark. Svensken Nobel måste naturligtvis skänka sina rikedomar åt hela mänskligheten.

Nå, häruti ligger icke blott svensk likgiltighet för eget land utan ock svensk storslagenhet och vidsynthet. Och det vore för ingen del af sig självt uteslutet, att äfven Nobelstiftelsen, sådan den nu är, kunde bereda Sveriges folk åtskilligt gagn, utan minsta åsidosättande af testators syfte. Men härtill kräfdes litet *god vilja* och *instinkt.* Men sådant fattas.

Först är eget att se, huru rädd man på många håll varit, att någon den minsta del af pengarna skulle stanna i Sverige. Man ansträngde sig till en början att förekomma, att Nobelstiftelsen skulle betala skatt.

Det hette då, att Nobel hade förtjänt sin förmögenhet i

främmande land, och därför hade Sverige ingen riktig moralisk rätt till dcssa pengar.

Men när ett par årtionden förut norrmannen Astrup förtjänade millioner på de svenska skogarna och sedan använde sin förmögenhet till Sveriges *skada*, — *då* fanns det ingen människa, som upptäckte något orätt häruti. Ty Sverige har *aldrig* någon rätt, hvarken till sitt eget eller till någon annans, men *alla* ha rätt gentemot Sverige.

Nå, de svenska statsmyndigheterna voro ej hågade att efterskänka sin rätt att beskatta Nobelstiftelsen. Då försökte man från Stockholm uppegga utlandets opinion emot oss. I Berliner Tageblatt och en del andra tidningar fick man läsa notiser med harmfullt hånande rubriker: »Nobelstiftelsen skall betala skatt!»

Men utlandet skämdes, och den fina agitationen tog ingen fart. Den dog bort af sig själf nästan med detsamma.

Nästa steg var att, om möjligt, sörja för, att ingen del af pengarna stannade i Sverige i och för prisbedömandet. Det var dock tydligt, att en så grannlaga uppgift som denna, om den skulle ske med full noggrannhet, måste kräfva icke ringa utgifter, och att det öfver hufvud måste innebära ett verkligt befordrande af vetenskapen, — helt och hållet i öfverensstämmelse med Nobels eget innersta syfte, — att de prisutdelande myndigheterna rikligen utrustades med erforderliga boksamlingar och andra hjälpmedel för att så långt som möjligt blifva i stånd att skipa full vetenskaplig rättvisa. Likaledes kan man vara fullkomligt viss om, att när Nobel anslog rent furstliga pris till utdelning, så var det också hans mening, att de, som verkställde utdelningen, skulle rikligen belönas för *sitt* arbete, — icke futtigt.

Men när nu en fjärdedel af hvarje prisbelopp reserverades för omkostnaderna, då höjdes åter ramaskriet: »ska' så mycket pengar stanna i Sverige!?» Vi äro öfvertygade om, att om allt detta skett t. ex. i England, så skulle våra svenska patrioter fallit i beundran öfver den frikostighet, hvarmed man utrustat prisdomarna för deras arbete; man skulle häri sett en

storslagenhet, fullt i stil med stiftelsen själf, o. s. v. Men nu gällde det ju *Sverige!*

Nästa steg var naturligtvis att se våra nordiska »*brödrafolk*» till godo, — vida utöfver förtjänst och om möjligt mer än oss själfva.

Redan Nobel hade sörjt härför, då han öfverlämnade *ett* af prisen åt Norge. Det är nu visserligen litet svårt att förstå att just *Norges* folk skulle vara särskildt förtjänt af denna utmärkelse — alldeles oafsedt det skimmer af löje, som *måste* falla öfver sträfvandet för internationell fred hos Europas — minsta nation. Emellertid må vi å andra sidan nog vara tacksamma mot Nobel, att han besparade *oss* från att utdela fredspriset. Det finns ingen mera nationellt urvattnad fredsrörelse på jorden än den svenska, — huru bedröfligt, om denna fått sitt inflytande förstärkt genom bestämmanderätten öfver Nobels millioner!

Men äfven de svenska makthafvandena skulle naturligtvis skänka våra »bröder» oförtjänta förmåner. Det skedde vid utdelandet af rätten att *föreslå* pristagare. Denna rätt medgafs ett synnerligen begränsadt antal institutioner inom världens olika länder. Men bland dessa institutioner återfinna vi alla universiteten i våra nordiska grannländer. Härigenom ha vi *skänkt* våra grannfolk en representationsrätt i detta fall, som är långt utöfver hvad som efter rimlig proportion skulle komma dem till del.

Är det någon, som har sport någon tacksamhet?

När allt var i ordning, kom Björnstjerne Björnson med en artikel om nya svenska »overgreb», därför att man låtit hela styrelsen vara svensk och lät den norske pristagaren lyfta sin andel i Stockholm. Nej, Norges 6 millioner skulle skiljas ut till en stiftelse för sig, med rent norsk styrelse och alldeles oberoende af den svenska.

Den gången skämdes till och med Norges mest fanatiska »medlöpare» i Sverige, och Björnsons artikel tegs i det närmaste ihjäl.

Om *utdelningen* af de vetenskapliga prisen finnes blott *en* mening: att den skett med en sakkunskap och samvetsgrannhet, som fullt motsvarar hvad man af Sveriges höga rang inom naturforskningen och af svensk nobless kunde vänta.

Blott *det* kan med skäl anmärkas: att sannolikt flere svenska forskare redan skulle vara bland de prisbelöntas antal, om de blott ej haft det felet att vara svenskar.

Ja, det finns ganska många som hålla före, att till och med den ende svensk, som ännu fått ett vetenskapligt pris, skulle blifvit utan det, om han ej behöfts för att gifva relief åt — Björnstjerne Björnson.

Hvad Svenska akademien angår, veta vi ju alla, huru den användt sina pris till att gifva »systerliga hälsningar till franska akademien» (ett ändamål hvartill Nobel aldrig anslagit några pengar), och huru den, i det psykologiska ögonblicket då hela Sveriges folk fordrade vår största författarinnas bekransande, insköt en pristagare, som visst är den minst meriterade af alla, som denna heder vederfarits, och om hvilken väl numera litet hvar torde medgifva, att hans framskjutande var ett misstag.

Och så lät man Gustaf Fröding gå bort utan Nobelpris. Det är som Kierkegaard säger: när *instinkten* fattas, kommer man alltid för sent.

Hvilken nytta har nu Sverige haft af hela denna storartade stiftelse? Det må väl sägas, att den i det hela varit synnerligen klen.

Men också torde man utan fara för misstag kunna våga det påståendet, att våra svenska vederbörande aldrig ställt för sig den frågan: huru skall Nobelstiftelsen blifva till nytta *för Sverige?* Vi ha sagt det förut och vi upprepa det: en dylik fråga — och ett handlande i enlighet med en förnuftig lösning af densamma — skulle visst ej behöft komma i strid med Nobels afsikt med sin stiftelse. Men för allt dylikt fordras *god vilja.* Och våra svenska prisdomare ha hvarken lyckats göra Nobelfesten till en nationell högtidsdag eller för Sveriges del vinna någon tacksamhet för de gyllene belönin-

gar, som det med sådan storsinthet låter hvarje år utgå till mänsklighetens ypperste.[1]

Af alla Nobelpristagare finnes näppeligen mer än *en*, eller möjligen två, som visat Sverige någon erkänsla.

Men något dylikt ha vi ej heller sökt. När härom året en af våra främsta vetenskapsmän tillfrågades, hvad nytta Sverige kunde hafva af Nobelstiftelsen, så svarade han: »Jo, här finnas en del lokala storheter, som genom de internationella jämförelserna reduceras till sina rätta mått.» Det var den enda nytta *han* väntade af Nobelstiftelsen!

Det finns ett sätt att utdela gåfvor, där man rent tydligt för all världen *undanbeder* sig hvarje tacksamhet hos mottagaren. I den andan ha Nobelprisen synbarligen utdelats från Sverige.

Men ej nog härmed. När Finsen dog, kort tid efter mottagandet af sitt pris, fingo vi i svenska tidningar läsa, att Sveriges folk borde känna sig *tacksamt*, att det förunnades oss att gifva Finsen priset, innan han gick hädan.

Tacksamheten är således i själfva verket på *Sveriges* sida! Nå, inte underligt då, att vi bli utan den från dem, som värdigas mottaga våra håfvor.

Vi ha lyckats i det konststycket att — i en situation där hvarje annat folk skulle förstått hembära en stor vinst för sig själft — för vår del draga en *nit*.

Vår historieläsning.

Det är eget att iakttaga, huru litet den litteratur, som står den svenska ungdomen till buds, är ägnad att ingifva kärlek till Sverige och dess minnen.

---

[1] I fråga om att Sverige hvarje år »låter dessa belöningar utgå» har en recensent anmärkt, att dessa ord äro obegripliga: »Sverige kunde dock icke utan vidare draga in Alfred Nobels storsinta donation till staten.»

Anmärkaren glömmer den lilla omständigheten att *Alfred Nobel var svensk*. Alltså är det verkligen *Sverige*, som låter dessa belöningar utgå, icke blott formellt utan äfven reellt.

I fråga om de första tiderna af vår historia härstammar nästan all tillgänglig samtida litteratur från Island, Norge och Danmark. *Vår* historia få vi helt och hållet till lifs, sedd genom våra frändefolks ögon. Emil Svensén har påpekat, huru vi ha all anledning förutsätta, att härigenom vår äldre historia blifvit framställd i en för oss ogynnsam dager. Erinra vi oss episoderna om Adils och Rolf Krake, Olof Skottkonung, och Olof Tryggvason och många andra, blir nog denna förmodan till visshet.

Så tillkommer vår utomordentliga svenska grannlagenhet mot våra »brödrafolk», — en af skandinavismens påtagligaste frukter. Af en tillfällighet kom förf. nyligen att upptäcka, att i den historiska lärobok, som nu användes i våra läroverks lägre klasser, finnes t. ex. icke ett ord om slaget vid Lena. Denna storartade händelse, som sysselsatt vårt folks fantasi genom århundraden, mera än det mesta som timat i vårt land, får alltså numera icke nämnas för svenska skolbarn, — naturligtvis af hänsyn för Danmark. De enda krigshändelser från äldre tider, för hvilka redogöres i den nämnda läroboken, äro slagen vid Svolder och Stiklastad (!). Detta kallas att gifva undervisning i *Sveriges* historia.

Om den svenska ungdomen förr hade någon lefvande föreställning om den äldre medeltidens historia, vanns denna till stor del genom Ingemanns romaner. Här är det Danmarks öden, som framträda i romantiskt ljus. Om Sverige visste man fortfarande så godt som intet.

Vi hinna till vår storhetstid, och nu näres den svenska ungdomens historiska sinne af Fältskärns berättelser, skrifna af *finnen* Topelius. Trots all föresats att vara opartisk, måste Topelius helt naturligt hafva sett dessa tiders historia i främsta rummet från finsk synpunkt, — och åter blir det specifikt svenska ställdt i bakgrunden. Och sådant är det svenska sinnet, att detta väl må antagas snarast hafva i viss mån ökat intresset för dessa berättelser. För svensk fantasi stå nog »Majniemis» romantiska öden i en varmare glans, än om slottet burit ett svenskt namn och legat inom svenska landamären.

Så komma vi till början af det nyssgångna seklet, och nu får vår ungdom hänföras af vår historia genom — *finnen* Runeberg. Och detsamma upprepas som nyss i fråga om Topelius: vi äro öfvertygade om, att en god del af tjusningen af Fänrik Stål för svenska sinnen ligger just däri att den *icke* direkt handlar om Sverige. Redan de främmande namnen äro för oss ett tillskott i vår njutning. »Det var på Oravais blodiga dag» — huru mycket ligger ej här redan i de främmande tonfallen! Och från sin egen barndom minnes författaren ännu, huru vi rördes nästan till tårar af de enkla orden:

»Tavasthus, jag kan ej glömma,
Hur i månens glans du låg,
När från Hattelmalas höjder
Jag dig första gången såg.»

Det har fallit mig in att i tankarna omskrifva dessa ord, flytta dem till svensk botten, exempelvis sålunda:

»Jönköping, jag kan ej glömma,
Hur i månens glans du låg,
När från Dunkehallars höjder
Jag dig första gången såg.»

Jag tror att för svenska sinnen skall en god del af tjusningen vara borta med detsamma. Och dock är Jönköping från Dunkehallar säkerligen oändligt mycket vackrare än Tavastehus från Hattelmala. Och om man vill anmärka att »Jönköping» icke gör sig riktigt bra i versen, så är detta lustigt nog fallet också med »Tavasthus».

* *
*

Huru *försummas* ej hos oss de rikaste tillfällen att söka tränga in i vårt folks psykologi!

En gång på 1890-talet skedde det utomordentliga, att ett femtiotal svenska bönder afyttrade sin egendom, bröto upp från sin hembygd och utvandrade till Jerusalem. Detta under det nittonde seklets sista decennium!

En enstaka *notis* i några af våra tidningar var allt som ägnades saken. Ingen enda fanns, som då sökte taga närmare kännedom om en så underlig händelse — sökte finna de *motiv*, som ledde till ett för vår tid så abnormt företag.

Så hade vi dock händelsevis en författarinna, som — vi veta ej ännu af hvad skäl — kom att taga sig an ämnet. Och vi fingo den världsberömda dikten »Jerusalem».

Nyligen ha vi bevittnat en händelse, som innebär en ännu långt större rikedom af psykologiska komplikationer, ja, som är den märkvärdigaste händelsen — i inre mening — i vårt folks historia på hundra år. Vi mena 1909 års *storstrejk.*

Har någon sett till något försök att behandla *den* händelsen från ett djupare människostudiums synpukt? De enda bidrag vi för vår del känna till äro några små studier, gjorda af — ett par *utländska* tidningskorrespondenter.

* *
*

Den svenska historieskrifningen anses stå högt i våra dagar, och det är mycket sannolikt att så är, ty annars vore detta nog ej erkändt inom Sverige själft.

Men den lider dock äfven den af vårt folks förut omnämnda brist på psykologi och intresse för det mänskliga, och af dess brist på nationalkänsla i detta ords sannaste bemärkelse.

Vår brist på intresse för det rent mänskliga yttrar sig helt naturligt också såsom *brist på historiskt sinne.*

Detta gör att vi tagit vara på så litet af vårt folks häfder. *Vi veta så oerhördt litet om vårt folks historia.*

Under ett par århundraden utvecklades på Gottland ett kulturlif, som för sin tid var något utomordentligt. Huru många intressanta personligheter måste ej hafva skapat och uppburit detta kulturlif, och hur många intressanta yttringar bör det ej hafva gifvit sig, i konst och litteratur, i ekonomiskt lif och samhällslif och i den dagliga beröringen människor emellan under i så många hänseenden egendomliga och skif-

tande former, under samarbetet mellan så många olika folk! Om allt detta veta vi så godt som intet — utöfver de *döda* minnesmärken, som tiden och vandalismen ej lyckats alldeles förstöra. Vi känna knappast ett *namn* på någon af dessa Visbys stormän, vi kunna ej relatera en enda *lefnadshistoria* från alla dessa århundraden. Jämför detta med det samtida lifvet på Island, hvarifrån vi känna tusentals människor till namn, personlighet och lefnadsöden nästan så väl som vi känna våra egna samtida.

Vi veta nästan ingenting om Birka, och hela vår historia känna vi för långa århundraden *uteslutande* genom norrmän, danskar, isländare, ja ryssar. Och det blir icke mycket bättre längre fram. Vi veta icke hvar Borganäs låg, vi veta icke när slaget vid Brunnbäcks färja stod; om en hel mängd af vår historias handlande personer känna vi ej ens deras födelsedag. Men framför allt känna vi nästan ingenting om deras *personlighet.* Vi ha reda på några af deras offentliga handlingar, men det är oss i regeln alldeles omöjligt att skapa oss en lefvande bild af dem själfva.

En af de största och för hela vår kulturutveckling mest betydelsefulla män, som vårt land frambragt, är Olaus Petri. Det är ju betecknande, att när hans bildstod skulle resas, så fanns ej den minsta upplysning att vinna om hans utseende; hans staty fick bli en ren fantasibild. Men det är ännu mera betecknande, att vi ända till senaste tid haft nästan lika liten kunskap om hans personlighet och mycket ofullständig insikt om, huru mångsidig hans betydelse för vårt folk i själfva verket har varit. Och den man, som till sist skingrat dunklet omkring honom och låtit honom framstå i hela sin sällsynt sköna och harmoniska mänsklighet, — den mannen är, som man nästan kunde förutsäga, *icke* af svensk börd.

Under ett helt århundrade var den svenska stridsmakten medspelande i ett drama af sagolik, nästan fantastisk storhet. Hundratusentals svenska krigare framträdde under denna tid på skådebanan, och de erkändes allmänt såsom sin tids yppersta; det ser mångfaldiga gånger ut, som om den svenska soldaten rent af för den tidens människor bar omkring sig

en nimbus af något slags öfvermänniska. Millioner intresseväckande *enskildheter* måste hafva ingått uti och konstituerat detta drama: otaliga personliga bragder, otaliga underbara situationer, otaliga äfventyr, sammanträffanden med de mest olika folk och inhämtandet af de mest förvånande nya erfarenheter. Men om hela detta af lif öfverströmmande, sagolikt färgskimrande skådespel, fortsatt genom ett helt sekel — veta vi så godt som *intet*. Jämför härmed de bilder Troels-Lund kan upprulla för oss ur det samtida *Danmarks* historia, — så obetydlig, så fattig och så hvardaglig i jämförelse med vår.

Svensken har aldrig brytt sig om att *bevara* dylika minnen; det personliga har aldrig för honom varit af något intresse. Det är alldeles *påfallande*, huru fattig den svenska *memoarlitteraturen* är. Och det lilla som finns är till en oproportionerlig del framsprungen af lust att hos eftervärlden hämnas på verkliga eller inbillade fiender. Ytterligt sällan träffas hos oss dylika personliga minnesteckningar, framsprungna af rent *historiskt* intresse. Och af det lilla, som funnits, har nog största delen förgåtts i den vanvettiga förstörelsen af våra herrgårdsarkiv och andra samlingar på 1700-talet och ännu långt senare.

Men till och med när vi någon enstaka gång hafva kvar ögonvittnens skildringar af vår historias afgörande händelser, så träder bristen på psykologi, bristen på intresse för det rent mänskliga likafullt störande fram. En svensk, som får bevittna en stor händelse, skall alltid hafva haft sin uppmärksamhet fästad nästan uteslutande på *stämningen*, på *helhetsverkan*. Han skall nästan alltid hafva glömt att iakttaga dessa *små*, individuella och rent personliga drag, som dock ensamma äro i stånd att göra händelsen lefvande för en eftervärld. Dylikt *ser* han icke och vill icke se. Det betydelsefulla är för honom händelsens sakinnehåll, icke de handlande personerna. Och han vill alls icke, hvarken för sig själf eller eftervärlden, hafva intrycket stördt af någon liten detalj, som kanske dock i självfva verket icke *var* störande — för den

som hade sinne för det rent mänskliga, ej blott för den yttre effekten.

Så har vår svenska historia blifvit så fattig på dessa små, *lefvande*, personliga drag, som skulle hafva gjort henne kär för oss. Och våra historieskrifvare ha varit svenskar äfven de; de ha icke *känt* denna brist, och de ha således icke heller gjort åtminstone *hvad göras kunde* för dess afhjälpande. Så har vår svenska historia egentligen blifvit akternas och dokumentens historia. Mången gång har det rent af betraktats såsom ett *fel* att söka bakom dokumenten skymta också de lefvande människorna. Och tyvärr är detta nog numera i regeln för oss omöjligt.

* *
*

Vår historieskrifning, eller kanske rättare: vårt folks uppfattning af vår historia, har naturligtvis tagit intryck äfven af vår brist på nationalkänsla. Vi skola ej här tala om de skandinavistiskt urvattnade historiska läroböcker, vid hvilka hela den nu lefvande generationen svenskar uppfostrats; ej heller skola vi här närmare beröra, att för en stor del af nutidens svenskar vårt folks tidigare öden äro alldeles likgiltiga och, så långt möjligt, ses i en ofördelaktig dager. Vi skola här endast undersöka, huru vår historia uppfattas af det fåtal, som ännu har något litet af hvad vi i Sverige kalla patriotism, eller en kvarlefva af 1600-talets nationalstolthet.

Det framträder härvid en egendomlig och karakteristisk skillnad mellan *denna* uppfattning och den som gör sig gällande hos en verkligt nationellt sinnad, — i detta ords moderna betydelse.

Hvad den verkligt nationellt sinnade känner gentemot sitt folks store — de må vara hädangångna eller ännu lefvande — är i första rummet *tacksamhet*, tacksamhet för de *välgärningar*, den nytta de beredt sitt folk och hvarigenom de ledt dess utveckling in på en gynnsam väg. Detta säger

sig själft, ty för den som verkligen *älskar* sitt folk, är det den naturligaste sak i världen att hysa tacksamhet mot den som bidrager till dess välgång.

Våra patrioter se icke saken på detta sätt. För dem gäller det i första rummet att af våra store män ställa upp ett galleri af om möjligt felfria varelser, *idoler*, öfver hvilka vi kunna vara *stolta*. Det egendomligaste härvidlag är att dessa stores storhet alls icke konstitueras af den *nytta* de gjort vårt folk, utan af deras personliga egenskaper; och vid bedömandet af dessa personliga egenskaper lägges hufvudvikten icke vid deras begåfning såsom offentliga personer, utan vid deras *privatdygder*.

Om man vill förstå, hvarthän vi syfta, så må endast erinras om, att själfve Erik Gustaf Geijer berättas hafva vägrat att fortsätta med Axel Oxenstiernas biografi, när han upptäckte, att den store rikskansleren — tillgodogjorde sig tidens sedvanliga ränta för de lånebelopp han af sin enskilda förmögenhet lämnade till statsverket. Nu kunde man ju tycka, att detta icke var något egentligen himmelsskriande; och framför allt kunde man tycka, att Axel Oxenstiernas arbete för vårt folk varit af en så oerhördt stor betydelse, att detta arbete, och den tack vi härför äro honom skyldiga, väl borde vara *hufvudsaken*. Men nej, här uppenbarade sig plötsligen, att i Axel Oxenstiernas bild fattades litet i den rent ideala förgyllningen, och därmed var intresset för honom borta. Han var visserligen vårt folks välgörare i en omfattning som endast ytterst få andra, men det var ej detta man ville. Man ville ha en idol, lysande af alla tänkbara, och otänkbara, privata fullkomligheter, för att ställa upp i galleriet och njuta af att få *beundra*, — till hvad gagn, det är visserligen för en vanlig människa obegripligt.

Låt oss taga ett annat exempel! Huru har man icke i mansåldrar ansträngt sig för att bevisa, att Gustaf Adolfs deltagande i trettioåriga kriget var förestafvadt uteslutande af skäl, som kunde te sig ideala och oegennyttiga om de gällt en privatpersons handlingssätt. Ja, man har icke dragit sig

för att säga, att Gustaf Adolf dog »i behaglig tid för sitt rykte», d. v. s. innan han hunnit företaga någon handling, som kanske lyft Sveriges folk upp till storhet men ej varit alldeles i öfverensstämmelse med den absoluta oegennyttan — för Sveriges räkning. För vår del hålla vi före, att aldrig någon olyckligare händelse inträffat i hela vår historia än Gustaf Adolfs död vid 38 års ålder. Här hade vi en statsman och hjälte, sådan hela världshistorien haft blott ytterst få motstycken att uppvisa, och därtill med en förvånande realistisk blick för vårt folks verkliga nytta — en i *vår* historia ytterst ovanlig företeelse. Hvad skulle ej *han* hafva kunnat skänka vårt folk, om han fått fylla människolifvets vanliga mått, — fått under årtionden ännu leda Sveriges öden, på ett sätt som ingen annan var i stånd till. Och allt detta skola vi ej sörja öfver, att det gick för oss förloradt; vi skola blott glädja oss öfver att aldrig mera något tillfälle uppstod, att någon liten fläck skulle kunna häfta sig vid Gustaf Adolfs »rykte».

I sanning en »patriotism» af det mest besynnerliga och — onyttiga slag man gärna kan tänka sig.

För vår del tro vi, att Gustaf Adolf verkligen var i besittning af alla dessa privata dygder, som våra historieskrifvare tilldela honom, och att försöken att svärta honom komma egentligen från de håll, där man gläder sig åt att få svärta *allt*, som är svenskt. Men detta är för oss icke hufvudsaken. Äfven om en kommande forskning skulle stryka bort en eller annan af dessa fullkomligheter, så anse vi, att Sveriges *tacksamhetsskuld* till Gustaf Adolf är lika stor ändå, för hans oöfverträffliga *storhet såsom konung*, och för det bruk han gjorde af denna storhet. Det må vara tillåtet att äfven här taga ett litet exempel. Det kan förefalla självklart, men vi tro i alla fall, att det icke har blifvit tillräckligt framhållet.

Man talar alltid om den lysande krets af medhjälpare, hvarmed Gustaf Adolf omgaf sig, och man tänker naturligtvis därvid i viss mån också på att han verkligen *omgaf sig* med dessa män. Men man tänker icke denna tanke i botten.

Man tänker icke på att det verkligen var Gustaf Adolf, och ingen annan, som ställde hvar och en af dessa män på hans rätta plats. Man tänker icke på, att utan denna storartade vidsynthet hos Gustaf Adolf, — under en annan konung alltså, — Axel Oxenstierna sannolikt skulle fått dö såsom ett pensioneradt kansliråd. Johan Banér skulle ha fått stupa någonstans, kanske, såsom en försupen kapten eller major; Torstenson skulle möjligen, på gamla dagar, hunnit graden af artilleriöfverste. I dessas ställe skulle på den plats de intaga i historien stå personer, hvilkas namn vi kanske nu aldrig hört talas om och hvilkas duglighet — det är lugnast att slippa göra sig någon föreställning om. Men hvad hade då också blifvit af Sveriges storhet, kanske af vårt folks hela tillvaro?

Det är alltså de *kungligt stora* egenskaperna hos Gustaf Adolf vi skola beundra; och framför allt skola vi därför vara honom *tacksamma.*

Ville våra historieskrifvare studera våra stora mäns *rent mänskliga* egenskaper långt grundligare än de hittills gjort, skulle vi vara dem synnerligen erkännsamma. Men detta skulle för oss blifva ett rent *psykologiskt* och *tidshistoriskt* intresse. Det skall ej skymma för oss den roll våra store män spelat för ledandet och bestämmandet af *vårt folks öden*, hvilket vi anse vara hvad som i första rummet bör oss förehållas.

Sverige och Norge.

Det faktum vi förut sökt ådagalägga: att vårt svenska folk stått utanför 1800-talets härskande och lifgifvande tanke, nationalitetsidén, och därigenom under hela detta århundrade så att säga vandrat med en black om foten och gått miste om den stora *kraftkälla*, som kommit de andra folken till del, — detta faktum har i främsta rummet kommit till synes i vårt förhållande till Norge. Och därför är det nödvändigt för oss att något skärskåda detta förhållande och dess historia, för att få en fullständigare bild af huru det svenska folklynnet yttrat sig under ett nu snart förflutet tidehvarf.

Det norska folkets historia är egendomlig. Efter en stor forntid, som dock slutade med att landet i inbördes strid fullkomligt tillintetgjorde sig själft, föll Norges folk i en fyrahundraårig dvala, i fråga om hvilken det märkligaste förhållandet är, att landet under hela denna tiden fick sofva — *i fred.*

»Det är godt för skalder att få sofva», säger Fröding, och under nyssnämnda, sällsynt gynnsamma förutsättning är det godt också för ett folk. Därunder *kan* en nation samla krafter, både fysiska och psykiska, för en kommande ny verksamhetstid. Det hör öfver hufvud till vårt svenska folks historiska pröfningar, att en *dylik*, stärkande sömn icke någonsin varit oss beskärd — om ej *möjligen* under 1100- och 1200-talen. Sedan dess ha vi städse fått bära dagens tunga och hetta. Under 1800-talet ha vi »sofvit» i en annan mening af ordet, utan att vara dispenserade från samma arbetskraf som

ställts på de vakande nationerna. Norrmännen åter voro i flere århundraden så godt som glömda af världen; det ställdes icke samma anspråk på dem som på andra folk. Och det får erkännas, att norrmännen använde denna hvilotid *väl*. När de väcktes ånyo af historiens genius, stodo de upp till ett århundrade af ny kraftutveckling, som det är omöjligt att icke skänka sin lifligaste beundran.

För något år sedan fällde en större norsk tidning det yttrandet om Karl XIV Johan, att norrmännen borde upphöra att i onödan häckla hans minne; de borde komma ihåg också hvad de voro honom och hans politik skyldiga. Detta var ett vackert ord, men det är egendomligt att norrmännen icke komma att tänka på, att just detsamma borde sägas om deras förhållande *till Sverige*. Det är underligt att se norrmännen så helt förgäta, *att det var med svenskt blod och med svenska uppoffringar som deras lösryckning från Danmark köptes.* Denna lösryckning sluppo norrmännen att göra själfva, och det är icke sagdt, att den annars skulle ställt sig så lätt för dem. Danskarna äro ej så ridderliga, och ej heller så eftergifna, som vi svenskar bruka vara. Ett krig med Danmark år 1814 skulle säkerligen bragt långt större lidanden öfver Norge än det korta kriget med de skonsamma svenskarna. Och därtill skulle ett norrmännens lösryckande på egen hand från Danmark hafva inneburit ett trohetsbrott, hvarifrån Norges folk nu förskonades. Vi nämna detta *därför*, att det så ofta brukat framhållas af norrmännen själfva. Det är verkligen ett faktum att möjligheten af ett dylikt trohetsbrott mot Danmark alltid stått som en obehaglighet för norrmännen, och att de känt en viss tacksamhet mot världsstyrelsens gång, att detta ej blef för dem en nödvändighet. Det kan då endast tyckas något underligt, att trohetsbrottet mot Sverige år 1905 icke generat norrmännen det ringaste. Men folken äro nu icke alltid konsekventa, och det kräfves nog *lång* tid för ett helt folk att inse sig ha haft orätt.

Alltnog, om norrmännen ville gifva sanningen rätt — hvilket är ett af deras nationella svagheter att *icke* vilja göra,

— så skulle de erkänna, att Sverige år 1814 visade sig både uppoffrande och storsint, när det handlade *i Norges ställe.* Det är nu visserligen sant, att ett folk ej gärna visar tacksamhet mot ett annat; men det är också sant, att världen styres af en *rättfärdig* makt, och denna ställer dock till sist sina anspråk på folken ej mindre än på den enskilde.

* * *

Norges historia gentemot Sverige under 1800-talet är historien om ett folk uppfylldt af den kraftigaste nationalanda, gentemot ett folk i afsaknad af all nationell instinkt. Och detta är samma situation som — på ett annat område — en väl ordnad fackförening gentemot en hop oorganiserade arbetare.

Här ligger den förnämsta förklaringen till Norges *styrka* under hela denna tid, och till Sveriges *svaghet.*

* * *

Det var emellertid icke *endast* svaghet, som dikterade Sveriges uppträdande mot Norge under 1800-talet. Saken är mycket mera komplicerad än så och sammanhänger äfven med vackrare sidor inom den svenska folkkaraktären.

När norrmännens nyvaknade lif hann gifva sig fullt tillkänna äfven på litteraturens fält, framträdde Björnsons bondenoveller för Sveriges folk såsom en ren uppenbarelse. Där fann man det *ursprungliga*, det naturfriska, som en gång varit så kärt också för Sveriges folk, — ja varit Sveriges folks lif i århundraden och årtusenden. Nu hade visserligen för den bildade klassen allt detta genom sekler fördunklats och undanskymts af latinskolans damm, af fransk umgängeston och tysk »Gelehrsamkeit», men känslan af det förgångna lefde kvar såsom en halft omedveten saknad. När det nu trädde fram igen genom Norges stora diktare, och ej mindre genom norska tonsättare, i synnerhet Kierulf, så stod hela Sveriges folk upp och lyssnade till med hänförelse.

* * *

Hade nu Sveriges folk varit uppfylldt af samma lefvande nationalkänsla som norrmännen själfva och Europas öfriga nationer, så skulle den nya norska litteraturen verkat lifgifvande och stärkande också på den svenska nationalandan och den svenska kulturen.

Men nu låg nationalkänslan död i Sverige och kunde af intet väckas till lif igen. Och följden blef, att hvad vi svenskar egentligen lärde oss af den strålande norska diktningen var att älska — Norge.

Det ligger en djup, om ock för oss förödmjukande sanning i Sigurd Ibsens hånfulla ord vid ett tillfälle på 1890-talet, att »Grundtonen i Sveriges forhold till Norge er ulykkelig kærlighed».

* *
*

Det är betecknande att dylika ord kunnat fällas såsom hånsord. De äro ett uttryck bland många för det öfvermod gentemot Sverige som var den härskande känslan i Norge under unionens sista mansålder, — en känsla, som allt emellanåt blandades med *hat*, när, trots allt, Norge icke i hvarje ögonblick fick som det självt ville. Här träda de mörka sidorna i den norska nationalkaraktären fram, — de egenskaper som redan en gång beredt Norges undergång och stå såsom hotande fiender också för dess framtid.

I våra dagar är ett dylikt öfvermod så mycket mera oberättigadt, ja löjligt, som, efter allt att döma, Norges storhet igen, kanske för långa tider, är förbi.

Det skall aldrig kunna utplånas ur Norges historia — huru man än må rasa däröfver — att Norges egentliga storhetstid dock var — föreningstiden med Sverige.

Och detta är icke *endast* en tillfällighet. Vi hafva redan erinrat om att det var med svenskt blod och svenska uppofferingar i öfrigt som Norges lösryckande från danskt ok köptes. Och historien skall likaledes vittna om, att, i stort sedt, väl

aldrig ett *folk* uppträdt så storsinnadt och verkligen välvilligt mot ett annat som Sveriges folk mot Norges. Sverige är icke utan förtjänst uti de lyckliga *yttre* förhållanden, under hvilka 1800-talets Norge kunde utveckla hela sin kulturella storhet.

Men dylika kraft-tider i folkens historia pläga icke vara långvariga. I regeln följas de af en viss andlig afmattning. Och en underlig ödets ironi är, att denna period för Norge synes bryta in ungefär samtidigt med — unionens upplösning. Det nu ändtligen fullt »frigjorda» Norge verkar ej längre så synnerligen imponerande. De stora andarna ha gått bort, snart nog är ingen mer af dem kvar. Och det ser icke ut som skulle andra träda i deras ställe.

Efter allt att döma torde Norge under närmaste mansålder, eller mansåldrar, komma att spela en ganska blygsam roll i den europeiska kulturen.

* *
*

Att föreningen mellan Sverige och Norge icke växte sig stark beror nog i mycket också på den ringa andliga påverkan Norge under unionstiden mottog från Sverige. I verkligheten var — fast vi svenskar aldrig tänkte därpå — också under hela 1800-talet Norge i andligt hänseende förenadt *med Danmark*, icke med oss. En otroligt stor roll spelade här det gemensamma *språket*. Knappt mindre verkade gamla släktskapsförbindelser; man må ju komma ihåg, att i århundraden de danska och norska ämbetsmannasläkterna utgjort som en enda familj. Ännu mot seklets slut var det väl sällsynt att finna en bildad norrman, som ej ägde anförvanter i Danmark. I Köpenhamn kände sig norrmannen fullständigt såsom hemma. Till Stockholm — for han nästan aldrig. Och kom han dit, verkade allt på honom främmande.

Med Danmark hade Norge gemensamt också de litterära och konstnärliga intressena. Köpenhamn var i andligt hänseende mången gång Norges egentliga hufvudstad. Med Sveriges litteratur och konst däremot var beröringen så godt som ingen.

Det har talats mycket om, huru vi svenskar, norrmän och danskar *kände* hvarandra för litet, och såsom vanligt ha vi svenskar tagit emot en anklagelse, som i självfva verket *icke gäller oss.* Ty vi svenskar *kände* Norge så grundligt som sällan ett folk känt ett annat. Vi kände alla den norska politikens ledande män, vi läste alla Norges författare och, vi sjöngo Norges sånger. Ett utomordentligt stort antal svenskar voro genom upprepade besök kanske mera förtrogna med Norges natur än med vårt eget lands.

Men *sant* är, att *norrmännen icke kände oss.* Denna deras okunnighet var så stor, att det är rent gåtfullt huru något sådant kunde äga rum, under dock nästan ett helt århundrades *politiska förening.* Detta vittnar mera än något annat om norrmännens ingrodda ringaktning för vårt land. Ty äfven en motståndare anser man sig dock göra klokast uti att så mycket som möjligt *lära känna* — om man ej ringaktar honom.

Utrymmet tillåter icke att närmare bevisa ofvanstående, — om det nu behöfver någon bevisning. Men vi kunna dock ej låta bli att anföra ett par små exempel, som vi tro vara talande nog.

Mot slutet af 1870-talet gjorde jag personlig bekantskap med en af Norges diktare. Han var väl icke en af de allra främste, men dock så ansedd, att han i många år uppbar »digtergage» af stortinget. Det befanns nu, att denne norske skald aldrig hade hört talas om — Carl Jonas Ludvig Almquist.

När fråga uppstod om Pontus Wikners kallande till Norge, berättades det, att Norges gamle filosof, professor Monrad, skaffade sig Wikners skrifter. Han blef upptänd af en liflig beundran för Wikner och var väl en af dem som mest bidrogo till att denne till sist fick platsen i Kristiania. Men tills denna direkta anledning förelåg, hade Monrad af sin svenske kollegas författareskap icke läst en rad.

I september månad år 1887 vistades i Stockholm en af Norges mest kända och högst uppburna män, — för öfrigt en af Sveriges få uppriktiga vänner i Norge. Han kom hit under det nyvalen som bäst pågingo till Riksdagens andra kammare. Det befanns — jag kan intyga det själf — att denne norrman icke hade en aning om, att dessa nyval utgjorde valtillfället nr två i Sverige under år 1887. Andra kammarens upplösning i mars månad samma år, de förbittrade partistriderna under nyvalen i april och all kamp under den därefter följande »majriksdagen», — allt detta, som låg några få månader tillbaka i tiden, hade norrmannen aldrig hört talas om.

Att Sveriges inverkan på Norge under unionstiden blef så ringa, var nog ej uteslutande Sveriges fel. I politiskt afseende t. ex. skulle norrmännen hafva kunnat lära sig mycket af vår svenska »frihetstids» historia. Men därtill ha de naturligtvis varit alldeles för högfärdiga. Norge *lär* endast af de *stora* folken; dessa äro det enda passande umgänget för Norges folk, som nu tänker »melde sig ud af Norden». Huru löjligt allt detta är, se icke norrmännen själfva, — och knappast heller svenskarna, som aldrig vända satirens vapen mot andra än sitt eget folk.

Inom litteratur och konst var Sveriges inflytande på Norge under 1800-talet så godt som intet, och här är säkert förklaringen den, att bägge hos oss voro för litet nationella. Blott Runeberg har kanske i någon mån påverkat norsk litterär uppfattning; men han var ju också finne. Möjligen har under senaste tid den svenska arkitekturen haft något inflytande i vårt norska grannland.

Inom naturvetenskapen har Sveriges styrka varit för stor, att ej i någon mån göra sig gällande också i Norge. Linné har ägt många varma beundrare i detta land, ännu under senare tid, och Berzelius' inflytande sträckte sig ju öfver hela världen. Bristen på tekniska läroanstalter i Norge, af högre slag, förde en del norrmän till motsvarande svenska institutioner, — dock under senare tid allt färre. — Inom polarforskningen ha svenskarna gifvet varit norrmännens läromästare.

Inom öfriga vetenskaper har Sveriges inflytande varit mycket obetydligt. Det *borde* kanske ej så hafva varit i vissa fall, t. ex. i fråga om filosofien, i hvilken forskning svenskarna äro de enda skandinaver, som åstadkommit något originellt. Men faktiskt har ej heller här någon inverkan kommit till stånd. Norrmännen äro — enligt hvad många af dem själfva erkänna — ej lagda för filosofiskt tänkande, i detta ords gamla, egentliga mening. Liksom danskarna ha de härutinnan mera lutat åt estetiken.

Sammanfatta vi vårt resultat, måste slutsatsen blifva, att

Sveriges andliga inverkan på Norge under hela unionstiden var utomordentligt ringa.

Ett undantag finnes, utom de ofvan nämnda, fastän det nog undgått de flestes uppmärksamhet; detta är det *religiösa* gebitet. Här ägde verkligen ett ganska betydligt svenskt inflytande rum på den norska uppfattningen, om ock endast inom de lägre samhällsklasserna. Faktiskt är, att svenska lekmannapredikanter utöfvade en så liflig verksamhet, att Verdens Gang på 1880-talet klagade öfver, att svenskan höll på att bli religionens språk i Kristiania. — Huruvida en dylik svensk påverkan ännu fortgår, är oss obekant.

Nu nämnda undantagsfall är emellertid mycket betecknande, ty den religiösa lifaktigheten har säkerligen varit större i Sverige än i Norge. Äfven i fråga om nykterhetsverksamheten har Norge i viss mån hämtat förebilder från Sverige, nämligen Göteborgssystemet. Det visar sig, att en *kraftig* samhällsrörelse verkligen är i stånd att nå äfven utöfver *vårt* lands gränser.

* *
*

Svensken är ridderlig, — alltid mot främlingar och motståndare, ej alltid mot landsmän och vänner.

Ridderlighet är en egenskap, som norrmännen hafva ytterligt svårt att fatta. För dem är det ett axiom, att hvarje eftergift helt enkelt betyder svaghet.

I denna anda ha de också tolkat hela 1800-talets historia i fråga om svenskarnas förhållande till Norge.

På grund häraf torde också de flesta norrmän hafva föreställt sig, att *året 1905* mycket snart skulle vara *glömdt* i Sverige. Och sedan skulle man när som helst kunna börja på det gamla sättet, föreslå försvarsförbund och andra öfverenskommelser med alla fördelarna på Norges sida, o. s. v.

Emellertid torde norrmännen härutinnan nog komma att finna, att de misstagit sig. Först i fråga om själfva utgångspunkten i resonemanget: att nämligen *all* svensk eftergift

under unionstiden endast härledde sig af svenskarnas svaghet. Till en mycket stor del berodde eftergiften på svenskarnas dåraktiga förhoppning att på det sättet kunna *vinna* norrmännen (brist på psykologi!). Och där verkligen svaghet låg till grund för svensk eftergift, var det en svaghet af eget slag: brist på nationell instinkt, afsaknaden af tidehvarfvets lifgifvande idé. Men det är ej *alltid* sagdt, att vi svenskar skola lida af denna brist; vi skola längre fram söka visa, att för *vår* tids ledande tankar är Sverige mera öppet än Norge.

Dessutom glömma norrmännen ännu en sak, och detta är, att svenskarnas harm öfver året 1905 icke endast var sårad nationalkänsla — den är ju icke så stark hos oss — men *sårad rättskänsla.* Och i den punkten har svensken alltid varit ömtålig. Det är icke sagdt, att Sverige så snart glömmer hvarken själfva rättsbrottet år 1905, ej heller det ovanligt fula tillvägagångssättet och till sist ej heller det systematiskt utförda beljugandet och skymfandet af Sverige inför den europeiska opinionen.

Svensken såsom ekonomiskt verksam.

Vi hafva redan förut betonat, att det i detta sammanhang är vår icke angenäma uppgift att företrädesvis efterspana svagheterna i den svenska folkkaraktären, — svagheter, som kunna i sin mån förklara, hvarför ej vårt land kan gifva uppehälle åt hela sin växande befolkning lika väl som t. ex. det tyska riket.

Vi hafva förut sysselsatt oss med vårt folks bristande människokunskap och dess afsaknad af nationell instinkt. När vi nu övergå att söka göra oss en föreställning om svensken såsom skapare af Sveriges ekonomiska lif, återkomma nyssnämnda svagheter omisskänneligen såsom verkande faktorer också inom detta gebit, som dock naturligtvis därjämte lägger i dagen nya, särskilda egendomligheter hos vårt folk, — förtjänster och brister.

Svensken är en ypperlig krigare, laglydig medborgare, god husbonde, human arbetsledare, rask och händig arbetare — när han vill.

Men »make money», det har han alltid haft svårt för. Och har det någon gång skett, så har han haft svårt för att bevara det vunna.

Det är nog inte en tillfällighet, att Sveriges storhet inträffade under 1600-talet. Det var en tid af brinnande tro, utan allt för mycken kritik, en tid för ridderliga och krigiska egenskaper, en tid för det personliga modet och den personliga hänförelsen. Allt detta passade för oss svenskar. Vårt folks

dygder ha alltid mest erinrat om dem man brukar beteckna såsom företrädesvis *adliga*.

Men i vår tid är det de *borgerliga* egenskaperna, som hembära segerpriset. I vår tid kommer man fram genom att tänka sig för och behärska sig, genom omsorgsfullt beräknad ekonomisk verksamhet, genom att öfvertyga och öfvertala i stället för att slå till med svärdet. Detta är verkligen icke någon tid för oss svenskar.

I flera föregående arbeten har författaren såsom sin uppfattning framhållit, att vårt folk *saknar ekonomisk begåfning*, — och detta icke blott därutinnan att det saknar förmågan att *spara*, hvilket allmänt erkännes, utan lika mycket däruti, att det saknar förmåga att *förvärfva*. Vi ha framhållit, att vårt *intresse* så öfvervägande ligger åt det *tekniska* hållet, att ett företags *ekonomiska* sida alltför ofta försummas och skötes dåligt.

Detta är ett inveckladt kapitel, och författaren smickrar sig icke med att hafva funnit de många intima lynnesdrag hos vårt folk, hvilka *gemensamt* hafva ledt till ofvannämnda resultat.

Ett dylikt lynnesdrag synes dock vara, att svensken öfver hufvud *icke älskar arbete för ekonomisk vinning*. Med sin starka *omedvetna* pliktkänsla — som är en af de stora samhällsuppbyggande faktorerna i vårt folks historia, vid sidan af mycken upproriskhet *i resonemanget* — med denna sin pliktkänsla kan svensken nog uträtta ett godt arbete, och han har ju vunnit berömmelse härför, t. ex. i Amerika. Hvad vårt folk i årtusenden slitit och arbetat, i mark och skog, i grufschakt och på sjön, — kraftigt, ihärdigt och med beundransvärda försakelser och uppoffringar, utan att, knappt, veta af det självt och utan att därför skänka sig självt någon beundran eller begära en sådan af andra — detta är helt enkelt ett storverk. Men strängt taget har svensken aldrig *älskat* detta arbete, och det är kanske därför som det ej skänkt honom den ekonomiska vinst som det bort göra. *Sin kärlek* skänker svensken det arbete, åt hvilket han kan stjäla undan några

stunder, afsedda egentligen för hvila, — det arbete, som icke omedelbart åsyftar ekonomisk vinning, om än fantasien nog kan förespegla äfven en sådan — och då i glänsande mått. Att arbeta för att dag för dag inhösta sitt lifsuppehälle, detta kan nog svensken göra, men det skänker honom icke någon tillfredsställelse. För att han skall ha *glädje* af sitt arbete, skall det åtminstone inbringa honom *rikligen* — såsom stundom i Amerika — eller ock vara ett arbete för en *idé*. Idealister, i denna mening af ordet, ha vi i Sverige haft otaliga, och ha det än, inom alla samhällsklasser.

Svensken är således långt ifrån någon fiende till arbetet i och för sig, men däremot har han alltid haft det svårt med *den nyktra ekonomiska beräkningen.* Denna antingen försummar han alldeles, eller låter den ersättas af fantastiska spekulationer. Att ihärdigt, sparsamt, omtänksamt lägga slant till slant och så efter årtionden ha samlat ihop ett litet kapital, — detta, som är det franska folkets stora styrka, ligger icke för svensken. Och att detta tillvägagående icke tilltalar svensken har gjort, att han aldrig *tänkt sig in uti villkoren för ett dylikt, verkligen ekonomiskt inrättadt arbete.* Och däraf härledes i sin ordning svenskens *ekonomiska okunnighet.* Denna är verkligen förvånande och träffas ej mindre hos bonden än hos dagkarlen; den är lika vanlig hos arbetaren och fabrikanten; ja, den anträffas rikligen uppe i de kretsar, som bestämma öfver hela vårt folks öden.

Ekonomiens lagar vill svensken aldrig underkasta sig; med dem för han ett evigt krig. Välstånd vill man i vårt land vinna genom att *bekämpa* de ekonomiska lagarna, icke genom att *studera* dem och söka *vända dem till vår fördel.*

Hela vår ekonomiska historia öfverflödar af exempel härpå. Under sjuttonhundratalet funnos ännu stora möjligheter för det svenska jordbruket; hvad 1800-talet sedan uträttat har tillräckligt ådagalagt, att så verkligen var fallet. Däremot var på 1700-talet tiden uppenbarligen ännu icke kommen för den svenska storindustrien. Men den tidens svenska statsmän lade ned all sin kraft på att *framtvinga en industri* i Sverige,

medan man däremot ringaktade jordbruket. I våra dagar äro konjunkturerna på världsmarknaden sådana, att jordbrukets kvantitativa utveckling har synnerligen stora svårigheter att bekämpa; däremot tala alla tecken för, att nu är den svenska storindustriens rätta tid kommen. Men *nu* är det modernt att med all gewalt vilja drifva fram *jordbruket*, icke blott inom rimliga gränser, där det med ekonomisk framgång låter sig göra, utan man vill nödvändigt åter göra det till vår allt annat öfverskyggande hufvudnäring. Däremot är det lika modernt att väcka *misstro* till industrien, att lägga det ena hindret i vägen efter det andra för *dess* utveckling, ja, att betrakta storindustrien nära nog såsom vårt folks fiende.

När helst ett ekonomiskt missförhållande uppdagas i Sverige: alltid ger man sig i kast, ihärdigt, entusiastiskt, med att bekämpa dess *symtomer*, aldrig vill man gå till roten af dess *orsaker* och söka afskaffa *dem*. Folk flyttar in till städerna; nåväl, sänd ut flygskrifter, predika, bilda föreningar för att få folk att *låta bli* att flytta till städerna. De unga bondsönerna vilja icke stanna hemma längre och gå som oaflönade drängar; nåväl, detta skall nog hjälpas, blott vi hojta och skrika i himmelens sky: »hemmansägare, behållen edra barn hemma!» o. s. v.

Vi äro öfvertygade om, att därest först i våra dagar nationalekonomerna upptäckt »lagen om tillgång och efterfrågan», så skulle ofelbarligen genast någon svensk riksdagsman väckt motion om en utredning, huru vi för Sveriges del skulle kunna göra oss oberoende af den lagen.

* *
*

Allt skall i Sverige lösas genom filantropi. Egnahemsrörelsen skall sättas på fötter genom ett statslotteri. Ja, med ett lotteri vill man till och med lösa skogsfrågan! All möjlig näringsverksamhet, som ej lönar sig, skall nyskapas eller upphjälpas genom *anslag*. Men de näringar, som verkligen

bära sig, och därmed bära också vårt folks hela ekonomiska lif — dem *förföljer* man.

* *
*

Ett svårt hinder för Sveriges ekonomiska utvecklig under 1800-talet har varit vårt folks bristande nationalskänsla. Härigenom har allt samarbete försvårats, och konkurrensen inom landet självt blifvit onödigt hård. Vid tal om *konkurrens* tänker dansken på täflan med främmande folk. Svensken åter konkurrerar ogärna med främlingar. Dem har han respekt för, och till och med en viss sympati, som gör att han ogärna går i vägen för deras intressen. Men att konkurrera *med landsmän*, det är svenskens lif och lust. Dem har han ingen respekt för och drar sig på intet vis för att skada: detta är honom snarare ett nöje. Så inträffar oupphörligt i Sverige, att när ett företag lyckas, så kasta sig genast dussintals andra på samma uppgift och konkurrera så ihjäl icke blott begynnaren utan äfven hvarandra. Att i stället *sluta sig tillsammans* och *konkurrera med främmande folk:* nej, däraf blir ytterst litet.

* *
*

Och dock skulle sammanslutningen vara jämförelsevis lätt i Sverige och lämna rika frukter, ty svensken har en egenskap, som inom det ekonomiska lifvet kunde motväga många af hans brister, och detta är *organisationsförmågan.* Här är en ljuspunkt i våra framtidsutsikter, och med glädje iakttager man också, att den *ekonomiska organisationen* i våra dagar genomföres på det ena området efter det andra i vårt land. Hvad vi svenskar behöfva är just *truster;* det är det enda sätt, hvarpå vi kunna öfvervinna vår ekonomiska svaghet. Men då må man också se till, att ej äfven här den allmänna opinionen och statsmakten skapa onödiga hinder. Hvad man skall göra med de stora ekonomiska sammanslutningarna är

icke att motarbeta och klafbinda dem, men att ställa dem så mycket som möjligt under *offentlig kontroll*. Liksom våra banker äro ålagda att drifva sin affärsverksamhet så att säga öppet och offentligt, i långt högre grad än andra näringsidkare, så bör detta blifva fallet äfven med våra truster. Och gentemot missbruk af dessa storbolag ha vi ett medel, som är synnerligen kraftigt: tulltaxan. Trusternas uppgift i Sverige måste just blifva att så småningom leda därhän, att den ena grenen efter den andra af vår näringsverksamhet kan reda sig utan tullskydd.

Om någon tviflar på den svenska organisationsförmågan, så må vi från flydda tider erinra om skapandet af den mönstergilla svenska statsförvaltningen, tidigare än i något annat land. I våra dagar har samma företeelse framträdt i främsta rummet på det sociala området. Trots att vårt folk är så föga framskridet i industriellt afseende, säges den svenska socialdemokratien vara den bäst organiserade som finnes. Det samma tyckes kunna sägas också om de svenska arbetsgifvareföreningarna. *Storstrejkens hela förlopp* var en lysande triumf för svensk organisationsförmåga, i det ena lägret såväl som i det andra och därtill hos den svenska statsmakten.

* *
*

Ett stort hinder för Sveriges ekonomiska utveckling har *skandinavismen* utgjort. Men detta kräfver sitt eget kapitel.

Skandinavismen.

Skandinavismen har blifvit olycksdiger för oss svenskar, emedan vi sakna nationell instinkt. Vi ha nyss erinrat om, hvilken bedröflig roll vi härigenom kommit att spela gent emot Norge. Samma brist har gjort, att vi såsom »skandinaver» helt och hållet glömt vårt eget bästa och arbetat för Danmarks.

Må vi blott tänka oss situationen, när skandinavismen först uppstod! Vi svenskar kände ej såsom andra folk, vi hade inga nationella uppgifter. Men vi hafva alltid varit ridderliga mot den svage, och det lilla Danmark befann sig i nöd och anropade oss om hjälp. Och så kommo studentmötena till stånd. Det svenska studentlifvet led fullkomlig brist på ideella intressen vid denna tid, och med politik skulle studenten helst icke sysselsätta sig. Åtminstone icke med *svensk* politik. I denna »lumre» stillhet slog så den skandinaviska tanken ned. Och studentmötena väckte en entusiasm, som slog den vid allt dylikt ovane svensken åt hufvudet. Det är en för hela vår historia ytterst betydelsefull omständighet, *att den generation, som under den senaste mansåldern styrt Sverige, från sin ungdomstid knappast har mer än ett ideellt minne: skandinavismen.* Den var den enda ungdomshänförelse man bar med sig genom lifvet; de rent svenska minnena voro endast »grå». Och så har vårt land under årtionden styrts af män, hvilkas hela entusiasm, där någon sådan ännu fanns kvar, var riktad på främmande mål, icke på att arbeta för Sveriges väl.

Så har skandinavismen upphöjt vår nationella svaghet »till andra digniteten»: ej blott dragit oss ifrån våra egna uppgifter — som vi voro rätt liknöjda för förut — utan gjort främmande folks intressen till den främsta makten i vårt själslif.

Man torde lugnt kunna säga, att den *styrande* klassen i Sverige under 1870-talet och närmaste årtionden var ännu mera nationellt likgiltig än vårt folk i dess helhet; ty denna styrande klass hade fått sin uppfattning förryckt genom studenttidens skandinavism.

* * *

Skandinavismen uppfanns af danskarna, när de behöfde hjälp mot tyskarna. Det var dess enda uppgift.

Den hjälp, som Danmark närmast afsåg, kom icke till stånd, och om någon skyldighet för Sverige att lämna den kan väl icke vara tal, trots allt hvad som därom anförts från dansk sida.

Men icke desto mindre gick svenska folket mycket länge med ondt samvete, ty vi — som aldrig afficieras af en orätt af en främling gentemot en svensk — äro sjukligt ömtåliga i fråga om våra skyldigheter mot andra folk. Och denna missuppfattning af hvad som var vår plikt, lagd till det ursprungliga skandinavistiska svärmeriet, förlamade för långa tider vår kraft att tillvaratage våra egna intressen gentemot Danmark.

Danmark vann icke den åsyftade hjälpen mot Tyskland, *men det har tagit skadan igen genom en oerhörd och orättmätig vinst hemförd från Sverige på det ekonomiska området.*

* * *

I studentmötenas dagar hänfördes svenskarna af sina danska värdar eller gäster. Deras intelligens var så öfverväldigande och af ett eget, i Sverige okändt slag; de voro så

gemytliga, så älskvärda, så lustiga; och Danmark var litet och olyckligt och behöfde »stora brors» hjälp. Och framför allt voro danskarna så — oskadliga!

Och så småningom ingick det i svenskt medvetande, att åt danskarna kunde man utan fara och utan olägenhet öfverlämna att sköta äfven våra intressen. Ute i Europa fick »Skandinavien» esomoftast representeras af danskar. Åt danskar anförtrodde vi för årtionden våra telegrafförbindelser med aflägsna länder, och i danskarnas händer hvila de än. Åt danskarna öfverlämnade vi all nyhetsförmedling från Sverige till den stora världspressen, och till omätlig skada för våra intressen och för vårt anseende bland folken fortgår det så ännu. Åt danska köpmän öfverlåta vi att förmedla en stor del af vår export och låta dem skörda en vinst, som borde komma oss själfva till del. Från Köpenhamn inköpa vi årligen ofantliga mängder af främmande varor i stället för att hämta dem själfva på produktionsorten. Åt den danska sjöfarten ha vi årligen betalat tribut i millioner, medan vår egen sjöfart fick förfalla. Åt danskarna öfverlämnade vi i årtionden att förmedla våra trafikförbindelser med den europeiska kontinenten.

Danskar börja idka lokal kustfart i svenska hamnar, hvilket annars plägar förbehållas landets egen handelsflotta. Danskar tränga sig in på det ena affärsområdet efter det andra i Sverige och möta intet motstånd; ty svensken är afundsjuk endast mot svenskar: för främlingen, som suger ut oss, visar han snarast sympati. Danskar etablera storartade litterära företag i Sverige och få hundratals svenska folkskollärare till sina agenter. Danskar bygga våra järnvägar, — till och med detta kunna vi ej längre behålla för oss själfva.

Och allt detta sker utan att svensken ger akt på, att här *ej äger rum den ringaste reciprocitet.* Ingen svensk drager någon motsvarande reveny af affärsverksamhet i Danmark, och skulle aldrig kunna göra det. Ty hvarje försök därtill skulle mötas af ett *kompakt* motstånd af Danmarks affärsmän och af Danmarks folk.

* * *

Skandinavismens historia är densamma som Kalmarunionens. Bland andra konststycken danskarna utfört är ock, att de lärt oss glömma vår egen historia, i synnerhet fjortonhundratalet. Men vi kunna friska upp dessa minnen hvilket ögonblick vi själfva vilja. I Kalmarunionen togo danskarna genast ledningen och missbrukade den till uteslutande fördel för sig själfva. I skandinavismens tidsålder har det gått på samma sätt. I Sverige uppstodo under Kalmarunionen tvenne partier, ett som försvor sig åt Danmarks intressen och ett som förblef nationellt. Det har gått på samma sätt under skandinavismen. Vi ha i Sverige sedan mer än ett halft århundrade en allt talrikare grupp af affärsmän och andra, hvilka äro så godt som okänsliga för svenska intressen men gå med på hvad som helst som föreslås och intalas dem från Danmark.

Särskildt på affärslifvets område är detta rent af satt i system. Näppeligen torde finnas många mera framstående och mera allmänt kända svenska affärsmän, som ej varit utsatta för frestelser från dansk sida. Den som är fal för guld, hans medverkan köpes helt enkelt; den som är höjd öfver dylikt, frestas med smicker eller utmärkelser; den som står emot äfven där, *öfvertalas*. Ty danskens förmåga att öfvertala och öfvertyga är utomordentlig, och svenskens motståndsförmåga är fenomenalt liten, — till mycket stor del därför, att han saknar det stöd, som *borde* ligga i den nationella instinkten.

Och till följd af denna brist på instinkt är svensken också blind. Många svenskar gå helt och hållet i danskt ledband utan att ens själfva veta af det. Öfverallt i vårt land ligga danska etapper fördolda, färdiga att motverka hvarje för Danmark mindre tjänligt svenskt företag. Det är alldeles frapperande, huru lätt och hastigt en fråga kan afgöras i Sverige, som länder Danmark till fördel; stundom går det *så* fort, att man till och med sätter sig öfver häfdvunna former. Ej mindre förvånas en iakttagare af, huru svårt det är att i Sverige genomdrifva den för oss svenskar självklarast nyttiga åtgärd, om den skulle råka gå danska intressen emot. De osynliga

vasallerna träda rent automatiskt i verksamhet, och det vanliga är att frågan helt enkelt dör bort — man kan ej förstå hvarför. Och ingen bryr sig heller om att forska därefter.

Författaren till dessa rader har länge haft sin uppmärksamhet fäst vid dessa underliga förhållanden, och vid de olika tillfällen, då jag innehaft uppdrag att utarbeta redogörelser angående Sveriges näringslif, har jag gjort försök att komma till någon klarhet öfver danska affärstransaktioner i Sverige och deras omfattning. Men dessa försök hafva gått om intet. Undersökningen har stött emot intressen, som visat sitt ofördydbara missnöje med forskningar af detta slag och förstått sätta en bom för arbetets fortgång.

Men efter allt att döma är Skåne till en betydande del behärskadt af *danska* affärsintressen. Och för min del tror jag, att detta är den innersta förklaringsgrunden till, att Skånes ekonomiska utveckling ej fullt motsvarar dess rika möjligheter (jfr t. ex. Emigrationsutredningens Bilaga V). Skånes stadssamhällen bekämpa med fanatism *hvarandra* och klafbindas gemensamt af Köpenhamn.

* * *

Vid hvarje gemensamt svenskt-danskt affärsföretag är det ofelbart dansken som tager ledningen. Och han gör det med en viss rätt, på grund af sin öfverlägsenhet.

En svensk större affärsman af den vanliga typen är för det första grandseigneur. För det andra vill han göra ett behagligt intryck på de personer, med hvilka han kommer i beröring. För det tredje är han affärsman.

En dansk affärsman åter är för det första affärsman. För det andra är han affärsman. För det tredje bryr han sig ej alls om, hvilket intryck han själf gör, utan han undersöker hvilket intryck hans affärsvänner göra på *honom*, d. v. s. han *studerar* dem.

Hvilken kommer då till sist att hämta den egentliga vinsten af det »gemensamma» företaget?

En vanlig svensk, som drifvit affärer i tjugu år, har *tänkt* på sin affär i låt oss säga 30,000 timmar. Detta gör han nämligen endast vissa stunder på dagen, och oftast ej öfverdrifvet många. Icke så sällan är detta för honom endast en oangenäm *skyldighet*. En dansk, som drifvit affärer i tjugu år, har *tänkt* därpå i minst 60,000 timmar; egentligen har han svårt att någonsin helt släppa dem ur sina tankar.

Denna skillnad mellan svensk och dansk är lika stor som mellan en student som läst tre år på sin examen, och en som läst på den i sex år. Och då är i alla fall ej taget i betraktande, att den som läst sex år läst med vida större intensitet än den andre och därtill haft de bättre förutsättningarna.

Så kommer härtill, att dansken alltid är genomträngd af en lefvande solidaritetskänsla med sitt eget folk, medan svensken i regeln är slö i detta fall, kanske i stället behärskad af önskan att komma någon svensk konkurrent till lifs.

Under sådana förhållanden kan man lätt uträkna nyttan *för Sverige* i vanliga fall af ett »samarbete» mellan svenska affärsmän och danska.

* * *

Man skall säga: om dansken är så öfverlägsen, då är det likväl rimligt att han får ledningen af de gemensamma företag, som i alla fall en eller annan gång kunna befinnas önskvärda.

Det vore så, om ej dansken hade en annan egenskap, som gör detta otillrådligt. Det kan förefalla hårdt att utsäga det, men hvarje folk har sina goda egenskaper och sina dåliga. Dansken har sina fel såsom andra, och det vore oförnuftigt af hans närmaste granne att ej söka komma underfund med dem till självförsvar.

Det är en egenskap hos danskarna, som litet emellan möter i deras historia, och detta är en påtaglig ohåga att lojalt fullgöra åtagna förbindelser.

En stor del af den beröring vi svenskar under århundraden haft med vår danska granne, har fått sin färg häraf. I krig eller fred, — förhållandet har varit enahanda.

Nu ha visserligen under skandinavismens dagar danskarna satt såsom sin uppgift att få oss svenskar att *glömma* hvad vår historia lärt oss. Och de ha också lyckats däri; vi svenskar äro nog i allmänhet af den uppfattningen, att våra dagars danskar äro något helt annat än det danska folk, om hvilket vi ha ett svagt minne, att det i gångna tider varit oss en fiende, som icke sett mycket på medlens beskaffenhet, blott vår ofärd kunde beredas.

Men *folken förändras icke*, — åtminstone icke under de korta tidrymder, som våra blickar kunna öfverskåda. I sina väsentliga egenskaper förblifva de alltjämt desamma. Och detta ha vi ej alls svårt att tro om andra nationer; men vi göra ett undantag för danskarna. Om dem tro vi gärna, att de lagt bort alla mindre älskvärda egenskaper, som kunna hafva stött oss förr. Om t. ex. det varit så, att danskarna förr i världen ej sällan haft svårt för att hålla en öfverenskommelse, så vilja vi visst icke därför tilltro nutidens danskar något sådant.

Och likväl vore det nog säkrast att fortfarande anse den möjligheten föreligga. Vi svenskar äro ett *litet* folk, men svenska män göra dock dagligen affärer och öfverenskommelser med både tyskar och engelsmän och andra stora nationers undersåtar, och hvardera parten får hembära *sin* stipulerade andel af förmånerna. Men vid affärer med våra grannar i sydväst bör man vara beredd på att, förr eller senare, den ena kontrahenten skall söka rycka till sig *hela* vinsten.

Detta var *grunddraget* i Kalmarunionens historia, och det är så också i skandinavismens.

Och därför är dansken, med all sin intellektuella öfverlägsenhet, olämplig att taga ledningen af ett »skandinaviskt» företag. Och vi svenskar stå oss bäst, om vi sköta våra affärer själfva.

* * *

Icke alltid är dansken hågad för skandinaviskt samarbete. Så länge han kan sköta affären ensam och blott inhösta svenskarnas och norrmännens pengar, då talas aldrig om samverkan.

Men skulle det vara så, att i Sverige eller Norge vaknar tanken på att taga aktiv del i affären, såsom t. ex. i fråga om upprättandet af egna ångbåtslinier till Amerika, — *då* är dansken genast framme med sina »skandinaviska» synpunkter. Då är det alldeles nödvändigt, att de små nordiska folken arbeta gemensamt. Sverige och Norge böra alldeles icke upprätta egna företag, utan — eftersom de ej längre kunna hållas helt och hållet på afstånd — ingå såsom delägare i det redan existerande danska företaget, — naturligtvis under danskt presidium.

Och härmed vinnes i alla händelser *en* sak: i Sverige uppstå splittrade meningar. Alldeles såsom under Kalmarunionen finnes äfven nu i Sverige ett stort parti, som anser, att man i allt skall »hålla samman» med danskarna (d. ä. tjäna deras intressen). Och följden blir att bland de svenska intressenterna uppstår förvirring, och att en hel del af de för det nationella företaget påräknade krafterna uteblifva. Och i vanliga fall blifver slutresultatet, att företaget strandar helt och hållet. Och danskarna ha vunnit sitt mål.

Skulle det åter under sakens gång se ut, som komme det svenska företaget, t. ex. nu i fråga om den amerikanska ångbåtslinien, verkligen till stånd, då slå danskarna genast in på en annan bog. Då måste svenskarna åtminstone (till högt pris) köpa några af danskarnas (gamla och odugliga) båtar. Och alltid finnas svenskar, som äro med äfven på detta. Det finnes öfver hufvud ingenting, som ej danskarna äro i stånd att intala de svenska affärsmännen och den svenska allmänheten.

Det svenska förslaget går under kanske, men äfven det dansk-svenska samarbetet går om intet. Men då får man ej erkänna detta sista. Tvärtom förklarar man då med frejdigt mod, att öfverenskommelsen mellan danskarna och flere af

Sveriges mest betydande affärsmän visst icke är häfd; man har blott kommit öfverens att uppskjuta saken något tills vidare. Och så skall denna öfverenskommelse hänga såsom ett damoklessvärd öfver hvarje ny svensk plan till frigörelse: svenskarna böra veta, att deras främste män redan bundit sig vid det skandinaviska samarbetet, så att intet för framtiden kan vara att hoppas.

Och tyvärr är detta nog realiter alltför ofta händelsen, äfven om den formella öfverenskommelsen endast skulle vara en bluff. Vi ha många gånger under de senaste årtiondena haft den bedröfvelsen att se personer, som vi räknat bland våra starkaste, dock till sist blifva mjuka såsom vax i danskarnas händer.

* * *

Dansken, som så intensivt intresserar sig för och älskar hvad som ligger honom nära, alltså sitt eget, har en instinktiv motvilja mot främlingar, — tvärtemot svenskens instinktiva beundran och sympati för allt som är honom främmande.

Denna danskens motvilja mot främlingar har under många århundraden varit speciellt riktad mot oss svenskar; mot oss har han hyst ett verkligt *hat*.

Nu har ju dansken fått oss att glömma vår historia, och så har han öfvertygat oss också om, att nu för tiden är allt gammalt groll försvunnet; ja, nu finns på jordklotet icke något folk, åt hvilket vi så tryggt kunna öfverlämna skötseln äfven af *våra* intressen, som åt danskarna.

Sanna förhållandet är naturligtvis äfven här, att dansken icke har nämnvärdt förändrats från fordom. Djupt hos massan af Danmarks folk lefver det gamla hatet kvar, och om det i någon mån mildrats hos den bildade klassen, så har det dock icke hunnit längre än att den allmännaste känslan nog ännu är en viss instinktiv motvilja.

Man läse blott de *smärre* danska tidningarna — som aldrig komma till Sverige. Ja, understundom glömma äfven de större danska bladen den försiktighet, som de flesta af dem

anse sig skyldiga att i någon mån iakttaga. En och annan sätter sig till och med regelbundet öfver denna försiktighet, och svensken läser alltsammans och — *ser* ingenting, såsom vanligt.

Ibland glömmer man sig *alldeles*, såsom på våren år 1900 samt år 1905. Vi äro öfvertygade, att om Danmark år 1520 haft en tidningspress, så skulle den uttryckt sig mot Sveriges folk ungefär såsom vid de nämnda båda tillfällena i våra dagar.

I allra bästa fall är dansken likgiltig för Sverige, hvilket bevisas af hans utomordentliga okunnighet om oss. Äfven detta framgår lätt af de danska tidningarna. Så godt som aldrig möter man i dessa några större, utredande artiklar om svenska förhållanden; allt som bestås är då och då någon kortfattad notis, — ofta felaktig, och icke så sällan tendentiöst felaktig.

Nu skall man kanske säga: hvarför komma med allt detta? Ha vi svenskar några särskilda anspråk på att omfattas med välvilja af Danmarks folk?

På intet vis. Det är naturligtvis danskarnas fulla rätt att tänka om oss hvad de behaga.

Men saken är, att de i genomskinligt syfte söka förmå oss att tro, att deras »skandinavism» innebär ett oegennyttigt intresse för hela Nordens väl.

Och *det* måtte vi väl ändå ha rätt att undersöka, huruvida det är *sant* eller icke. Eller ha vi svenskar någon sorts *skyldighet* att alltid låta oss duperas?

* * *

Hvilka känslor dansken än hyser mot svensken, *ett* ser han alltid i Sverige, nämligen *konkurrenten*. Och i fråga om konkurrenter brukar man glädja sig öfver deras motgångar, och sörja när det går dem väl.

Dansken ser i Sverige en konkurrent, som han visserligen i mångt och mycket ringaktar, men som han i viss mån äfven

fruktar. Han är nämligen fullt medveten om att Sveriges resurser — om än hittills svagt utvecklade — dock i sig själfva äro betydligt större än Danmarks.

Men en konkurrent, som man fruktar, — den unnar man hvarken godt eller rättvisa.

* * *

Endast svensken har varit *ärlig* med sin skandinavism. För dansken har det alltid gällt att skaffa sig själf hjälp — eller ekonomiska fördelar.

Ännu på 1880-talet hände det, att danska tidningar råkade i fullt raseri, om man i Sverige visade någon särskild uppmärksamhet mot Tyska riket. »För Sönderjyllands skull» voro vi naturligtvis skyldiga att betrakta Tyskland äfven såsom *vår* fiende.

* * *

Och dessa »Sönderjyder», för hvilkas skull vi i årtionden uppammade hos oss en malplacerad motvilja mot Tyskland och gifvit danskarna ett ekonomiskt insteg, som kan blifva oss ödesdigert, — dessa Sönderjyder äro väl riktiga mönsterskandinavister? Ja, förvisso äro de så, i ordets danska betydelse. Man läse blott den sönderjydske historieskrifvaren Jörgensen och hans klagan öfver att Gustaf Vasa lyckades i sin »kortsynta» och småaktiga politik att lösrycka Sverige från Danmark. Och man erinre sig de sönderjydska tidningarnas uppträdande år 1905. Ingenstädes i hela världen utöstes så vilda smädelser öfver Sverige som bland dessa människor, för hvilka vi anses skyldiga att offra lif och blod och våra ekonomiska intressen därtill.

* * *

Naturligtvis är skandinavismen i och för sig en riktig tanke. Den har strandat på danskarnas oholjda egoism, norr-

männens liknöjdhet och svenskarnas oförmåga att taga ledningen.

Ty den enda förnuftiga skandinavismen är naturligtvis, att Sverige blifver den förande makten. Svenskarna äro ej blott det största utan äfven det i ekonomiskt hänseende af naturen rikast utrustade och till den andliga begåfningen *mångsidigaste* af de skandinaviska folken. Men svårigheterna hafva varit för stora. Svenska folkets numerär är icke *tillräcklig* att *dominera;* och folket själft har saknat nationell instinkt. Därmed har det i många hänseenden kommit att blifva de andra båda folken underlägset. Af den ledande makten kräfves just i första rummet, att den skall ännu mera än de andra vara fylld af tidehvarfvets lifsbringande och kraftingifvande idé. Utan detta är ett folk oförmöget att utöfva ett afgörande inflytande på andra.

* * *

Kalmarunionens historia slutade med att ett af de nordiska rikena förlorade sin politiska själfständighet och kom under Danmark.

Det är icke omöjligt, att skandinavismens historia slutar med att ett af de tre folken blir ekonomiskt behärskadt af Danmark.

I första rummet skulle man väl här komma att tänka på Sverige, — Sverige med dess brist på nationell solidaritet och dess redan långt hunna underkastelse under de danska intressena.

Men det finnes också mycket som talar *emot* sannolikheten af en dylik utgång. Sveriges folk är dock betydligt större än det danska, och Sveriges naturtillgångar äro de danska vida öfverlägsna.

Därtill kommer att — såsom vi längre fram skola söka visa — Sveriges folk verkligen håller på att *vakna* i våra dagar, om än på ett annat sätt, än man vanligen tänker sig.

Sannolikheten talar alltså för, att vi till sist skola göra oss ekonomiskt fria från Danmark, liksom vi gjorde oss politiskt oberoende genom att afskudda oss Kalmarunionen. Det må dock medgifvas, att *ännu icke* hafva vi sett spår af några Sturar, — än mindre af någon Gustaf Vasa.

Möjligt är däremot, att det äfven denna gång blir *Norge*, som kommer till korta. Norges ekonomiska motståndskraft är ju icke mycket stor, och danskarna hafva redan på många områden vunnit ett betydligt insteg — alldeles oafsedt de många historiska banden äfven i ekonomiskt hänseende från äldre dagar.

För att taga ett exempel. Allmänt kändt är, att danskarna helt och hållet behärska den norska bokmarknaden. Hela den storartade norska litteraturen från förra seklet, som förskaffade Norge världsrykte, är utgifven på danskt förlag och tryckt i Köpenhamn. Och många gånger har det inträffat, att öfversättningar till främmande språk af Ibsens och Björnsons skrifter burit på titelbladet: »Öfversättning från danskan.»

Eget nog hafva norrmännen alltid så godt som tegat inför dessa från nationell synpunkt så nedsättande förhållanden. Norrmännen, som aldrig tålt *skuggan* af ett »overgreb» från svensk sida, äro alldeles märkvärdigt tåliga gentemot danskarna. Man kan ej finna någon annan förklaring, än att äfven här — liksom i Sverige — vid sidan af det nationella partiet skapats ett danskt parti, af tillräcklig betydenhet för sitt ändamål.

* * *

Att vi här ett ögonblick sett framåt mot en möjlig räddning för oss svenskar ur den skandinavistiska faran får icke tolkas som om denna fara redan vore förbi. Tvärtom varsla flere tecken just från de senaste månaderna, att ett nytt fälttåg är i görningen både från norskt och från danskt håll. Åter skall Sverige bringas att offra sig för Norge och Dan-

mark, och åter synes en hel del svenskar vara beredda att taga oket på sig. Det kräfves sannerligen att hålla ögonen öppna om nya snärjande band och nya förödmjukelser skola kunna förekommas. Men tyvärr är den allmänna opinionen i Sverige ännu så godt som blind för dessa faror.

Strödda iakttagelser.

I det föregående ha vi sökt kasta något litet ljus öfver trenne hufvudbrister inom vårt svenska folklif: bristen på människokännedom, på nationell instinkt och på ekonomisk beräkning. Vid våra funderingar öfver svenskt folklynne — vanligen under jämförelser med grannfolken — ha vi trott oss funnit äfven några andra drag, som äro af betydelse för redan berörda fall eller för andra, och tillfället är kanske lämpligt att söka gifva uttryck äfven åt dem — liksom åt några enskilda yttringar af de förhållanden, hvilka vi hittills studerat blott i sina hufvuddrag. Såsom förut måste vår framställning väsentligen få aforismens form.

Svenskarnas hufvudegenskaper äro i eminent mening *manliga*. Denna sida af det svenska folklynnet är det som skapat de otaliga svenska hjältebragderna på lifvets alla områden.

* * *

»Zevs, gif släktet gossolynne,
hoppfull håg och fantasi!»

Dessa Viktor Rydbergs underbara ord ha väl aldrig träffat så in på något folk som på *engelsmännen*. Och de ha blifvit världens herrar.

Se engelsmannen ännu vid sextio, sjuttio år: hög, rak, smärt, och med »gosse»-ansiktet ännu i behåll!

Så ser också svensken ut vid tjuguårsåldern. Men tyvärr förlorar sig typen ofta ganska snart.

Dock torde man kunna säga, att bland de skandinaviska

folken svenskarna mera än de andra representera »gosselynne, hoppfull håg och fantasi». Därom vittnar hela vår historia.

* * *

En högt bildad och harmoniskt utrustad människa behärskar ju sina affekter bättre än den naive och tanklöse. Men ser man till folken i deras helhet, de stora massorna, så måste man dock säga, att *fruktan* är vanligare hos människor, som äro särskildt böjda för reflexion.

Både norrmän och danskar äro mera reflekterande än svenskarna. Därför är ock fysiskt mod ett utmärkande drag för svensken, — mera än för dansken och norrmannen.

Detta skall kanske möta motsägelse, för norrmannens del. Men från världens begynnelse har det varit så, att den som skryter sällan är modig.

Skulle norrmannen ensam härutinnan utgöra ett undantag?

Det finnes ett *fanatismens* mod, som biter sig fast, med hatet i blicken och fruktan i hjärtat. Norrmannens mod erinrar icke så sällan härom.

* * *

Af naturen älskar svensken krig, men är ovillig mot hvarje annan strid.

Såsom vanligt är dansken rena motsatsen: han älskar strid men icke krig.

Svensken har fysiskt mod men ej (utbildadt) skarpsinne. Dansken har skarpsinne men ej fysiskt mod.

I fråga om moraliskt mod vill det nästan synas, som om dansken stode högst af de tre folken. Delvis sammanhänger nog detta med danskens starka självförtroende. Svensken är alldeles för rädd för obehag (undantagandes fysiskt obehag, när så är nödvändigt). Norrmannen är för mycket partiman; han vågar ej fasthålla sin egen öfvertygelse.

En svensk vågar ej stå på sin rätt, en norrman icke vid sin åsikt.

* * *

Svensken vill icke *tillintetgöra* en fiende, han vill *vinna* honom.

Slåss skall man, ärligt och grundligt, men sedan skall man glömma allt groll och blifva vänner. Svensken slutar ofta med att bli vän med sin fiende — och ej sällan med att bli fiende med sin vän. Ty mot en vän är svensken ofta nog mindre hänsynsfull än mot en ovän.

Norrmannen *hatar* sin fiende och begagnar alltid sin seger till det yttersta. Härmed hämnas han för den fruktan, som plågat honom under striden. Skonsamhet anser norrmannen vara detsamma som svaghet, då likväl just hätskheten mot den öfvervunne förråder svagheten hos segraren.

Äfven dänsken är sin fiendes fiende med besked. Han skyr ofta inga medel för att, om möjligt, i grund tillintetgöra honom.

* * *

Vi ha förut påpekat, huru danskarna förmått oss att glömma och missförstå en god del af vår historia. Och norrmännen ha hjälpt till.

Ett hithörande drag är, när vi svenskar döpts till »det gamla eröfrarefolket». — Eröfrarefolk!» sade norrmannen och dansken, med lyftadt pekfinger; och svensken skämdes och kröp i vrån, såsom han brukade göra under det ärorika 1800-talet.

Och likväl är den beskyllning, som ligger i detta ord, helt och hållet oberättigad. Vill man ärligen granska vår historia under de senaste fem hundra åren, skall man finna, att ytterst få af våra krig varit anfallskrig från vår sida. Det var visserligen en tid, då vi gjorde en hel rad af lysande eröfringar, men de gjordes så godt som alla under *försvarskrig*.

Däremot skall man finna, att *Danmark* under århundraden af svenskfientlig politik ytterst ofta gått till anfall mot *oss*. Det är *vår* förtjänst, att dessa anfall i regeln — misslyckats.

* * *

De skandinaviska folkens skötesynd är afunden. Svenskarna afundas hvarandra, och norrmän och danskar afundas Sverige. Att Sverige är det större och rikare landet och att vårt folk har en ärorikare historia, detta är den yttersta och outtömliga källan till våra frändefolks påtagliga afvoghet emot oss.

* * *

Svensken är *sorglös*. En känd politiker yttrade en gång: »stockholmaren skall *aldrig* tro, att det är allvar, förr än de ryska kanonkulorna slå ned på Gustaf Adolfs torg».

Gäller detta nu Ryssland, huru mycket mera skall det ej gälla Danmark och Norge!

Att få en svensk att tro, att Bohuslän och Jämtland ännu leka norrmännen i hågen, och Skåne danskarna, — det är naturligtvis alldeles omöjligt.

Och likväl är det så. En hvar, som haft tillfälle till närmare bekantskap med våra grannfolk, vet det.

* * *

När en sak är förlorad, kastar svensken den ifrån sig, glömmer den; han låter förlusten bli grundligare till och med än som vore nödvändigt.

Dansken gör, såsom vanligt, tvärtom. Han håller fast hvarje tumsbredd till det yttersta, han glömmer ingenting, han är städse på vakt att få igen något af det förlorade, vore det än aldrig så litet.

* * *

På ett skandinaviskt möte för några år sedan uppträdde en gammal dansk och medgaf öppet, att det var för honom en stor sorg, att Skåne skulle vara svenskt. Han hyste visserligen icke någon förhoppning, att det skulle blifva någon förändring härutinnan, — han såg åtminstone ingen utsikt härtill. Men *någon* nytta borde danskarna ändå fortfarande hafva af Skåne. Skåne borde vara såsom en förmedlande länk mellan Sverige och Danmark.

Och svenskarna skrattade, — såsom vi nu i hundra år ha skrattat åt hvarje fara, — tills vi stått där med förlusten och skammen.

* * *

Låt oss dock tänka litet närmare på danskens ord! Om de hade någon *mening*, — och man kan vara viss om att det hade de, — så skulle det vara, att Skåne icke borde vara *helt* svenskt, utan i någon liten mån äfven danskt.

D. v. s. om svenska och danska intressen komma i strid med hvarandra, så skall Skåne icke *helt* stå på de svenska intressenas sida utan taga hänsyn äfven till de danska.

Nå, låt oss då säga danskarna, att bara det lilla Bornholm skall icke vara helt danskt utan, också det, »förmedla» litet mellan Danmark och Sverige.

Den gången skall skrattet komma från danskarna, — och ett homeriskt skratt skall det bli.

* * *

Svenskens sorglöshet yttrar sig också uti hans ohåga att lägga något på minnet. Man glömmer allting i Sverige — utom personliga förnärmelser och personligt agg.

* * *

En stark rättskänsla är ett af de mest framträdande dragen i den svenska folkkaraktären och har skapat många af de vackraste sidorna i vårt folks historia.

Den har dock äfven sina inskränkningar. Olof Högberg säger träffande: »Svensken har alltid deltagande för den som lider orätt, men sympatien upphör i samma ögonblick den förfördelade får upprättelse.»

Här är det väl den gamla svenska arfsynden: afunden, som drifver sitt spel.

Men den svenska rättskänslan har ock den svagheten, att den ofta är alltför abstrakt. »Ska' inte han få göra som han vill?» — det är ofta den enkla innebörden af denna rättskänsla. Emil Svensén har anmärkt, att under de sista fyrtio à femtio åren våra svenska sympatier vid konflikter mellan främmande folk nästan alltid stått på orätt sida. År 1866 sympatiserade vi med österrikarna, år 1870 med fransmännen, år 1877 med turkarna, år 1901 med boerna. Särskildt det sista fallet visar tydligt, huru *abstrakt* vår rättskänsla är. Vi tyckte det så självklart, att boerna hade rätt att handla och vandla i eget land så som de ville. Men världsstyrelsen är mera konkret i sina fordringar på rätten. Världshistorien visar alltid, att icke det folk får bestå som gör som det vill, utan det folk som handlar klokt och förnuftigt.

* * *

Förnämhetsdraget är starkt utveckladt hos svensken, både i god och i dålig mening. En af dess egendomligaste yttringar är svenskens ohåga för att försvara sig mot angrepp.

Det anses icke »fint» i Sverige att försvara sig. Men en besynnerlig inkonsekvens är att, icke desto mindre, sympatierna nästan alltid stå på angriparens sida. Hos honom urskuldas hvilken våldsamhet och hvilka öfverdrifter som helst; af den angripne däremot fordrar man — om han nu öfver hufvud skall svara — den största självbehärskning och hänsynsfullhet.

Ojämnheten i dessa fordringar är så iögonenfallande, att man nästan misstänker den innersta förklaringen vara, att

svensken *njuter* af att se en landsman smutskastas. I detta nöje vill han helst icke blifva störd af någon replik.

* * *

Ett litet folk är vant att komma till korta gentemot andra. För ett litet folk blir därför främlingen gärna fienden, som man alltid skall söka göra skada, om man någon gång kan komma åt.

Ett stort folk, omgifvet af små, är vant att få sin vilja fram. Det har därför lättare för att bli storsint och ädelmodigt, — om öfver hufvud dess naturell medgifver något sådant.

Danskarnas lynne går afgjordt i den förra riktningen, svenskarnas lika afgjordt i den senare.

Detta är egendomligt, — när skillnaden i storlek de båda folken emellan icke är större än den är. Det vittnar sannolikt om en medfödd tendens i hvardera riktningen, hos det ena folket och hos det andra. Men det kan ock vittna om, att under årtusendenas lopp svenskarna alltid *känt sig* såsom det *större* folket. De korta tidrymderna af en öfverlägsenhet hos danskarna skulle då vara endast öfvergående episoder.

* * *

Dansk åskådning har utöfvat rätt mycket inflytande i Sverige i senare tid, — dock nästan uteslutande på det estetiska området.

Eget är att se, att härvid Danmarks verkligen *störste* författare, Kierkegaard, Grundtvig och Paludan-Müller, äro ytterst obetydligt kända i Sverige, — med undantag i någon mån för Grundtvig på det *pedagogiska* området. Det är egentligen Danmarks andrarangsförfattare, som stå i hög kurs i Sverige och här funnit lärjungar.

* * *

Huru vårt svenska språk fördanskats under senare tider är allmänt kändt. Äfven i detta fall har skandinavismens tidehvarf varit en ny Kalmarunion.

Såsom vanligt äger icke rum den ringaste reciprocitet. Det torde vara lönlöst att forska efter någon inverkan af det svenska språket på det danska.

* * *

Bland underligheterna från unionstiden och skandinavismens tid var också, att i en stor del af vår press aldrig något ondt fick sägas om Norge eller om Danmark. Icke om Norge, — ty detta kunde gifva stöd åt en verkligen *svensk* unionspolitik. Icke om Danmark, — ty detta stred mot skandinavismens heliga sak.

Däremot mötte aldrig det ringaste hinder att när som helst och i huru fula ordalag som helst smutskasta *Sverige*. Följden blef, att för en stor del af den svenska allmänheten Norge och Danmark kommo att framstå såsom de stora idealen, Sverige åter alltid såsom ett »efterblifvet» land.

Våra folkhögskolor äro icke heller utan skuld till samma bedröfliga praktik. Särskildt i Skåne drefs ett rent afguderi med de danska skolorna och allt annat danskt, — ett förhållande som icke varit utan betydelse för Skånes ekonomiska underkufvande af Danmark.

* * *

Svensken utvecklar energi, endast när det gäller att *hindra* en sak, säger Strindberg. Detta är en af de bittraste sanningar, som någonsin sagts om vårt folk, men en sanning *är* det.

De folkrörelser, som vinna mest anslutning i vårt land, äro gärna de, hvilkas syften äro *negativa*.

Förbud! Förbud! — det är en älsklingsfordran och ett universalmedel mot allt ondt i Sverige.

Sker någon förbrytelse, — strax skall man i våra tidningar finna en hel rad insändare, som fordra inskränkningar i friheten för *hela den klass eller grupp*, som brottslingen tillhör. Och så inbillar man sig hafva kommit till roten af det onda.

* * *

Ofta förefaller det, som om svensken kände sig rent *plågad* af att någonting *uträttas.* Med verklig hänförelse är han med om att *hålla igen.*

Detta är ett elakt drag. Det sammanhänger kanske med vårt folks stora fördärf: *afunden.*

* * *

Förbud! Förbud! Ibland går det till det rent löjliga, — när äfven den svenska bristen på psykologi kommer med i spelet. Låt oss taga ett litet exempel, som i all sin obetydlighet dock är belysande nog.

I en af våra större landsortsstäder hände på 1890-talet, att några skolgossar beredde sig tillfälle att stjäla i ett af stadens konditorier. Föröfvarna upptäcktes och bestraffades vederbörligen. Och så utfärdade rektor ett högtidligt förbud för skolans samtliga lärjungar att någonsin mer — besöka detta konditori!

* * *

Gentemot *främlingar* är svensken någonting helt annat än mot landsmän. Med främlingar är han fri och otvungen, välvillig och intresserad; då vågar han vara helt enkelt människa.

I regeln vill han aldrig främlingen något ondt. Till och med i den ekonomiska konkurrensen är svensken då städse ytterligt hänsynsfull. Har han segrat, är han strax redo att, i onödan, ge hälften af segerns resultat till spillo genom kompromiss.

* * *

Dansken håller icke alltid på sin värdighet, men städse på sina intressen. Svensken är mycket noga med värdigheten; intressena komma i andra rummet.

* * *

Det viktigaste för en svensk är ej att nå hvad han önskar utan att alla konvenansens fordringar iakttagas. Sker blott detta, har han i *det* fallet intet att förebrå sig, — så tar han lugnt emot ett resultat, som är motsatsen af hvad han afsett.

Att energiskt — i nödfall med frånseende af konvenansen — söka vinna hvad man åstundar, det gör sig svensken icke skyldig till, annat än när han arbetar för *främlingar*, och allra helst för Sveriges fiender. Då kan till och med svensken blifva hänsynslös.

* * *

Ifrig och energisk kan svensken vara, när han får kämpa för främmande intressen.

När han arbetar för Sveriges sak, blir han tveksam, misströstande, skeptisk.

* * *

Gent emot en främling har svensken alltid *någon* égard. Blott en landsman kan vara fienden sans phrase.

Med fanatism kämpar svensken aldrig annat än mot svenskar.

* * *

Det berättas alltid — särskildt med förtjusning i Norge — att en främmande diplomat skall ha kallat Sverige »det land, där endast *medelmåttan* lyckas».

Huru pass mycken sanning som kan ligga i denna karakteristik, är svårt att säga. Sant är nog, att fullt medborgerligt förtroende åtnjuter i vårt land endast den som kan

göra blott hvad alla andra kunna. Den som kan göra något mera är alltid misstänkt och blir lätt varg i veum.

Men fråga är, om ej förhållandet är ungefär detsamma litet hvarstädes. Öfver hufvud lär det väl *i hvarje land* vara så, att medelmåttan har åtskilliga utsikter att komma fram i världen framför originaliteten.

Skulle förhållandet vara i någon mån särskildt utmärkande för Sverige, så sammanhänger det väl med vår brist på psykologi. Vi älska i allmänhet icke kantiga och originella människor i Sverige, — om de ej roa oss.

* * *

Svensken är en underlig blandning af idealism och realism, af sentimentalitet och hårdhet.

Detta sammanhänger med hans fantasi. Han är realist och kan blifva hårdhjärtad i fråga om hvad han har framför sig, men han är idealist och sentimental i fråga om hvad han ser på afstånd.

* * *

Svensken underordnar sig mycket lätt en öfverlägsen personlighet.

I viss mån ligger häruti en — berättigad eller oberättigad — misstro till eget omdöme.

Men detta frivilliga underordnande innebär också ett storslaget drag, som förklarar en god del af vårt folks lysande historia.

* * *

Dansken är intim och gemytlig — men elak.

Svensken är stel och likgiltig, men icke elak — när han ej blir det på grund af bristande psykologi. När svensken handlar orätt, är det ofta därför, att han är oförmögen att

fatta ett något mera kompliceradt exemplar af släktet Homo och ej heller bryr sig om att söka komma underfund därmed.

* * *

Dansken arbetar alltid med blicken skarpt fäst på hvad han har för händer, — svensken halft frånvarande, med tankarna någonstans långt borta.

* * *

I Norge tror man att allting är hjälpt med *stora* ord, i Danmark med *klyftiga* ord, i Sverige med *vackra* ord.

* * *

En svensk talar mycket gärna om hvad han *tänker* göra — ty detta står för honom i fantasiens glans.

Och när, helt naturligt, en stor del af detta ej förverkligas, så räknas han ej sällan såsom en overksam skräflare.

Men man glömmer, att han mycket sällan talar om *hvad han verkligen gör* och redan har *gjort*. Ty detta står sällan i någon glans för honom själf.

Så gäller både om den enskilde och hela vårt folk, att de mångfaldiga gånger uträttat storverk och glömt det själfva — under jagande efter skuggor.

* * *

Allt som ligger nära, ser svensken oredigt och dunkelt och betraktar det med en viss misstro. Allt aflägset ser han stort och klart och gärna med en hänförd beundran.

Därför är svensken alltid storslagen och vidsynt, när han bedömer främmande folk, och alltid småsinnad och trångsynt, när han bedömer hvad som är svenskt.

* * *

De olika folkens lynne framgår ganska klart af det sätt, hvarpå de uppträda i främmande land.

Tysken på resa är alltid vetgirig och oftast entusiastisk; svensken stundom vetgirig, ofta entusiastisk, alltid imponerad; fransmannen likgiltig, längtar hem; engelsmannen alltid herre öfver situationen, oftast likgiltig; dansken öfverlägsen, med ett köpenhamskt »grin» öfver allt och alla.

* * *

»Hvad först och främst det svenska folklynnet beträffar, så är det mest utmärkande draget däri högmod.» — Så skrifver till Emigrationsutredningen en af dess mycket värderade medarbetare.[1]

Vi tro, att i dessa ord ligger en beklaglig sanning. Och det värsta är, att högmodet hos svensken *stöter* mer än hos andra folk. Detta till en början därför att det är förenadt med en så afgjord brist på intresse och deltagande för andra människor. Det hos oss nästan öfverallt härskande *öfversitteriet* i det dagliga umgänget gör för mången lifvet outhärdligt. Vi tro, att här ligger en mycket stor förklaring till »vantrefnaden» i Sveriges land.

Men det gifves ännu en annan omständighet att beakta. Det finnes andra folk, som speciellt utmärka sig för högmod; dit höra t. ex. ungrare och norrmän. Men hos bägge mildras det obehagliga intrycket i någon mån däraf, att i stoltheten ingår ett så betydande element af *nationalstolthet.*

Så är det icke hos svensken. Svensken *såsom svensk* är den ödmjukaste och försyntaste varelse på jorden. All hans högfärd är *privathögfärd.*

* * *

[1] Kontraktsprosten Nils Edlund, Ådals-Liden; se Bilaga XVII, sid. 180.

Hvad svensken högmodas öfver är nästan alltid blott öfver *sig själf*. Till och med släkthögfärden är i Sverige — om än befintlig — snarast sällsyntare än hos andra folk. Och att vara stolt öfver sitt *yrke* — något som spelat en så oerhördt betydelsefull roll t. ex. i Tysklands och Englands historia — det är i Sverige så godt som okändt.

Svensken högmodas ej heller öfver hvad han *uträttar*, — det ser han ofta på med kritiska blickar. Han högmodas blott öfver hvad han *är*, — d. v. s. öfver de rent personliga gåfvor och fallenheter, fysiska eller psykiska, som han fått — till skänks.

* * *

Det egendomliga är nu, att lika stor öfversittare svensken alltför ofta är i det dagliga umgänget, lika human är han i regeln såsom förman och annars i *arbetet*.

Detta spelar en stor roll särskildt i våra sociala förhållanden. Många svenskar, som i teorien äro de bittraste motståndare till socialismen, äro i praktiken de bästa arbetsgifvare och husbönder.

Såsom så ofta annars, är förhållandet äfven här ej sällan motsatt i fråga om *dansken*. I Skåne uppträdde de danska arbetsgifvarna såsom mycket »liberala» och demokratiska, folkliga och gemytliga. Men länge dröjde det ej, förrän de skånska arbetarna bra mycket hellre än hos dessa »liberala» danskar tjänade hos någon förnäm och högdragen och konservativ svensk.

* * *

En sorglig sida af det svenska folklynnet är den så allmänneligen framträdande *råheten*. Vi ha redan i det föregående erinrat om, att denna sannolikt kan föras tillbaka till flydda tiders långvariga krig samt till det utbredda brännvinsmissbruket under 1800-talets förra del. Men säkerligen medverkar också den allmänna bristen på andliga intressen. Äfven

här skulle en lefvande nationalkänsla — genom sin ideella innebörd — varit en hälsosam motvikt.

En bidragande orsak till råheten är också svårigheten i vårt land, med dess outvecklade näringslif, att i något så när tidig ålder vinna en betryggad ställning. Har man ett *mål* i sikte, som man inom rimlig tid kan hoppas vinna, då ålägger man sig lättare självtukt.

Men förtjänsten erkännes och honoreras alltid *för sent* i Sverige, — äfven i fråga om kroppsarbetet.

* * *

En af våra meddelare skrifver till oss följande tänkvärda ord:[1]

»Som hufvudsvar på Eder fråga angående orsaken till emigrationsföreteelsen vill jag fästa uppmärksamheten vid det svenska folklynnets egendomliga art, sådan denna är betingad af Sveriges naturförhållanden, hvilkas inverkan varit så mycket djupare som de ända sedan förhistoriska tider fått prägla den svenska folksjälen. De starka och långvariga motsatserna mellan ljus och mörker, mellan ständig sommardag och en vinternatt som ej ville taga slut — i ödslig ensamhet, som saknade väg mellan människa och medmänniska — ha hindrat lifvet att flyta fram i en harmonisk ström med vågryggar och vågdalar i jämn, oafbruten följd, med arbete och hvila i snabb, rytmisk växling. Annars skulle dagens arbete bjudit samma vederkvickelse som nattens hvila. Hos oss har arbetet ej kunnat sammanfalla med det dagliga behofvet af vederkvickelse. Harmonien är sliten sönder: aldrig lagom, alltid för mycket af det ena eller af det andra, öfveransträngning eller dvala. Öfvermåttet af tvungen sysslolöshet slappade musklerna, och så blef arbetet ett »nödvändigt *ondt*». Arbetsskygghet blef följden, så mycket mer som arbetet själft gaf mager lön. Kunde vi ej — trots aktningsvärda försök — liksom björnen sofva bort den långa vinternatten, så kunde vi *drömma* bort den, och vi blefvo ett folk af drömmare, lyriker, som drömde det stora äfventyret med all dess härlighet — blott skulle detta icke kosta lefnadslångt, plikttroget arbete (det vore då intet äfventyr längre!), bäst, om det kunde fångas genom magiska konster (vunnes det genom en blåkullafärd, ryggade man icke för häxbålet), men *skulle* där arbete till, då borde detta vara en jättekamp — i värsta fall på tre dagar — i hvilken

[1] Kyrkoherden F. Hallgren i Kverrestad, i bref den 8 augusti 1908; se Bilaga XVII, sid. 155.

man samlade hela sin kraft till en öfvermänsklig ansträngning, om möjligt med hela världen till åskådare, för att sedan få sola sig i glansen af sin ära eller gå under vid en applådstorm.

Svenskarne äro därför ett ridderligt folk med smak för ett aristokratiskt lif: en förnäm sysslolöshet, afbruten af ett och annat tornerspel.

I hvilka gestaltningar detta skaplynne skulle utforma sig, berodde naturligtvis under olika tidsförhållanden på dessas särskilda boskaffenhet. Det har beredt sig aflopp i släktfejderna, i folkvandringarna, i vikingatågen, i de krig som fylla våra häfder — och nu, sedan krigslarmet ej längre sätter fantasien i rörelse, i Amerikafärderna, i »Gottes Segen bei Cohn» eller hos danska klasslotteriet, i terminsaffärerna, aktiejobberiet, »olympiska spelen», anarkistattentaten, socialismen och Ellen Keys »tredje rike», ja, när ej annat finnes att tillgå, i brännvinsruset. Grenarne äro många, men roten är en. Och emedan allt detta är ett utslag af naturinstinkten, af den dunkla driften, blir det genomglödgadt af en innerlighetens lidelse och omstråladt af inbillningens bedårande färgprakt. Så blir svensken bergtagen af sina egna drömsyner, de äro uppenbarelser af den naturreligion, som han ännu icke öfvervunnit, utan som i stället öfvervinner honom. Däraf den religiösa naiviteten, hänförelsen eller fanatismen — allt efter omständigheterna — i socialdemokratens och anarkistens framtidstro lika väl som i Bellmans Backuskult.»

Vi tro, att författaren till ofvanstående i hufvudsak har rätt. Det kanske gäller Norrland ännu mer än Sydsverige, men det kan nog tillämpas på båda.

Svenskarna i Amerika.

Om orsakerna till utvandringen är icke meningen att här ingå i någon fullständig utredning. Det torde redan länge sedan vara allmänt erkändt, att dessa i första rummet återfinnas på det ekonomiska området. Men detta hindrar icke, att *bidragande* orsaker kunna träffas inom många andra områden och däribland äfven inom folklynnet. Detta är det, som här är vår uppgift att söka finna.

Under denna afdelning skola vi söka i någon mån utröna dels det svenska folklynnets betydelse för utvandringsfrågan, dels våra emigranters förhållande till det gamla hemlandet, sedan de väl blifvit medborgare i det stora Amerika.

I främsta rummet är då att erinra om vårt folks äfventyrsälskande sinne och dess inneboende, sedan årtusenden tillbaka konstaterade håg att få *se* så mycket som möjligt af världen; nästan hvarje svensk leker det i hågen att om möjligt få besöka främmande länder, — ju aflägsnare desto bättre. Men detta förhållande är så många gånger behandladt, att det är obehöfligt att här uppehålla sig vid detsamma. Vi erinra blott om, att det står i ett visst samband också med svenskens utpräglade håg att få röra sig under *stora* förhållanden. Det är som om först *då* svenskens fulla kraft och duglighet kallades i dagen.

I detta förhållande ha vi det starkaste hindret mot en återinvandring från Amerika i någon större skala. Den svensk, som en gång vant sig vid de gigantiska proportionerna i Amerika, skall i regeln vantrifvas, när han återfinner våra små villkor. Detta bekräftas också tillräckligt af den dagliga erfarenheten.

* *
*

Hvad vi härnäst tro oss böra framhålla är följande.

Vi ha i det föregående många gånger erinrat om svenskens egendomliga oförmåga att klart och rättvist bedöma hvad han har närmast framför sig; detta underskattar han lika regelbundet som han öfverskattar och ser i ett förklaradt ljus allt som ligger på afstånd. Sin djupaste grund har detta förhållande däri, att svensken har fantasien utvecklad på reflexionens bekostnad.

En följd häraf är, att svensken gärna är *missnöjd* med allt som är hans eget. Svensken är missnöjd med sitt hem och de sina, med sitt yrke och sitt arbete, med sitt land och folk. På allt här hemma ställer han de orimligaste fordringar. Kommen till Amerika och väl rotfast där, blir han en annan människa. Då blir han anspråkslös och förnuftig och erkänner, att han har skyldigheter också, ej endast rättigheter att kräfva.

Detta allmänna, delvis rent oresonliga *missnöje* i Sverige är naturligtvis en mycket fruktbar jordmån för utvandringen.

Det bör dock erkännas, att i vissa fall verkligen reala skäl föreligga för detta missnöje, — för den så utbredda *vantrefnaden* i vårt land. Detta sammanhänger — andra orsaker *här* oafsedt — också med vissa sidor af folklynnet.

Vi ha i det föregående sökt ådagalägga förevaron hos vårt folk af en egendomlig *brist på intresse för det rent mänskliga*, en afgjord liknöjdhet för beröring med människor — där den ej skapar det slags känsla af ytligt »nöje», som svensken värderar så oskäligt högt. Vi tro, att häruti ligger en god del af förklaringen till den allmänna »vantrefnaden» i Sverige.

Ofvanstående egendomliga drag göra sig icke så mycket

gällande, där människor mötas i sitt dagliga *arbete*, — arbetsgifvaren mot arbetaren, förmannen mot den underordnade, o. s. v. *Här* träda svenskens utpräglade rättskänsla, humanitet och lyckliga organisationsförmåga i dagen och mildra stötestenarna, ja skapa ett tillstånd, som i det hela måste sägas vara ljusare än kanske hos de flesta andra folk.

Det är däremot vid beröringen *utom* arbetet, i det dagliga umgänget, när man står helt enkelt *människa mot människa*, som de ofvannämnda bristerna träda så afgjordt fram.

Här är det som den allmänna liknöjdheten för det rent mänskliga försvårar umgänget icke blott för den enskilde gentemot den enskilde utan äfven för den ena samhällsklassen mot den andra. Det är denna liknöjdhet, som skapar klyftan mellan folkets olika lager och låter *klass-skillnaden* i det dagliga lifvet kännas långt mera utpräglad än som egentligen ligger i samhällsinrättningarna såsom sådana.

Och detta förhållande skärpes i utomordentlig grad genom vårt folks allenastående brist på nationell instinkt. I andra land ha alla samhällsklasser åtminstone *ett* gemensamt: fäderneslandet. I vårt land måste vi undvara äfven denna oändligt gifvande källa till skapande af samhällelig solidaritet och förbrödring.

I ofvanstående tro vi skulden ligga därtill, att bitterheten mellan olika samhällsklasser nått hos oss en vida större höjd än som blir förklarligt, om man fäster sig endast vid organisationen af det svenska *samhället*.

* * *

»Ståndsskillnaden är icke så afskaffad i Amerika som man tror hemma i Sverige. Om också millionären och arbetaren båda tituleras »mister», och det icke synes ingå i amerikansk höflighetsform att lyfta på mössan män emellan, så är nog detta, tyckes det mig, mycket af sken, som kan förvilla och blända en nykommen svensk immigrant och som i realiteten betyder litet nog. Ett besök i de Fyrahundrades sommar-

stad, Newport, skingrar alla illusioner, att klyftan mellan fattig och rik är fylld i Amerika.» — Så skref nyligen en korrespondent från Amerika till en svensk tidning.

Om någons uppfattning här är »förvillad», så är det just korrespondentens. Just det som han betraktar såsom sken och bländverk är det, som här är det reala i saken. Ingen förnuftig människa begär, att ståndsskillnaden skall vara upphäfd i *den* meningen, att millionären och den fattige skola umgås med hvarandra såsom närmare, förtroliga vänner. Det skulle *ingendera* af dem ha någon trefnad af. Nej, det väsentliga är just det tillstånd, som här ofvan betecknas med orden »båda kallas mister, och det ingår icke i amerikansk höflighetsform att lyfta på mössan män emellan». Detta tillstånd skulle kunna beskrifvas långt utförligare, men hufvudsaken är, att *i Amerika den personliga beröringen folk emellan äger rum under sådana former, att i det ögonblicket alla framträda såsom jämställda.* Det skall vara svensk brist på psykologi att i sådant skåda endast sken och bländverk.

* *
*

Vi skulle vinna en oändlig fördel gentemot Amerika, om vi äfven hos oss, som hos andra folk, kunde åstadkomma ett *gemensamt tilltalsord*, som kunde användas lika af hög och låg, och om vi kunde lägga bort något af det öfversitteri å ena sidan, det underdåniga kryperi å den andra, som vanställa *våra* umgängesformer och göra klass-skillnaden i det dagliga lifvet plågsammare hos oss än bland folk, som ej i minsta mån nått samma höga ståndpunkt som vi i fråga om »likhet inför lagen».

Människan lefver nu en gång för alla icke allenast af bröd, icke allenast af hvad man i inskränkt mening kallar verkligheter. Just *formen* för umgänget människor emellan är af en utomordentlig betydelse för känslan af personlig trefnad. Och denna *form* är i vårt land så stel, tillkonstlad och onaturlig som gärna vara kan — i all synnerhet vid den dag-

liga beröringen mellan olika samhällsklasser eller mellan öfverordnade och underordnade och mellan äldre och yngre.

Under de första tiderna af vår utvandring kommo flertalet af våra svenska emigranter till Amerika utan någon verklig föreställning om att de ägde ett fädernesland. Sverige var för dem ett tomt ord. Nu för tiden utgöres en mycket stor del af våra emigranter af personer, som hata och förakta sitt fädernesland.

Och i Amerika skulle de sedan bli »patrioter»! Det är af ganska mycken vikt att söka komma underfund med, huru härmed förhåller sig.

* * *

Det första faktum, som nästan enstämmigt berättas af våra meddelare, är att »hemlängtan» är mycket vanlig hos våra svensk-amerikanare, åtminstone under den första tiden.

Tvifvelsutan fanns större anledning till hemlängtan förr än nu. Under de första tiderna kom den svenske emigranten ofta till trakter, där endast funnos få svenskar, kanske inga. Okunnig i engelska som han var, måste han då i veckor, kanske månader känna sig nästan såsom ett »umælende best». Det är naturligt, att under sådana förhållanden längtan hem skulle få mycket lätt att göra sig gällande.

Så småningom har detta nog blifvit åtskilligt annorlunda. Numera finnas bortåt 2 millioner svenskar i Amerika; den nykomne hamnar i regeln hos släktingar eller bekanta; sällan skall det väl inträffa, att han på orten ej träffar åtminstone landsmän. Därtill är den nutida emigranten ej så hjälplös som den tidigare; han har mera skolunderbyggnad, har troligen sett mera af världen, har slitit vida mindre ondt under resan, har kanske redan lärt sig litet engelska och är, slutligen, oftast mycket mera stadd vid kassa än hvad förhållandet vari äldre

tider. Våra erhållna upplysningar gå alla i den riktningen, att den ekonomiska situationen bland de nutida emigranterna är oväntadt god. Riktigt fattigt folk utvandrade ofta förr, i synnerhet under nödåren på 1860-talet, men nu mera sällan.

Alltså är sannolikt hemlängtan något mera sällsynt nu än förr, till och med hos de nykomne; men detta hindrar icke, att den fortfarande torde vara rätt vanlig. Hemkänslan är människan medfödd.

Hvad nu svensk-amerikanaren längtar efter är nog icke Sverige. Det är efter *hemsocknen*, eller kanske ännu närmare: en viss stuga vid en liten sjö i hemsocknen. Han längtar vidare efter sina släktingar och vänner och bekanta. Allt detta är mycket mänskligt och vackert, men det är ännu icke — patriotism. Det är medvetandet att vara *svensk* som fattas.

* * *

Bland egenheterna i det amerikanska samhället är, att den allmänna opinionen fordrar, att de invandrande européerna skola vara patrioter, — icke blott gentemot sitt nya fädernesland, det säger sig själft, utan äfven mot sitt gamla. Förmodligen resonerar man som så, att det förra, oundgängliga slaget af patriotism blott skall draga nytta af det senare slaget. Och sannolikt är detta rätt resoneradt.

I Amerika är det således fint att hålla på sitt gamla fädernesland, vara stolt öfver dess historia och fira dess minnen. Och svensken, lydig i allt, böjer sig också för denna fordran. Han, som hemma i Sverige ej hade någon vidare kunskap om våra »store män» eller också föraktade allt dylikt, han börjar nu också att skryta med Gustaf Adolf och Linné och fira John Ericssons minnesdag.

Ty det egendomliga med patriotismen i Amerika är, att den ej är det som vi i Europa nu i hundra år kallat nationalkänsla, eller den instinktiva fordran hos ett folk att i allt få »vara sig själf». Detta vore ju också omöjligt i Amerika, där

någon gemensam nationalitet ännu ej uppstått; den håller just på att skapas.

Patriotismen i Amerika är i stället förvånande lik hvad vi i det föregående kallat den *gamla* patriotismen, alltså: nationalstoltheten. Det gäller i första rummet att vara riktigt *stolt* öfver de stora minnena och så mycket som möjligt idealisera dessa. Och, egendomligt nog, är det också här — alldeles som hos oss — de stora männens *privatdygder* som man i synnerhet skall stoltsera med. Hvem känner ej amerikanarnas pjåsk med Washingtons »sanningskärlek» och alla de andra söndagsskoledygderna!

Emellertid: i Amerika blir svensken således patriot, och till och med på visst sätt svensk patriot. Då uppstår frågan: hvad värde har detta faktum för *vårt* land?

* * *

Vilja vi göra oss reda för svensk-amerikanarnas förhållande till Sverige, så ha vi först att erkänna, att de visa en mången gång rörande omtanke och offervillighet för kvarlämnade anhöriga i »det gamla landet». Detta är allmänt kändt, och naturligtvis i hög grad erkännansvärdt, äfven om nog också bland svensk-amerikanarna finnas många sådana, som prästen i »Peer Gynt» nämner i liktalet öfver den gamla bonden:

»Tre velstandsherrer i den nye verden
har glemt sin norske far og skolefærden.»

Det rikliga understödet till de hemmavarande, där det nu gifves, är framgånget af tacksamhetskänsla och släktkänsla och kanske andra vackra känslor, men det har i och för sig intet med svenskheten att beställa. Tvärtom veta vi, att det ej alls är ovanligt, att gåfvan *beledsagas* just af föraktfulla uttalanden om Sverige. Det är en så passande anledning att gifva detta förakt ett riktigt kraftigt uttryck!

* * *

Därnäst ha vi att erkänna, att efter 1902 års missväxt i Norrland våra landsmän i Amerika visade ett deltagande, som må kallas storartadt.

Det hjärtelag, som svensk-amerikanarna vid detta tillfälle lade i dagen, är det kraftigaste vittnesbördet hittills att, trots allt, en viss känsla af de gångna årtusendenas gemensamhet dock slumrar därborta, om den än just ej får komma fram i hvardagslag.

* * *

I själfva verket är det nog bland svenskarna i Amerika så som bland svenskarna i Sverige. I nödens stund *vaknar* nog i viss mån känslan af samhörighet, fastän den annars ligger så djupt inslumrad. Vi äro öfvertygade om, att en stor del af våra värnpliktsvägrare här hemma skulle, om det verkligen blefve allvar, slåss som lejon för Sveriges försvar.

Men så glädjande detta än är att tänka, så hindrar det icke att, så som dagen nu är, så får Sverige nog i regeln undvara den sympati och den kärlek det *borde* kunna påräkna, icke blott af svenskarna i Sverige utan ock af svenskarna i Amerika.

* * *

I Emigrationsutredningens Bilaga VII äro publicerade mer än ett hundratal bref från landsmän i Amerika, i hvilka dessa, på Emigrationsutredningens begäran, redogjort för sina lefnadsöden både i Sverige och i Amerika och uttalat sig angående de orsaker, som föranledt dem att söka sig ett nytt fädernesland. En stor del af dessa skrifvelser äro i hög grad märkliga, och deras värde för Emigrationsutredningen kan ej nog högt uppskattas. Men när man velat i flertalet af dessa bref finna en ännu fortlefvande kärlek till det gamla hemlandet, så måste vi för vår del bekänna, att detta är oss obegripligt. En och annan gång möter man visserligen uttryck

— stundom vackra nog — för en dylik känsla. Men det *allmänna* intrycket måste dock blifva, att bland våra landsmän i Amerika ringaktning och underskattande är den vanligaste sinnesstämning man har gentemot det gamla fäderneslandet.

I många af dessa bref framträder föraktet för allt svenskt ohöljdt.

* * *

Ett studium af den svensk-amerikanska tidningspressen gifver samma grundintryck som ofvannämnda skrifvelser, eller kanske snarare ett ännu mindre hugneligt sådant. Flere af de i Amerika utgifna svenska tidningarna äro rent *svenskfientliga* och försumma intet tillfälle att framställa förhållandena i Sverige i en ogynnsam dager, — ofta med en uppenbar brist på sakkunskap eller en påtaglig direkt afsikt att vilseleda. Hvad orsaken är till denna besynnerliga företeelse, är svårt att förstå. På så långt afstånd kan ju det föraktade Sverige ej längre göra någon skada. Men tyvärr har man många gånger kunnat konstatera hos svenskar ett *ingrodt hat* till det egna fäderneslandet; detta hat tyckes hos somliga individer icke kunna mildras ens af afståndet och åren.

Men äfven om vi frånse tidningarna af nu omhandlade slag, möter man i regeln i den svensk-amerikanska pressen föga sympati i dess framställning af svenska förhållanden. Regeln är ringaktning, — understundom vållad af påtaglig okunnighet, understundom af en fullkomligt orättvis jämförelse mellan förhållandena i Sverige och i Amerika.

Det bästa beviset på, att man verkligen älskar en person, är att man söker så långt som möjligt *förklara* för sig de orsaker, som må hafva ledt till, att ej allt hos honom är så som man skulle önska. Ginge man så till väga i fråga om Sverige, så skulle man dock *förstå*, att Sverige ej *kan* erbjuda samma ekonomiska förmåner som jordklotets i ekonomiskt hänseende rikast gynnade land, *världsdelen* Amerika. Man skulle likaledes *förstå*, att ett litet, af stormakter om-

gifvet land, såsom Sverige, *måste* underkasta sig större uppoffringar för sitt försvarsväsen, än ett land som Amerika, som knappt har någon i hela världen att frukta. Man skulle också förstå, att ett folk med tusenårig kultur ej *kan* i ett ögonblick genomföra en sådan demokratisering af sina samhälls inrättningar, som faller sig så naturlig för ett folk som började sin tillvaro i går. Allt detta skulle man förstå, och — utan att fördölja hvad som i Sverige vore att önska annorlunda — skulle man tala därom *i en helt annan ton* än man nu gör.

Om man nämligen verkligen hyste någon kärlek till det gamla landet. Men detta ha vi mycket svårt att tro, att man verkligen gör.

* * *

Hvad skola vi härnäst säga om den oändliga *skada*, som svenskarna i Amerika tillfogat vårt folk genom sitt i årtionden drifna arbete *att utbreda ringaktningen för Sverige också bland Sveriges eget folk?* Klen var den svenska fosterlandskänslan förut, men millionerna af Amerikabref ha väl dödat det mesta äfven af det lilla som fanns. Och icke nog härmed: de ha inom de vidsträcktaste lager af vårt folk inplantat ett verkligt hat till fosterlandet. I detta hänseende tro vi, att icke ens ungsocialisterna gjort vårt folk så mycket ondt som våra »patriotiska» landsmän i Förenta Staterna.

* * *

I jämförelse härmed blir det en ringa sak — fastän äfven den bedröflig i och för sig — att det är svensk-amerikanarna som numera drifva den egentliga *emigrantvärfningen* i Sverige, — mången gång af de krassaste motiv.

* * *

Vid sidan af allt detta tyckes det oss vara af föga vikt, att en del svensk-amerikanare ännu hysa en viss sentimental känsla för den gamla hembygden, — en känsla, som kan vara mycket behaglig för dem själfva men näppeligen blir till något större gagn för Sverige.

Den resulterar icke ens uti att man försöker uppehålla någon egentlig *kulturförbindelse* med det forna hemlandet, — hvars språk man dock ännu mestadels förstår. Det påstås, att svenska bokförläggare vid sina företag alltid fästa ett betydande afseende vid de 400,000 svenskarna i Finland, som utgöra ett högt skattadt stöd för den svenska litteraturen. Men vid de *fem gånger talrikare* svenskarna i Amerika finnes ingen svensk bokförläggare, som fäster det ringaste afseende. En hvar af dem vet, att därifrån har han intet att förvänta.

Under sådana förhållanden synes det oss underligt, att man talar om en »svensk kultur» i Amerika. I hvilket afseende är den svensk?

Med ofvanstående ha vi sökt gifva ett uttryck för den uppfattning, hvartill vi för vår del — på afstånd — trott oss böra stanna. Sedan detta var skrifvet, ha vi i en svensk tidning — Sydsvenska Dagbladet Snällposten i Malmö — funnit en artikelserie af en *svensk-amerikanare*, alltså af en man som haft tillfälle att på ort och ställe studera förhållandena, — en framställning, som synts oss i hög grad anmärkningsvärd och som i allt väsentligt synes oss bekräfta hvad vi här i Sverige kunna ana. Författaren är bergsingeniör *A. G. Witting* i Chicago, och artikelserien publicerades i den angifna tidningen i juni 1910. Vi återgifva här nedan de delar af hans framställning, som synas oss beröra här afhandlade ämne. Deras lydelse är följande:

»När någon frågar mig, huru det egentligen kommer sig, att svensk-amerikanarna äro så ifriga att få ut alla sina bekanta och så sällan återvända till Sverige för att stanna, svarar jag obetingadt: 'Två äro anledningarna därtill, bristen på svensksinne och okunnighet om svenska förhållanden. Dessa äro de väsentliga orsakerna, alla andra kunna härledas till endera af dessa.'

Bristen på svenskkänsla, på kärlek till fäderneslandet, på den patriotism, som en gång lyfte Sverige så högt, på den samhörighetskänsla, som kunde underordna de enskilda intressena under de allmänna, huru i ögonen fallande är den icke där hemma! Den gamla munkskriften i Riddarholmskyrkan om Sveriges olyckors sex anledningar, 'egennytta, lömskt hat, förakt för lagarna,' och allra mest 'liknöjdhet för allmänt väl, kortsynt benägenhet för främlingar, envis afund mot landsmän', skrefs af en siare, som klarare än någon annan såg fram mot det tjugonde seklet.

Det är väl icke så underligt då, om denna brist bland landsmännen här ute i Amerika är nästan allmän. Och hvilken paradox! De vanligaste orsakerna därtill äro just de egenskaper, hvilka man skulle minst förmoda kunna sådant åstadkomma — lagvördnad och pliktkänsla. Den har uppstått ur en sorglig begreppsförvirring, uttryckt i en på den menlöse synnerligen öfvertygande och lockande fras: 'Svea är modern, men Columbia (Amerika) bruden', såsom hvars eko ur barndomsminnena återklingar bibelspråket: 'Du skall öfvergifva fader och moder —.' Den riktiga formuleringen af frasen hade ju varit: 'Svea är modern, men *Columbia matmodern*.' Då hade aldrig hos någon kunnat uppstå någon pliktstrid. Att öfvergifva föräldrar för brud eller brudgum är kristlig lag; men att öfvergifva moder för matmoder!

Och den svenska emigranten, som tycks hafva en åtminstone latent känsla af vördnad för lag och allmän ordning, hvilken snart utvecklas till en af hans mera framträdande egenskaper, får denna och liknande fraser så ofta tutade i sina öron, att han snart börjar tro det verkligen vara sin plikt att öfverträffa de infödde i tillgifvenhet för eller åtminstone i uttryck af tillgifvenhet för bruden'; och för att förbättra effekten förnekar han modern.

Det är icke så mycket enfald eller saknad af fosterlandskärlek utan snarare laglydnad, som gör den svenske emigranten till svensk-Amerikan (med mycket litet s och mycket stort A) — samma anledning, som — i förbigående sagdt — reflektionslöst i de flesta fall drifver honom, när han utfått medborgarpapper, till det republikanska partiet, ty han är ju här i en republik. Hade Förenta staterna i stället officiellt kallats en demokrati, hade han troligtvis blifvit demokrat.

Detta kritiklösa accepterande af färdigsatta värden, vare sig de äro falska eller ej, detta öfverväldigande intryck af ett slagord är ju betecknande för hvarje person med kulturbrist oafsedt nationaliteten, men tycks hafva ett olycksdigrare inflytande på svensken, trots det han väl i genomsnitt står intellektuellt högt jämförd med andra emigranter — han har från barnsben lärts liknöjdhet för allt svenskt. I och för sig skulle sådant betyda mindre, ty hur blossar ej ofta den allra innerst i alla sinnen liggande gnistan af kärlek till fäderneslandet upp i främmande land! Spontant visar den en glimt hos alla, när de t. ex. oförmodadt höra sitt modersmål; men hos den bildade alstras oupphörligen tankar och jämförelser, hvilka komma den att flamma upp och lysa starkt.

Hos den obildade får den ingen näring inifrån och glömmes bort för alla de nya irrblossen rundt omkring.

Huru många bref från svenska män såväl som kvinnor resa icke dagligen hemåt, från dem, som verkligen lyckats här ute, från dem, som ännu ha sina orealiserade förhoppningar kvar och verkligen tro eller lyckas inbilla sig, att luftslotten äro af trä och sten — åtminstone när de skrifva — eller som genom långvarigt vistande härute blifvit så vanda vid att använda endast superlativer, att de ej förstå annat, än att man i Sverige också genast afdiskonterar 90 proc. af prålet som ren lögn! Huru många sådana bref komma icke från dem, som förolyckats men af stolthet ej vilja erkänna det och som, rädda att verkligheten skall trots allt skina igenom mellan raderna, breda på den vackraste rosafärg! Den som ej läst Hilma A. Strandbergs 'I Nya Världen' bör ofördröjligen läsa den; den är ingen skönmålning den boken och ingen öfverdrift i andra riktningen heller, endast den rena osminkade sanningen.

Äfven de, som se förhållandena just sådana de i själfva verket äro — ett träget, utslitande arbete, hvars lön endast får njutas af den som lärt sig, att nöjet och njutningen egentligen ej alls höra med i lifsordningen, af den som lärt sig, att arbetets hufvudsakliga lön är samvetets belåtenhet med väl förrättadt arbete — äfven dessa skrifva, fastän mot sin afsikt, ofta bref, som locka till utvandring. Hvarför? Jo, de hafva glömt hurudana förhållandena äro där hemma, hafva förlorat kontakten med fosterlandet. Deras okunnighet om Sverige är nästan fullkomlig; och hvad värre är, de inse det icke. Att Sverige utvecklat sig år för år i fullt ut samma proportion som andra länder, besinna de ej — sådant landet var, när de sist sågo det, sådant står det alltjämt oföränderligt för deras fantasi. Skämtet om onkeln, som efter femton år erinrade sig sin familj och sände leksaker och barnkläder till sina fullvuxna syskonbarn illustrerar tyvärr en djup sanning.

Denna okunnighet är förskräckande allmän. Visserligen lära 98 proc. till Amerika anlända svenskar vara arbetare, 1½ proc. brottslingar och endast ½ proc. bildade — detta enligt minister Lagercrantz — men äfven inom denna stackars halfva proc. hafva så många på detta lifvets oroliga haf slitits loss från sina landfästen och blifvit amerikaniserade — icke svensk-amerikaniserade likväl. Hafva de hemmavarande släktingarna gjort allt de kunnat för att bibehålla sambandet?

Den direkta svenskfientligheten innerst inne hos så många värda landsmän — herrar Swanson, Nelson, Pederson m. fl. som omotiveradt ändrat sina namn Svensson, Nilsson etc. — hvilka haft materiell framgång och därigenom i detta land, där dollarn, och den allena, öppnar alla dörrar, lyckats vinna insteg i de kretsar, dit de kulturellt ej höra, och som, bara någon vill lyssna, genast äro färdiga att höja Amerika och allt amerikanskt till skyarna, samtidigt rifvande ned och förklenande Sverige, den fiendskapen är kanske ej så farlig som denna okunnighet om svenska förhållanden, denna liknöjdhet för svenska intressen, denna brist på svensksinne, hvilken så ofta möter. Ty mot

de lönliga ovännerna, på hvilkas hugg bakifrån man icke är beredd, har man intet försvar — och här om någonsin gälla allmänt orden: 'Den som ej är med mig, är emot mig.'

Jag vet, att de flesta landsmän, som en kortare tid vistats härute i Amerika för att studera sina stamförvanter och deras förhållanden, skola opponera sig mot mina påståenden. Huru många vackra fosterländska tal ha de ej lyssnat till, huru många mindre praktfullt klingande, men därigenom blott mera öfvertygande, personliga bedyranden ha de ej mottagit! Men hvad är fras annat än fras!

Gå till dessa svensk-amerikanare i hvardagslag, sök att skåda in i deras själar, när de intet ana, lyssna till dem, när de tro sig obemärkta eller bland liktänkande och samställda — då blir nog intrycket ganska annorlunda. Den som var härute 1905, kunde ej undgå att se och göra jämförelser. Norska studentsångare gåfvo den sommaren två konserter i Chicago. På den senare, vid midsommartid, lär stämningen, som under densamma rådde, allt för svagt angifvas med ordet entusiasm. Den känsloexcess, som genomglödgade alla och reducerade programmet nära nog till allenast 'Ja, vi elsker' i oändlighet, var en sann hjärtevärmes sprängande af alldaglighetens skorpa: och som en geyser sprutade de öfverhettade känslorna till en svindlande höjd. Ett par veckor senare voro svenska sångföreningar rundt om i Amerika samlade här i Chicago till en stor sångarfest. Hvilket utmärkt, hvilket naturligt tillfälle att lätta hjärtan och låta deras strängar dallra fritt! Men hur var det? Ett program, som var kemiskt fritt från hvarje fosterländsk surdeg, men ganska rikt på norska nummer, en städad och oberörd åhörarskara! Festen inleddes med diverse hälsningstal — på engelska — hvarefter stående och unisont sjöngs 'Amerika'. När sedan programmet var genomgånget, framträdde ordföranden och uppmanade publiken att stående sjunga — hvad tror ni väl? — Jo, 'The starspangled banner'! Min harm är mig nästan ännu i dag öfvermäktig. Svensk-amerikanarnas kärlek för fosterbygden, för Sverige, som just då i samma stund måhända drog till strids. den visade sig sådan den verkligen är. Och inga fraser eller festtal kunna bortförklara detta.

Jämförd därmed blir, hvad som hände, eller rättare hvad som icke hände den 6:te juni 1909, en bagatell. Danskarna firade sextionde årsdagen af sin 'grundlov' med stor högtidlighet, man ur huse. Att svenskarna kunnat och bort celebrera en sekularfest af samma anledning, därom hade icke ens de svensk-amerikanska tidningarna något att förtälja.

En parentes måste jag här inskjuta. Ingenting skulle varit mig mera motbjudande än om detta af någon lästes som ett anfall på de landsmän, hvilka gjort ett besök härute, eller som ett förklenande af deras arbete och iakttagelser. Hvad deras arbete angår, menar jag, att ju flera hvilka komma hitöfver till Amerika för att söka stärka banden, hvilka komma icke för några privat- eller partiintressens skull eller för att tigga pengar (och så lägga hyende under kardinallasten — skrytsamheten —), utan som svenskar för att påminna

sina här bosatta landsmän om deras härkomst och samhörighet, desto bättre är det. Och beträffande deras rön och iakttagelser och de föreställningar, hvilka de här förvärfva, erkänner jag deras riktighet; jag söker hvarken förringa deras värde eller bestrida deras sanningsenlighet — i de flesta fall. Men jag vill fullständiga dem. Bland andra knep, som förekomma här i Amerika, är sedelförfalskning genom klyfvande af tvenne sedlar af olika valör och hopklistrande af halfvorna växelvis. Beskådar mottagaren endast den framvisade sidan, kan han bli illa lurad, fastän den sidan är fullkomligt äkta. Frånsidan måste också beaktas — och det rätta värdet blir ju mediet af de båda valörerna. Så gäller det också i lifvet att granska förhållanden och meningar från alla håll och synpunkter, innan en slutgiltig värdering kan gifvas. De, som endast en kortare tid vistats härute på besök för att studera landsmännen, ha ofta sett mycket och förvånande riktigt uppfattat säregenheterna, men naturligtvis mest yttre förhållanden och företeelser. Af det bakom dem befintliga tanke- och känslolifvet kunna de knappast veta mer, än hvad som berättats dem eller hvad de händelsevis skymtat. Mycket som de trott sig hafva sett är blott en fata morgana. Men de hafva ej haft tid att närmare undersöka det och därför varit ur stånd att gifva det dess rätta förklaring. Den skenbart oriktiga förklaringen kan därför aldrig med rätta räknas emot dem, men ett fullständigande är säkerligen äfven af dem önskvärdt. Särskildt i detta fall, som jag här upptagit till behandling, ger frånsidan en helt annan valör.

Så står jag ock vid mitt påstående, att svenskheten hos svensk-amerikanarna finnes ej mera, intet äkta, i hjärtat bosatt svensksinne, ingen verklig kärlek till fädernas land, ingen känsla af solidaritet med dess intressen. Men jag är förvissad därom, att i de flesta fall den icke är död, endast sofver. Blås upp denna halfslocknande gnista till låga, ryck bort denna okunnighet om Sverige och ni har undanskaffat en af de måhända minst uppenbara, men ändock en bland de kraftigaste anledningarna till emigrationen.

De medel, som osöktast erbjuda sig härför, skola kanske kännas betungande och för många törhända i högre grad så än resultatet rättfärdigar. Dock är det icke på nuet jag tänker. När det tillfälliga, abnorma förhållandet som nu råder försvunnit, måste det vackra fältropet: 'Sverige åt svenskarna' utbytas mot det ännu stoltare klingande: '*Svenskarna åt Sverige!*' Ty de behöfvas — de flesta af dem — där hemma, icke minst de, som utvandrat till Amerika, som lärt så mycket här ute, där lifvet tett sig för dem mera skrämmande på grund af de främmande omgifningarna. Äfven om de ej skördat guld, och de äro nog ett fåtal, som materiellt lyckas, hafva de dock ansikte mot ansikte med lifvets allvar och nödtvång lärt sig att stå för sig själfva och lita endast på sin egen kraft, lärt sig sparsamhet, arbetsintensitet, värdet af ärlighet och heder, lärt sig, att plikt och skyldighet mot andra betyda mer i lifvet än ens eget nöje och välbehag. Dessa män och kvinnor behöfver Sverige.

Först måste ni därhemma bereda möjlighet och rum för dem, men samtidigt förbereda dem på det kallande ropet. att när det ljuder, deras öron må

höra och lystra, genom att skingra den okunnighet om Sverige, dess intressen och sträfvanden, som nu öfverskuggar dem, och väcka till lif den slocknande glöden af svensksinne och fosterlandskärlek.

Endast ett medel finnes — ordet.

Amerika har liknats vid en smältdegel, ur hvilken af de mest olikartade råämnen en homogen produkt erhålles; och säkert är, att den andra generationen vanligtvis blifvit helt och hållet amerikaniserad, ja, till och med förlorat sin nationalitets säregna fysiska kännemärken och kunskapen om sina fäders språk. Men med utvandrarna lyckas denna omdaningsprocess sällan. Äfven de som i allt söka 'out-yankee the yankees', kunna ej öfvervinna sin utländska börd, dialekt och begrepp. De känna, att de trots alla sina ansträngningar äro och förblifva främlingar, men genom den häraf föranledda ensamhetskänslan drifvas de att söka sina närskylda. Liksom lika fåglar skockas, hålla sig de olika nationaliteterna samman, stundom bildande hela kommuner, i städerna företrädesvis bosättande sig i vissa kvarter. Det är kanske mer än något annat denna främlingskänsla, som håller dem kvar i kyrkosamfund och hjälpföreningar.

När vi sålunda finna spridda öfver hela Amerika svenska församlingar, svenska välgörenhetsinrättningar, så äro dessa visserligen icke utslag af svensksinne, utan resultatet af det mänskliga behofvet att gå i flock med dem, som äro mest lika. Men orsaken må vara hvilken som helst, resultatet kvarstår: vi hafva flertalet af våra landsmän samlade i grupper, genom hvilka de kunna nås.

I tusental spridda öfver hela landet finnas dessa små kyrkor, där svensk sång klingar och det svenska språket hålles vid makt i tämligen oskadadt skick. Trots allt som kunde kritiseras, förtjäna dessa små svensköar, hvilka oftast under de största svårigheter grundats och endast genom svidande uppoffringar vidmakthållas i den brusande, hvirflande, allt uppslukande floden, vårt erkännande, vår beundran och vår hjälp.

Dessa kyrkors existens beror på svenska språkets vidmakthållande, deras arbete går i mycket ut på att motarbeta svenskarnas denationaliserande och försvinnande i raskonglomeratet, men de skulle kunna göra mycket mer, ty nu är det den yttre, icke den inre svenskheten egentligen, som de försvara och söka bevara. Dock något är bättre än intet, och aldrig få vi bortse från deras ursprung eller deras svårigheter. Endast en entusiast, en varmt kännande personlighet kan lockas i detta materialistiska land att förneka sig yrkes- eller affärslifvets förtjänstmöjligheter och upptaga det mödosamma, tröttande arbetet att hålla vid makt en kyrka, som icke blott är en religiös institution, utan i kanske än högre grad en sällskapsklubb, en hjälpförening och en platsanskaffningsbyrå, centrum och periferi i våra pigors, arbetares och bönders lif. Hur mycket gör icke en sådan man för bevarandet af den svenska rasens säregenhet, hur mycket skulle han icke också kunna göra för svensksinnets vidmakthållande, ifall det värmde hans eget bröst, ty han är vanligen ledaren,

till honom har folket förtroende, han blir ej misstänkt för biafsikter, och i det stilla och fördolda kan han verka stora ting, liksom myllans safter och salter på det döda kornet. Ifall han själf blott värmes af svensksinnet! Men af alla dessa tusende svenska präster, som söndag efter söndag låta svenska språket tala i Amerika, hur många känna till mer af Sverige än dess tungomål, hur många hafva någonsin varit där?

Ifall nu denna deras okunnighet om svenska förhållanden kunde bortarbetas, om t. ex. stipendier beredde för en del af de från svensk-amerikanska teologiska seminarier utexaminerade ett studieår vid svenskt universitet, hur annorlunda skulle icke då förhållandena blifva! Jag fäster ej nu något afseende vid deras ökade vyer och kunskaper, vid inflytandet af de svenska läroanstalternas friare studiesystem på deras andliga utveckling — fastän jag ingalunda anser seminariets maskingjorda »ståndaktiga tennsoldat» såsom en rätt andans stridsman — jag tänker blott på den elektriserande verkan beröringen med fädernas land och dess inbyggare skulle haft på dem, den elektriska gnistan, som skulle tändt på nytt det slocknade svensksinnets låga. Och dessa entusiaster, ty de som inte äro entusiaster återvända ej för att bli präster, skola sedermera låta det svenska språket från deras läppar ej blott vara en »ljudande malm» utan en tändande gnista, som skingrar okunnighetens mörker och väcker till lif svensksinnet, stoltheten öfver att vara svensk, kärleken för fädrens land, pliktkänslan mot det — och hemlängtan. Om dessa återvändande endast skulle t. ex. bland kyrkobönerna inskjuta en bön för Sverige, dess kung och öfverhet, en bön om lycka, fred och välgång för det land, som fäderna vågade allt för — tänk alla de långa tankekedjor, som skulle smidas!

Här är ett ansvar lagdt, ett bjudande kraf, på den svenska kyrkan — nej, kyrkorna — ty hvad de än lära och tro, huru vidt skilda och fientliga då än månde vara sinsemellan, i ett, hoppas jag, äro de dock ännu som en man och hafva en tro, i patriotism och pliktkänsla till fäderneslandet.

Så stort inflytande än kyrkan utöfvar på svensk-amerikanarna, icke blott religiöst utan äfven socialt, ändå större är de svenska tidningarnas inflytande. Icke blott flertalet af kyrkfolket utan tusenden, hvilka icke kunna nås genom prästerna, hämta från pressens alster sina idéer och åsikter, ja hvad mera är, all sin kunskap om Sverige och svenska förhållanden. Dessa tidningars makt öfver sina läsare kan näppeligen öfverskattas, ty det måste ihågkommas, att deras läsekrets utgöres så godt som uteslutande af landsmän med lägre bildning och omdömesförmåga. Äfven den högt bildade, som, intresserad af allmänna frågor, men ej direkt invecklad i dem och följaktligen opartisk, så vidt detta är möjligt, söker finna sin ståndpunkt till dessa genom ett oväldigt vägande af deras olika faser, blir ju i längden influerad af den tidning, hvilken han dagligen läser och hvilken i allmänhet följer samma tankevägar som han själf. Den mindre bildade saknar ju vanligtvis förmågan att sålunda ställa sig utanför, ser allting i sin egen trånga synvinkel, kan icke genomskåda falska argument och tror på det tryckta som på ett evangelium, utan urskillning ofta

'quia absurdum', är till och med färdig att misskänna sina egna ögons vittnesbörd, ifall hans tidning förnekar dem. Jag har poängterat detta välkända faktum för att skarpare kunna framhålla de svensk-amerikanska tidningarnas oerhördt stora betydelse och inflytande öfver så många af våra härvarande landsmän.

Huru förvalta då dessa publikationer det dem gifna pundet? Det är sant, att de hålla i tusentals hem svenska språket vid lif — det är ju deras existensvillkor. Men hålla de kunskapen om Sverige, sådant det verkligen i detta nu är och lefver, vid lif? Eller svensksinnet och kärleken till detta deras fäders land? Huru fylla de sin uppgift som bärare af svensk kultur?

Belysande nog är hvad jag en gång hörde en landsman yttra, i det han lade bort tidningen: 'Man skulle nästan tro, att halfva Sverige drunknat eller gjort något galet.' Nittio procent af dessa tidningars svenska nyheter äro meddelanden om olyckshändelser, brott och skandaler, och den osofistiska läsaren blir snart nog öfvertygad om att Sverige måtte blifvit ett synnerligen lifsfarligt och ohederligt land. Är detta en tillfällighet? Är det en smitta af Amerikas 'gula journalism', ett tillfredsställande af sensationshungerns kraf? Det vore den vänligaste förklaringen, men näppeligen den rätta, ty jag är öfvertygad därom, att detta svartmåleri är afsiktligt.

Tidningarna hafva jämte sina notiser från Sverige en krönika öfver veckans händelser därstädes. Dessa artiklar äro vanligen intet annat än försök till förlöjligande af eller hätska utfall mot allt svenskt, regering, öfverhet och mera bekanta enskilda, i herrar Schvans, Palmærs eller Spångbergs anda. Nåväl, enhvar sina åsikter, när de äro ärliga. Men dessa tidningar, som sålunda göra sig till det nihilist-radikala intelligens-proletariatets språkrör, äro samt och synnerligen konservativa i amerikansk politik, republikanska och, en stor del åtminstone, ifriga partigängare för den yttersta högern inom det republikanska partiet, den s. k. Cannonismen-Aldrichismen, hvars program är i korthet: 'Allt för dem, som ha pengar, och 'the people be damned.' När nu tidningar, som, när det gäller det ena landet, entusiastiskt försvara en petrifierad reaktionär konservatism, hvilken har en enda tanke — att rikta penningeklassen, men när frågan är om det andra landet lika entusiastiskt förkunna rent af socialistiska läror, då påstår jag, att dessa tidningar drifvas icke af ärligt förvärfvade meningar utan af andra motiv. Dessa äro icke så särdeles svåra att finna.

Dessa svensk-amerikanska tidningar vilja, som alla andra pressorgan, helt naturligt hafva så många prenumeranter som möjligt. Att vinna någon vidare spridning i Sverige är ju otänkbart, därför måste svenskarna komma hit och stanna här. Därför ligger det i deras intresse först och främst att hindra de redan härvarande från att återvända, de skrämma dem med systematisk svartmålning af Sverige. Men samtidigt söka de genom skönmålning af allt amerikanskt påverka dem, att de i sin ordning locka så många som möjligt öfver och stärka sitt inflytande öfver dem. Ty detta ständiga betonande af Amerikas rikedomar och allmänna välmåga, af dess obegränsade förtjänst- och

förkofringsmöjligheter, verkar i längden suggestivt på dem som misslyckats, verkar på alla deras läsare som socker på barn, gör dem snälla och lydiga och inger dem förtroende för sötsaksutdelaren.

Såsom svenskfientliga måste tyvärr flertalet af de svensk-amerikanska tidningarna betraktas. Men öppet våga de ej svänga klingan mot det gamla landet. De skänka förr i små doser af förtalets, skvallrets och skadelystnadens gift. Och så mycket farligare äro de.»

Så långt ingeniör Wittings varmhjärtade framställning.

Med afseende å våra landsmän i Amerika och deras förhållande till Sverige, få vi väl erkänna, liksom han, att så länge den nationella instinkten saknas hos oss här hemma, så kunna vi ej rimligen begära den af dem därborta. Och vi göra till sist motsvarande fråga, som vi förut gjort i ett annat sammanhang: Ha vi någon rätt att *fordra* hos svensk-amerikanarna en patriotism, som kommer äfven Sverige till godo?

Vi svara naturligtvis, att om våra landsmän i Amerika ha någon skyldighet härutinnan, det är en sak som de må afgöra med sina egna samveten.

Men det är en besynnerlighet med oss svenskar. Af *oss* fordrar man, att vi skola betrakta såsom *vänner* det ena folket efter det andra, hvars vänskap uppenbarligen är i högsta grad tvifvelaktig. Så har man nu i årtionden fordrat, att vi skulle räkna norrmän och danskar såsom vänner, för hvilka vi borde vara i stånd till hvarje uppoffring. Det ser ut, som om turen nu vore kommen till svensk-amerikanarna. Vi måtte väl hafva samma rätt som hvarje annat folk att *se oss för*, med hvilka vi ha att göra. Vi önska för vår del mycket, att ett godt förhållande alltid måtte äga rum mellan svensk-amerikanarna och oss. Men på deras öfverväldigande sympatier för vårt land och folk tvifla vi tillsvidare. Och därtill tro vi oss också hafva tillräckliga skäl.

Den nya tiden.

Ehuru vi icke tro, att den nya tid, som håller på att bryta in öfver Sveriges folk, bör dateras från år 1905, är det dock af vikt att söka göra sig reda för hvad som skedde detta år och hvad som icke skedde.

Vi hafva redan påpekat, att det i första rummet var den svenska *rättskänslan*, som sårades genom unionsbrottet och de omständigheter, som därmed stodo i sammanhang. I fråga om *nationalkänslan* var inverkan olika alltefter olika generationer.

Den äldre generationen, som är kvar från studentmötenas och skandinavismens tidehvarf, har alltid varit renons på nationalmedvetande och kände sig alltså icke heller berörd af 1905 års händelser. Af denna generation äro många alltfort mera känsliga för Norges rätt än för Sveriges. Denna riktning är naturligtvis representerad äfven i pressen. Fortfarande finnas tidningar i Sverige, som vid konflikter med Norge eller Danmark städse förråda en viss motvilja mot hvarje häfdande af Sveriges rätt, äfven om de i allmänhet sky att öppet ställa sig på våra motståndares sida.

Den nuvarande medelålders generationen fick år 1905 en viss nationell uppryckning. I regeln vaknade åtminstone den nationella själfbevarelsedriften, — äfven den hade ju varit betänkligt försvagad, — och mången högt bildad svensk, som

tidigare aldrig kunde nämna något svenskt utan ett visst nedlåtande och medlidsamt löje, har nu åtminstone kommit därhän att *tåla* Sverige, ja t. o. m. någon gång tala därom med aktning. Många hafva vaknat till ett positivt intresse för fäderneslandets sak och arbeta ifrigt på nationalmedvetandets stärkande. Att beklaga är blott, att man äfven här mestadels står kvar på den *gamla* patriotismens ståndpunkt: den som söker sina ideal i det förflutna i stället för att sträcka sig efter framtidens mål.

För den generation, som nu håller på att växa upp, är Norge så godt som glömdt. Inga väckande röster komma längre till oss från detta land; däremot blir af allt större betydelse hvad som sker och uträttas *i Sverige*, och den nya tidens uppgifter tilldraga sig allt mer af det lefvande intresset.

* * *

När vi hålla före, att en ny tid är i färd med att bryta in för vårt folk, är det därför att en sådan skönjes vid horisonten för alla kulturfolken och att *denna gång* icke heller Sverige synes blifva tillbaka — såsom tyvärr händelsen var för ett århundrade sedan.

Vi människor vilja så gärna tro att, *i hufvudsak*, hvad som varit alltid skall vara, och att hvad som nu är alltid *har* varit. Vi tänka ej mycket på, att för halft annat århundrade sedan icke existerade den nationalkänsla, som har spelat en så stor roll i vårt tidehvarfs historia, och vi gifva lika litet akt på, att den roll, som denna nationalkänsla nu i ett sekel har spelat, håller på att i viss mån ändra karaktär.

Nationalismen närmar sig uppenbarligen en ny fas af sin utveckling, då den icke längre skall i vårt släktes historia innehafva tronen såsom tidehvarfvets härskande idé.

En förändring stundar för nationalitetsidén af samma slag som för den religiösa idén efter år 1648. Religionen gick icke under i Europa med sistnämnda år, men den fick en annan

betydelse än förr, — en mera undangömd, en mera *inre* betydelse.

Så träder ock nu för tiden allt mera i dagen, att en ny idé börjar vinna en afgörande makt öfver de europeiska folkens åskådning. Denna nya kraft, som väl skall bli nästa tidehvarfs största, är *den sociala idén*.

Redan känna sig kroppsarbetarna öfverallt såsom *bröder*, från det ena folket till det andra; och om än denna klass har tagit initiativet, så skola de öfriga efter hand följa efter.

Såsom vanligt, är det diktarna, mänsklighetens siare, som först fått en förnimmelse af den nya tidens annalkande. Vi välja ett litet uttryck härför, ur Gorkis sociala roman »En moder». Det skildrar de undangömda sammankomsterna af en liten skara ryska socialister.

Stundom såg Pavels moder till sin häpnad, hur en oförklarlig stämning af ljus, bullersam glädje plötsligt grep dem allesammans. Detta hände vanligtvis de kvällar, då de läst i tidningarna om arbetarbefolkningen utomlands. Då lyste allas ögon af glädtigt mod, de blefvo barnsligt lyckliga, skrattade muntert och slogo hvarandra vänskapligt på axeln.

»Sådana karlakarlar, våra tyska kamrater!» skrek någon, liksom berusad af sin glädje.

»Lefve de italienska kamraterna!» skreks det en annan gång.

Och i det de sände dessa rop ut i fjärran till vänner, som icke kände dem och icke begrepo deras språk, tycktes de vara öfvertygade om, att dessa obekanta hörde dem och förstodo deras entusiasm.

Med glänsande ögon och uppfylld af en alla omfattande kärlek, utbrast lillryssen:

»Skulle det inte vara roligt att skrifva till dem, kamrater? Så att de fingo veta, att här i det aflägsna Ryssland lefva vänner till dem, arbetare, som tro på och bekänna samma religion som de, lefva för samma mål och fröjdas åt deras segrar.» Och med småleende ansikten och drömmande blick talade de alla länge om de franska, engelska och svenska arbetarna, om arbetarbefolkningen i alla länder, om sina vänner, som om personer som stodo deras hjärtan nära, hvilka de höllo af och högaktade, utan att någonsin ha sett dem, och hvilkas fröjder och sorger de delade.

I det kvafva rummet föddes en stor gränslös känsla af den universella andliga släktskapen mellan alla jordens arbetare, dess herrar och slafvar, hvilka tanken redan frigjort ur fördomarnas fångenskap och som kände sig behärska

lifvet. Denna känsla kom dem alla att sammansmälta till ett hjärta och en själ, och fastän dén förblef otillgänglig för Pavels mor, upprörde den henne likväl och liksom stärkte henne med sin glada, triumferande, ungdomliga och förhoppningsfulla kraft.

»Hvad ni äro lustiga!» sade hon till lillryssen en gång. »Alla äro kamrater för er — armenier och judar och tyskar — alla tala ni om som vänner, och med alla sörja ni och glädjas!»

»Ja, med alla, njanja min, med alla!» utbrast lillryssen. »Världen är vår! Världen är arbetarnas! För oss finnas hvarken nationer eller folkstammar, endast kamrater och fiender. Alla arbetare äro våra kamrater, alla rika och alla regeringar äro våra fiender. När man ser med de rätta ögonen på jorden, ser huru många vi äro, vi arbetare, hvilken andlig kraft vi besitta, då blir man så glad och lycklig till mods, det blir som söndag i hjärtat! Och så känner också fransmannen och tysken, njanja, när de se på lifvet, och så fröjdar sig också italienaren. Vi äro alla barn af samma mor — af den stora oöfvervinneliga tanken om arbetarnas brödraskap i alla jordens länder. Den växer alltjämt, den värmer oss som solen, den är en andra sol på rättvisans himmel, och denna himmel är i arbetarens bröst, och hvem han än må vara, hur han än må kalla sig, socialist eller icke, — vår broder i andanom är han alltid, nu och i evigheters evighet!»

Det är omöjligt att dölja för sig, att i en dylik stämning låter sig anas i sin gryning framtidens stora kraft. Hvarje folks öde bestämmes af, i hvad mån det lyckas inse detta och ställa sitt handlingssätt därefter.

* *
*

Detta vill naturligtvis icke säga, att folken komma att uppgifva sig själfva såsom folk. Tvärtom, liksom Europas fördelning efter trosbekännelser än i dag är i hufvudsak densamma som år 1648, så skola ock de europeiska nationerna komma att bestå sådana de utkristallisera sig under nationalismens tidehvarf. Därmed skall detta tidehvarf hafva fyllt sin världshistoriska uppgift.

De folk »skola *bestå*», som äga kraft och mod därtill. Men historien vittnar tillräckligt om, att just i dylika öfvergångstider farorna äro störst för de små och svaga.

I tider af världsomstörtande förändringar är det nödvän-

digare än någonsin att vara starkt rustad till försvar. Det folk *går under*, som i dylika ögonblick uppträder svagt och osolidariskt. Och inom den nya världsbyggnaden skola de folk tillkämpa sig den bästa platsen, som stå högst i andlig och materiell kraft.

* * *

Religionen försvann icke i Europa efter år 1648; tvärtom må väl sägas, att det religiösa lifvet sedan dess höjt sig till större innerlighet och frambragt gestalter af större människovärde än förr.

På samma sätt skall nationalkänslan icke försvinna; den skall blifva renare och upphöjdare och få nya verksamhetsfält vid sidan af de gamla.

* * *

Man säger, att *allting nivelleras* i våra dagar. Detta är sant i en viss grad. Det kan ej förnekas, att den bildade klassens människor nuförtiden alltmera föra ungefär enahanda lefnadssätt i Europas alla länder. Och äfven till de lägre samhällslagren sprider sig nivelleringen så småningom. Öfverallt bor man i ungefär lika inredda hotell, öfverallt äro järnvägar och spårvägar ungefär desamma. Folkdräkterna försvinna, och lefnadssättet i allmänhet närmar sig mer och mer att blifva ungefär enahanda inom alla klasser.

Men allt detta gäller *yttre* och i det stora hela mera oväsentliga ting. Vid sidan häraf pågår en *differentiering i inre hänseende*. Det ena folklynnet afgränsar sig fastare mot det andra, men nu mest på rent kulturella områden. Litteraturen och konsten ha visserligen redan under nationalismens tidehvarf burit olika drag hos de olika folken, men detta skall hädanefter blifva en verklighet i än högre mått.

Och detta icke blott i fråga om det ena folket gentemot det andra, utan äfven *inom* en och samma nation. För att

taga exempel från vårt eget land! För hundrafemtio år sedan frågade ingen efter om en svensk diktare var född i Västergötland eller Uppland, i Dalarne eller i Halland. Men i våra dagar ha vi redan en *skånsk* diktareskola, och en *norrländsk*, och äfven *Värmland* och *Dalarne* hafva sina egna skalder. Inom konsten har denna differentiering kanske hunnit ännu längre.

Ja, det är alldeles uppenbart, att till och med *vetenskapen* i någon mån specialiserar sig efter de olika nationerna. Vissa folk befinnas mera än de andra lämpade för särskilda studiefält; vissa vetenskapliga synpunkter befinnas ligga närmare till för särskilda folk att belysa och framhålla.

Så skall nationalismen blott vinna i betydelse i den mån den föres öfver äfven till djupare områden af själslifvet, liksom det en gång gick med religionen.

* *
*

Vi hafva berört *den sociala idén.* Denna är icke identisk med »socialismen». Ty socialismen är endast *ett* uttryck för den nya tiden. Socialismen kan ej frånkännas äran att hafva tagit initiativet, brutit vägen för den nya anden. Men i sig själf är den, såsom välbekant, behäftad med stora skröpligheter, — delvis rent kulturfientlig. Vi få väl hoppas att den så småningom skall uppgå i renare och högre manifestationer, — för så vidt det öfver hufvud är det nya tidehvarfvet beskärdt att föra sin sak till seger.

* *
*

För oss svenskar är det ett afgörande faktum, att när åter en ny tid inbryter, så ha vi all anledning att hoppas, att denna gång skall *icke* vårt folk befinnas *sofvande.*

Få äro väl de nationer, hos hvilka det sociala intresset i våra dagar är så *allmänt* som hos oss. Det gör sig gällande

hos alla samhällsklasser, och hvad som är särskildt betecknande: det kallar på *ungdomen* inom dem *alla*.

Vi hafva redan påpekat den fulländning, som de sociala organisationerna uppnått i vårt land, trots alla yttre hinder af stora afstånd och ett föga utveckladt näringslif.

Och med 1909 års storstrejk inträffade för första gången på många årtionden i vårt land en *stor* händelse, som tilldrog sig alla kulturfolks uppmärksamhet och af hvilken de alla funno sig hafva att lära.

* * *

När på 1600-talet den religiösa idén öfvergick från sin *yttre* härskareställning öfver folken till att blifva en kulturmakt af mera *innerligt* slag, hände sig att somliga folk, t. ex. spanjorerna, glömde sig kvar i den gamla tiden, stannade vid att allt framgent följa religionen såsom en yttre ledstjärna.

I våra dagar, när nationalitetsidén håller på att undergå samma förvandling, skola nog också finnas folk som *glömma sig kvar*. »Målstrævet» i Norge, i sitt försök att tilltvinga sig makten, är ett symtom på en dylik efterblifvenhet. Norges storhet inföll helt och hållet under nationalismens tidehvarf. Därför ligger faran nära till hands, att Norges folk *fastnar* i den gamla tiden, — liksom en gång Spaniens.

* * *

Denna sista fara är ju obefintlig för oss svenskar. Men om vi kunna göra oss förhoppning om, att Sveriges folk ändtligen håller på att *vakna*, så äro utsikterna för framtiden dock långt ifrån odeladt ljusa.

Att hafva *sofvit öfver* ett kulturtidehvarf innebär en länge förblifvande brist; det lämnar liksom en *lucka* i själslifvet.

Endast därför att vi stått utanför nationalismens kulturinflytande, kan man förklara det vanvettiga *hatet* till fosterlandet hos våra ungsocialister, — en företeelse, som icke återfinnes hos något annat folk.

Nationalitetsidén skall i en framtid få förökad betydelse inom litteraturen, konsten, vetenskapen, den andliga odlingen öfver hufvud. Men utvecklingen därhän går långsamt hos oss, därför att vi ingå i den nya rörelsen med så ringa initialkraft. Ännu hos en stor del af våra yngsta författare är nationalkänslan lika obefintlig som hos 1880-talets diktareskola. Möjligen står det något bättre till inom konstens värld, knappast inom vetenskapens.

Framtiden skall skapa nya förbindelser de olika folken emellan, förbindelser hvilkas art och gestaltning vi ännu icke kunna göra oss fullt reda för. Men det är en stor fara för, att *vårt* land kommer att ingå i dessa nya organisationer under *sämre* villkor än som behöfde bli händelsen, — därför att vi komma att ingå med svagare nationalmedvetande än andra folk.

Äfven andra svårigheter möta på vår väg, till följd af vårt folks bristande *ekonomiska* sinne. I den sociala rörelsens tidehvarf är detta en brist af betänkligt slag, som kan innebära de allvarligaste faror för vår framtida utveckling. Ty om vi ej förmå höja oss till ekonomisk klokhet och duglighet, *måste* vårt folk alltid förblifva litet och oansenligt. Gentemot andra folk kommer det till och med att gå tillbaka.

* *

Men om alltså framtiden långt ifrån är utan bekymmersamma utsikter för oss, så är det i alla fall en känsla af oändlig befrielse att vi ändtligen äro *öfver* det tidehvarf, som vi — sofvit öfver.

INNEHÅLL.

11196